Nr 95.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om expropriation m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1916.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om expropriation,

2) lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom,

3) lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten,

4) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt

5) lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Berndt Hasselrot.

Förslag

till

Lag om expropriation.

Härigenom förordnas som följer:

I. Allmänna bestämmelser.

Om expropriationsrätt.

1 §.

Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

1. för befästning, övnings- eller förläggningsplats för krigsmakten, skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling, eller eljest för rikets försvar;

2. för allmän väg på landet eller i stad, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf- eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande;

3. för allmän byggnad;

4. för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose;

5. för att förse en ort med vatten eller förhindra förorenande av vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål;

6. för annat ändamål, som är jämförligt med något under 1, 2, 3, 4 eller 5 angivet och äger väsentlig betydelse för det allmänna;

7. för att inom bebyggt område vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden;

8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag,

som åsyfta religiös uppbyggelse, folkbildning, social utveckling, nykterhetens främjande eller avse annat dylikt allmänt ändamål av synnerlig vikt;

9. för åstadkommande på det allmännas bekostnad av skogsåterväxt å skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark;

10. för kronans övertagande av flygsandsfält, varom ägaren försummat att taga föreskriven vård;

11. för att i kronans ägo överföra jordområde av synnerligen märklig naturbeskaffenhet, för dess avsättande såsom naturminnesmärke, eller ock synnerligen märklig fast fornlämning, vars bevarande ej kan på annat sätt tryggas, jämte därför erforderlig mark; eller

12. för linbana, som är behövlig för ett företag av större gagn för orten.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt; och må expropriation enligt Konungens förordnande jämväl äga rum för upphävande av särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark.

2 §.

Ägare av fastighet, i avseende varå rätt till expropriation meddelats, vare pliktig att, enligt vad i denna lag stadgas och Konungen i förordnandet om expropriation föreskrivit, avstå fastigheten eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma.

Har expropriationsrätt meddelats i avseende å särskild rätt, som besvärar fastighet, vare rättighetens innehavare, enligt vad nyss är sagt, pliktig avstå rättigheten eller underkasta sig inskränkning därav.

Avstås på grund av expropriation fastighet, till vilken särskild rätt innehaves av annan än kronan, vare ock innehavaren pliktig avstå rättigheten.

Angående motsvarande tillämpning, då tomträtt eller vattenfallsrätt exproprieras, av bestämmelserna om expropriation av fastighet är särskilt stadgat.

3 §.

Är särskild rätt till fastighet föremål för expropriation utan att fastigheten avstås, skall vad nedan stadgas om expropriation av fastighet i tillämpliga delar gälla.

4 §.

Den, som vill hos Konungen söka rätt till expropriation, foge vid ansökningen karta över fastigheten med beskrivning, utvisande, därest det

är fråga om fastighet å landet, till vilken jordeboksenhet den hör, så ock styrkt uppgift å fastighetens ägare och innehavare samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför. Är fastighetsregister för orten upplagt, skall vid ansökningen fogas jämväl utdrag av registret, såvitt fastigheten angår.

Är fråga endast om expropriation av särskild rätt till fastighet, äge vad nu stadgats om bifogande av karta med beskrivning samt uppgift å ägare och innehavare tillämpning i avseende å den fastighet, som är föremål för rättigheten; dock må expropriationsrätt beviljas, utan att ansökningen åtföljes av karta och beskrivning, om Konungen icke finner dem vara av nöden för ärendets prövning. Innehaves den rätt sökanden vill expropriera av annan än fastighetens ägare, skall, förutom ovan omförmälda handlingar, styrkt uppgift å innehavaren bifogas ansökningen.

Då rätt till expropriation blivit sökt, skall tillfälle lämnas fastighetens ägare och innehavare att avgiva yttrande, huruvida den avsedda markens avstående eller upplåtande är med särskild olägenhet förenat, eller annan lämplig mark kan med mindre olägenhet tagas i anspråk, eller eljest något är att erinra i anledning av ansökningen.

5 §.

Konungen bestämme, vilket område expropriationen må omfatta.

Finnes mer än ett område vara tjänligt för det avsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskälig kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan, vars rätt är i fråga.

Prövas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga fastighetens användande för det avsedda ändamålet, meddele Konungen sådana bestämmelser; tillkommande det Konungens befallningshavande att hålla hand över meddelade bestämmelsers efterlevnad.

Konungen utsätte viss tid, inom vilken den, som erhållit expropriationsrätt, skall fullfölja frågan genom ansökning om stämning till domstol, vid äventyr att expropriationsrätten upphör.

6 §.

Expropriationsrätt må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen det medgiver.

Om expropriationsersättning.

7 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling motsvarande fastighetens fulla värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada fullt ersättas.

Är den exproprierande på grund av åtagande eller av annan anledning pliktig vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande av skada eller intrång, varde expropriationsersättningen därefter jämkad. Innebär sådant åtagande utfästelse av servitut till förmån för fastighetsdel, som ej exproprieras, och sker ej expropriationen för kronans räkning, må, om fastighetsdelens ägare det yrkar, hänsyn icke tagas till utfästelsen, utan att den gjorts i sådan form, att inteckning för servitutet kan meddelas.

Expropriationsersättningen skall bestämmas i penningar, att utgå på en gång.

8 §.

Vid bestämmande av löseskillingen för fastighet, som exproprieras, må hänsyn icke tagas till sådan förändring i värdet därå, som uppstår allenast till följd av expropriationsrättens beviljande eller det avsedda ändamålets genomförande.

9 §.

Exproprieras en del av en fastighet och föranleder expropriationen eller den exproprierade delens användande skada eller intrång å den återstående delen men i annat hänseende jämväl nytta för densamma, skall ersättning för sådant men gäldas endast i den mån det överstiger nyttan.

10 §.

Har, efter det fråga om expropriation blivit väckt, kostnad nedlagts å fastigheten i uppenbar avsikt att höja expropriationsersättningen, må genom sådan kostnad åstadkommen förökning av fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättningens bestämmande.

11 §.

Vad i 7—10 §§ stadgas om fastighet äge motsvarande tilllämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation.

Om utvidgning av expropriationen.

12 §.

Har expropriationsrätt meddelats beträffande en del av en fastighet och lider genom expropriationen eller den exproprierade delens användande en återstående del av fastigheten synnerligt men, varde jämväl denna del exproprierad, om ägaren det begär. Skall nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtas och föranledes därav synnerligt men för fastigheten eller någon del därav, vare ock ägaren berättigad fordra, att område, som lider sådant men, skall lösas.

Om vid expropriation av en del av en fastighet ersättningen för skada eller intrång å en återstående del skulle uppgå till två tredjedelar av den delens värde, eller ersättning vid upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet skulle motsvara två tredjedelar av värdet å fastigheten, äge den exproprierande lösa det område, som lider sådant men eller utgör föremål för rättigheten. Kostnaden för åtgärd, som i 7 § andra stycket avses, varde inberäknad i ersättning som nu är sagd.

Om expropriationsmåls förberedande handläggning vid domstol.

13 §.

Expropriationsmål skall instämmas till underrätten i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika underrätters domvärjo belägna fastigheter, som ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne Konungen, att för sådan uppskattning frågan om expropriationen skall i sin helhet instämmas till den av underrätterna Konungen bestämmer.

14 §.

På ansökning av den exproprierande utfärde rätten i stad och domaren på landet stämning å fastighetens ägare så ock å andra ersättningsberättigade, om sådana sakägare av sökanden uppgivas. Rätten eller domaren föranstalte ock att, till underrättelse för möjligen befintliga okända sakägare, kungörelse om tiden för målets företagande vid rätten

minst fjorton dagar förut uppläses i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införes i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Målet varde tillika, om det ej angår allenast upphävande av särskild rätt, som ej är intecknad i fastigheten, antecknat i rättens inteckningsprotokoll, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden, samt anmärkt i intecknings- eller fastighetsboken.

Avser på grund av förordnande, som i 13 § andra stycket sägs, stämning i expropriationsmål fastighet utanför rättens domvärjo, åligger den, som utfärdat stämningen, att därom ofördröjligen göra anmälan hos rätten eller domaren i den ort, där fastigheten är belägen, för anteckning enligt vad nyss är sagt.

Vistas känd sakägare utrikes eller å okänd ort, och finnes ej någon, som äger att för honom föra talan, förordne rätten god man att i saken företräda den frånvarande.

15 §.

Vad i denna lag stadgas om sakägare gälle ej innehavare av fordran, för vilken inteckning i fastigheten är sökt eller beviljad eller fastigheten häftar jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken.

16 §.

Vid rätten skall företes gravationsbevis rörande fastigheten.

17 §.

Fastighetens ägare vare pliktig att uppgiva övriga sakägare i avseende å samma egendom. Underlåter han det utan laga skäl, och uppstår skada för sakägare, som saknat kännedom om expropriationen, skall han hålla sådan sakägare skadeslös. Erinran härom varde införd i den stämning, som utfärdas å fastighetens ägare.

18 §.

Har under målets handläggning sakägare uppgivits eller eljest blivit känd, varde han stämd i målet, om han ej ändå kommit tillstädes.

19 §.

Tvistas om fastighet, som exproprieras, vare den av de tvistande, som innehar fastigheten, berättigad att med laga verkan tala och svara för densamma, till dess den lagligen vinnes från honom.

Ny ägare må ej rubba överenskommelse, som förre ägaren ingått, eller annan i målet vidtagen, för denne bindande åtgärd. Har förre ägaren varit stämd eller kommit tillstädes i målet, vare stämning å nye ägaren ej behövlig.

Vad sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation.

20 §.

Prövas särskilda inom rättens domvärjo belägna fastigheter, från vilka expropriation skall ske, ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne rätten om sådan uppskattning.

21 §.

Då målets förberedande handläggning vid rätten avslutats, skall, om ej stadgandena i 59 § annat föranleda, inför rätten tillsättas nämnd för bestämmande av expropriationsersättningen.

Kan tid för målets fortsatta handläggning vid rätten ej bestämmas, förklare rätten målet vilande.

Rätten tillställe nämnden protokoll och övriga handlingar i målet.

Om expropriationsnämnd.

22 §.

Komma parterna överens om val av expropriationsnämnd, äge de bestämma, huru många och vilka personer skola deltaga i nämnden; dock vare antalet alltid ojämnt.

Eljest skall nämnd utses på sätt nedan sägs.

23 §.

Konungens befallningshavande skall för en tid av tre kalenderår till ordförande i expropriationsnämnder inom länet utse en i praktiska värv

väl förfaren man ävensom förordna ersättare för denne. För Stockholms stad skola ordförande och ersättare enligt vad nu är sagt utses av överståthållarämbetet.

Till ledamöter i expropriationsnämnder vare inom varje län följande valbara, nämligen tjugofyra av landstinget utsedda och, om stad, som ej deltager i landsting, finnes, tolv av stadsfullmäktige i varje sådan stad valda ävensom så många av Konungens befallningshavande utsedda, som motsvara antalet av dem landstinget och stadsfullmäktige valt. Finnas inom ett län två landsting, skall vartdera utse tolv valbara. De valbara skola utses för en tid av tre kalenderår. I den mån möjligt är skall iakttagas, att länets olika delar och de särskilda slag av sakkunskap, som för expropriationsnämnder inom länet äga den största betydelsen, bliva behörigen företrädda bland de valbara; börande minst halva antalet av dem landsting och tolv av dem Konungens befallningshavande utser vara ägare av jordbruksfastighet.

Ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder vare ock, med iakttagande av vad i 27 § sägs, valbar till ledamot i nämnd.

Då ordförande och ersättare för ordföranden skola utses, äge sådant rum, innan landstinget för året sammanträder, och lämne Konungens befallningshavande landstinget samt, om stad, som ej deltager däri, finnes, stadsfullmäktige därstädes meddelande, vilka blivit utsedda. Stadsfullmäktige företage sitt val, efter det de från landstinget mottagit underrättelse, vilka landstinget utsett. Sist fullgöre Konungens befallningshavande, efter erhållet meddelande om landstingets och stadsfullmäktiges val, vad i fråga om utseende av valbara på Konungens befallningshavande ankommer.

Stockholms stad och län utgöre i fråga om utseende av valbara ett område. Antalet valbara skall vara nittiosex, av vilka landstinget i Stockholms län, Stockholms stadsfullmäktige, överståthållarämbetet och Konungens befallningshavande i Stockholms län var för sig i nu angivna ordning utse tjugofyra. I övrigt äge vad ovan i denna § stadgas motsvarande tillämpning.

24 §.

Avgår ordföranden eller ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder eller till ledamot i sådana nämnder valbar före den bestämda tidens utgång, skall vederbörande valmyndighet utse någon i den avgångnes ställe för den tid, som för honom återstått. Sådant val må, om det skall förrättas av landsting, anstå till landstingets näst därefter infallande lagtima möte. Är valmyndigheten annan än Konungens befallningshavande,

erhålle befallningshavanden genom valmyndighetens försorg underrättelse om valet.

25 §.

En förteckning upptagande ordföranden och ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder samt de inom länet eller, beträffande Stockholms stad och län, inom deras område till ledamöter i sådana nämnder valbara skall av Konungens befallningshavande varje år, sedan vad i 23 § stadgas blivit för året fullgjort, införas i länskungörelserna samt tillställas rätten i stad och domaren på landet. Inträffar ändring i förhållande, som är upptaget i förteckningen, skall ock tillkännagivande därom göras på sätt nu är sagt.

Rätten och domaren hålle förteckningen tillgänglig för allmänheten.

26 §.

Den, som är bosatt utom länet, eller ej uppnått tjugofem års ålder, eller ej råder över sig och sin egendom, eller enligt domstols utslag är förlustig medborgerligt förtroende eller ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller att föra annans talan inför rätta, må ej utses till ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller uppföras bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara; dock må för Stockholms stad och län valbara utses inom såväl staden som länet.

Uppdrag, varom nu är fråga, må ej annan undandraga sig än den, som uppnått sextio års ålder eller sex år innehaft sådant uppdrag, samt tjänsteman, som är av sin tjänst förhindrad att mottaga uppdraget.

27 §.

Expropriationsnämnd skall utgöras av ordföranden och fyra ledamöter. Vardera parten äge utse en ledamot och rätten två ledamöter i nämnden. Äro å någondera sidan två eller flera, som hava gemensam del i saken, och bliva de ej ense, vem de skola utse, välje rätten ledamot i deras ställe. Samma lag vare, om part utan styrkt laga förfall underlåter att fullgöra valet. Har av flera samägare en utövat valrätt, gälle det för dem alla.

Ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder må ej av annan än rätten utses till ledamot i nämnd.

Kunna ägaren av fastighet och annan sakägare i avseende å samma fastighet ej enas om val av ledamot i nämnden, äge de var för sig utse

en ledamot att vid sakens prövning, såvitt en var av dem rör, deltaga i nämnden.

Ersättare för ledamöterna i nämnden skola ock, särskilt för varje ledamot, utses enligt vad om ledamöter är stadgat.

28 §.

Skola särskilda fastigheter, som tillhöra olika ägare, uppskattas såsom en enhet enligt vad i 13 eller 20 § sägs, gälle om val av nämnd vad i 27 § stadgas för det fall att två eller flera hava gemensam del i saken.

29 §.

Då nämnd blivit utsedd, kalle ordföranden, så snart ske kan, ledamöterna i nämnden till sammanträde i den ort, där fastigheten är belägen.

Underrättelse om tid och ort för sammanträdet skall genom ordförandens försorg minst en vecka förut med posten sändas till sakägarna.

30 §.

Emot ordföranden eller ledamot i nämnd gälle dessa jäv: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som enligt lag utgör jäv mot domare; om han eller någon, som är med honom sålunda skyld eller besvågrad, har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada därav; om han såsom domare eller eljest å ämbetets vägnar deltagit i åtgärd eller beslut, som rör saken; om han varit fullmäktig i saken eller däri vittnat eller yttrat sig däri såsom sakkunnig; om han är part i en lika sak; om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän; om han står under någondera partens förmanskap eller är i hans tjänst eller av honom åtnjuter lön eller underhåll; samt om han står under tilltal för brott, som kan medföra förlust av medborgerligt förtroende.

Har expropriationsmålet varit handlagt vid häradsrätt, må ej den, som därvid suttit i häradsnämnden, av sådan orsak anses jävig. Ej heller vare den, som av kronan åtnjuter lön eller underhåll, därför jävig i mål, vari kronan är part.

Söker någon sak med ordföranden eller ledamot i expropriationsnämnd eller tillfogar honom något med ord eller gärning i ändamål att därmed göra honom jävig, skall det ej räknas för jäv.

31 §.

Ändring i nämnds sammansättning skall ej föranledas därav, att ordföranden eller ledamot flyttar utom valområdet eller den i 23 § omförmälda tid för honom utlöper.

Ej heller må ordföranden eller ledamot avgå ur nämnd på den grund att han uppnått sextio års ålder eller sex år varit ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder inom valområdet eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara.

32 §.

Är ordföranden eller ledamot, då nämnden tillsättes, bosatt utom valområdet, eller finnes för ordföranden eller ledamot annat hinder, som i 26 § första stycket sägs, eller finnes jäv mot ordföranden eller ledamot, må part framställa anmärkning därom antingen inför rätten vid nämndens tillsättande eller, om den omständighet, varå anmärkningen grundas, då ej var för handen eller parten kunnig, inför nämnden å första dag, då den, som anmärkningen angår, har säte i nämnden och parten om sagda omständighet äger kännedom. Visas mål, som varit av nämnd handlagt, åter till nämnden, pröve rätten därvid sådan inför densamma under den senare handläggningen gjord anmärkning, som ej, enligt vad nu är sagt, kunnat förut inför rätten eller inför nämnden framställas; och skall beträffande nämndens nya sammanträde stadgandet om parts rätt att vid det tidigare sammanträdet framställa anmärkning äga motsvarande tillämpning.

Göres anmärkning, som nu är sagd, inför nämnden, varde den av nämnden prövad. Ogillas anmärkningen, skall förrättningen fortsättas. Anmäler part vid det första rättegångstillfälle, då målet åter förekommer till handläggning, missnöje med beslut, varigenom nämnden ogillat anmärkning, pröve rätten anmärkningen.

Över rättens beslut i fråga om anmärkning, som ovan sägs, må klagan ej föras.

Hinder, som i 26 § första stycket avses, må ock, om anmärkning därom ej gjorts inför rätten, på anmärkning inom nämnden av denna prövas.

33 §.

Är ordföranden av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden eller har han funnits jävig, och kan ej heller ersättaren fullgöra uppdraget, nämne Konungens befallningshavande särskild ordförande.

Har ledamot på grund av laga förfall eller jäv avgått ur nämnd,

och är jämväl ersättaren av sådant förfall hindrad eller är han jävig, skall ny ledamot utses enligt vad eljest för val till nämnden gäller. Dock äge, om val av ny ledamot skall ske efter det målet överlämnats till nämnden, å landet domaren taga den befattning med valet, vilken eljest tillkommer rätten.

Vad ovan i denna § stadgas äge motsvarande tillämpning, om hinder för deltagande i nämnd prövats föreligga på grund av förhållande, som i 26 § första stycket avses.

34 §.

Utebliver ordföranden eller ledamot utan laga förfall från sammanträde, och föranleder hans utevaro kostnad, skall denna av honom gäldas. Är ersättaren tillstädes, inträde han i nämnden; och ankomme i annat fall på nämnden, huruvida ersättaren skall inkallas i den uteblivnes ställe.

Konungens befallningshavande äge på anmälan förelägga den uteblivne vite.

35 §.

Nämnden må ej, utöver vad i 34 § stadgas, vidtaga åtgärd, med mindre ordföranden och alla ledamöter äro tillstädes.

36 §.

Part äge att inför nämnden andraga vad han aktar nödigt samt att låta höra sakkunniga inför nämnden.

Finner nämnden skäl att höra part eller sakkunnig eller att på annat sätt inhämta närmare upplysningar, have rätt därtill.

Vid förrättningen skall genom ordförandens försorg föras protokoll.

37 §.

Vid nämndens överläggningar till beslut må ej någon utom nämnden närvara.

38 §.

Ersättning må ej bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit eller högre än motparten begärt.

Till förfång för innehavare av fordran, för vilken fastighet svarar, må dock ej löseskilling för fastigheten eller, om endast en del av fastigheten exproprieras, ersättning för skada eller intrång å den återstående delen och ej heller ersättning för upplåtelse av särskild rätt till fastigheten sättas lägre än till fulla värdet, även om ägaren mindre begärt.

Har den exproprierande enligt vad i 54 § sägs tagit fastighet i besittning, sedan uppskattning för ersättningens bestämmande ägt rum men innan ersättningen blivit slutligt bestämd, må ej vid ny uppskattning ersättningen sättas lägre än till det värde, som framgått av den tidigare uppskattningen.

39 §.

Då fastighet exproprieras, uppskatte nämnden ej mindre fastighetens värde än även värdet av all särskild rätt, som i avseende å fastigheten tillkommer sakägare och ej jämlikt utfästelse av den exproprierande lämnas orubbad. Medför särskild rätt, som tillkommer sakägare, förminskning av fastighetens värde, skall uppskattningen av fastigheten avse det värde denna med därå vilande besvär äger. Är fastighet, vilken svarar för fordran som skall utgå ur ersättningen, tillika besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, uppskatte nämnden jämväl det värde fastigheten utan sådant besvär skulle äga.

Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling för exproprierad fastighet, ersättning för skada eller intrång å fastighet och annan ersättning till ägaren varde ock bestämda var för sig.

40 §.

Har fråga om expropriation av fastighet enligt 12 § blivit väckt, varde jämväl denna fastighet värderad av nämnden.

41 §.

Vad de flesta i nämnden säga gälle för nämndens beslut.

Äro flera meningar och kunna de till varandra jämkas, gälle den mening, som efter jämkning finnes hava erhållit de flesta rösterna.

Kunna icke, då flera meningar äro, dessa jämkas till varandra, gälle den, som biträdes av flera röstande än någon annan. Finnes ej, enligt vad nu är sagt, röstövervikt, skall ny omröstning anställas mellan de meningar, som erhållit mer än en röst var, och varde den mening gällande, om vilken de flesta i nämnden då förena sig. Har var sin mening, gälle vad ordföranden säger.

I fråga om uppskattningen må ej i protokollet införas eller eljest kungöras, huru nämnden inom sig röstat, och ej heller skälen för beslutet uppgivas.

42 §.

Nämndens beslut skall avfattas skriftligen och undertecknas av nämnden; och insände ordföranden, så snart ske kan, beslutet jämte det vid förrättningen förda protokoll till rätten eller domaren.

Om expropriationsmåls slutliga handläggning.

43 §.

Har expropriationsmålet förklarats vilande, skall tillkännagivande om tiden för dess förnyade företagande vid rätten genom rättens eller domarens försorg minst fjorton dagar förut såväl med posten sändas till den exproprierande som uppläsas i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

44 §.

Under målets förnyade handläggning vid rätten må ej upptagas ny fråga, som kunnat väckas tidigare och enligt denna lag tillhör expropriationsnämnds behandling.

45 §.

Är ersättning av expropriationsnämnden bestämd till lägre belopp än den exproprierande i målet erbjudit, eller är annan ersättning än som avses i 38 § andra stycket av expropriationsnämnden bestämd till högre belopp än den till ersättningen berättigade i målet yrkat, varde sådan ersättning av rätten jämkad till det belopp, som erbjudits eller yrkats. Strider expropriationsnämndens uppskattning mot vad i 38 § tredje stycket stadgas. varde den ock av rätten jämkad till överensstämmelse därmed. Eljest må rätten ej göra ändring i uppskattningen.

Har nämnden ej iakttagit vad i 39 och 40 §§ sägs eller eljest ej förfarit i enlighet med bestämmelserna i denna lag, förvise rätten målet eller den del, vari rättelse tarvas, åter till nämnden.

Finner rätten, att nämnden vid bestämmande av ersättning, som avses i 38 § andra stycket, gått utöver fastighetsägarens yrkande, meddele rätten därom besked; och skall, därest överskott, som ej faller inom det yrkade beloppet, uppstår efter gäldande av de fordringar, som skola utgå ur ersättningen, vad för sådant fall i 57 § stadgas äga tillämpning.

46 §.

Har någon yrkat expropriation av fastighet enligt 12 §, give rätten besked, huruvida yrkandet är lagligen grundat.

47 §.

Expropriationsnämndens uppskattning varde, med iakttagande av vad i 45 och 46 §§ sägs, fastställd av rätten.

I fråga om belopp, som blivit enligt uppskattningen bestämt, må ändring i rättens utslag ej sökas.

Om expropriationsersättnings erläggande och tillträde av fastigheten.

48 §.

Expropriationsersättningen skall nedsättas hos Konungens befallningshavande inom nittio dagar från det rättens utslag vunnit laga kraft.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten, rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft.

49 §.

Då vad i 48 § första stycket stadgas blivit fullgjort, vare expropriationen fullbordad och nye ägaren berättigad att genast taga fastigheten i besittning.

Exproprierad fastighet skall övergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som innehavaren jämlikt 2 § tredje stycket är pliktig avstå; dock häfte fastigheten fortfarande för särskild rätt, som tillkommer sakägare och som jämlikt utfästelse av nye ägaren lämnas orubbad. Fastighetens ansvar för allmänna utskylder eller för fordringar, som åtnjuta förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken, förändras ej genom expropriationen.

Genom expropriation förvärvad särskild rätt till fastighet äge företräde framför all annan rätt till samma fastighet.

50 §.

Försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, och har ej den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i

denna lag tagit fastigheten i besittning, vare expropriationsrätten förverkad.

Visar fastighetens ägare vid rätten att förverkande ägt rum, äge vad i 14 § stadgas om anteckning i inteckningsprotokollet samt inteckningseller fastighetsboken motsvarande tillämpning. Sker sådan anteckning inom nittio dagar från förverkandet, skall rätten om anteckningen genast göra anmälan hos Konungens befallningshavande.

Varda de handlingar, som i 48 § andra stycket avses, ej ingivna till Konungens befallningshavande vid nedsättning av expropriationsersättningen, åligger Konungens befallningshavande att ofördröjligen på den exproprierandes bekostnad anskaffa nämnda handlingar.

51 §.

Med fastighetsägarens medgivande må inom nittio dagar från det expropriationsrätten förverkats efter vad i 50 § första stycket sägs expropriationen fullbordas genom nedsättande av expropriationsersättningen.

Fastighetsägaren må ock inom nämnda tid från expropriationsrättens förverkande hos Konungens befallningshavande påfordra expropriationens fullbordande; och åligger det i sådant fall Konungens befallningshavande att låta uttaga expropriationsersättningen av den exproprierande.

Expropriationen må ej enligt vad nu är sagt fullbordas, sedan anteckning enligt 50 § andra stycket skett.

52 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i denna lag tagit fastigheten i besittning utan nedsättande av expropriationsersättningen, och försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, må sakägare hos Konungens befallningshavande påkalla uttagande av den sakägaren tillkommande ersättning.

53 §.

Vid ansökning, som i 51 § andra stycket eller 52 § avses, skola fogas rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft; och skola utsökningslagens stadganden om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äga motsvarande tillämpning vid expropriationsersättningens uttagande.

Har expropriationsersättningen i sin helhet inkommit till Konungens befallningshavande, vare expropriationen fullbordad.

54 §.

Vill den exproprierande taga fastigheten i besittning, innan rättens utslag vunnit laga kraft, vare berättigad därtill, om han hos Konungens befallningshavande nedsätter den i utslaget bestämda expropriationsersättning samt ställer pant eller borgen för den ytterligare ersättning han på grund av ändring i utslaget kan bliva skyldig gälda. Är fall, som i 12 § sägs, för handen, må den fastighet eller rättighet tillståndet till expropriation omfattar tillträdas av den exproprierande mot nedsättande av därå belöpande expropriationsersättning och säkerhets ställande enligt vad nyss är sagt.

Varder till följd av klagan över rättens utslag expropriationsersättningen slutligt bestämd till högre belopp än det enligt stadgandena i första stycket nedsatta, gälle om nedsättande av det överskjutande beloppet vad i 48 § sägs. Bestämmes ersättningen ej till högre belopp, göre den exproprierande, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande; och vare expropriationen fullbordad, då sådan anmälan skett.

55 §.

Erlägges expropriationsersättning efter den i 48 § bestämda tid eller, om fastigheten förut tagits i besittning, efter tiden härför, skall tillika gäldas sex procent årlig ränta i förra fallet från den bestämda tidens utgång och i senare fallet från tillträdesdagen; dock må expropriation gå i fullbordan, ändå att räntebetalningen ännu ej fullgjorts.

56 §.

Medel, som nedsatts eller uttagits enligt vad ovan sägs, skola av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

57 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta eller uttagna medel jämte därå upplupen ränta till den, som är till desamma berättigad.

Besväras fastighet av sökt eller beviljad inteckning för fordran, eller kan fastighet jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola i fråga om löseskilling för fastigheten samt, om endast en del av fastigheten exproprierats, beträffande ersättning för skada och intrång å den återstående delen, så ock angående ersättning för

upplåtelse av särskild rätt till sådan fastighet, stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmätningsvis såld fast egendom hava motsvarande tillämpning. Är fastigheten förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhålle fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om fastigheten icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad. Har vid bestämmande av ersättning, som i första punkten avses, nämnden gått utöver det belopp fastighetsägaren yrkat, och uppstår efter gäldande av de fordringar, som skola utgå ur ersättningen, överskott, som ej faller inom nämnda belopp, må fastighetsägaren ej uppbära överskottet, utan varde detta återställt till den exproprierande.

Sammanträde för fördelningen varde hållet så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg med posten sändas till fastighetens ägare samt kända innehavare av fordran, som skall utgå ur ersättningen, och innehavare av annan särskild rätt, som nyss är sagd; är innehavare av fordran okänd, låte ock Konungens befallningshavande kungöra dagen för sammanträdet på sätt i 14 § om kungörelse stadgas.

Innehades exproprierad fastighet såsom fideikommiss, hålle Konungens befallningshavande den innehavaren tillkommande ersättning inne, till dess Konungen förordnat, huru därmed skall förfaras.

58 §.

Då expropriation, vilken ej avsett allenast upphävande av särskild rätt som ej är intecknad i fastigheten, blivit fullbordad, åligger det Konungens befallningshavande att därom ofördröjligen göra anmälan på landet hos domaren och i stad hos rätten; och skall anteckning om att fastighet exproprierats eller om särskild rätt, som genom expropriationen förvärvats, göras i inteckningsprotokollet, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden, samt införas i intecknings- eller fastighetsboken.

Utfaller, då en del av intecknad fastighet eller en eller flera av gemensamt intecknade fastigheter exproprieras eller särskild rätt till intecknad fastighet genom expropriation förvärvas, vid fördelning av expropriationsersättning likvid å intecknings huvudstol, åligger ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan enligt vad nyss sagts och tillika insända fördelningslängden.

Om överenskommelse rörande expropriationsersättningen.

59 §.

Hava parterna träffat överenskommelse rörande expropriationsersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, och visas att fastigheten ej besväras av sökt eller beviljad inteckning för fordran och ej heller kan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, eller att den avtalade ersättningen förslår till full betalning av de fordringar, som vid fördelning av ersättningen skola därur utgå, eller att överenskommelsen godkänts av de fordringsägare, som ej skulle erhålla full betalning, varde överenskommelsen fastställd av rätten.

Vill den exproprierande, utan att förhållande som i första stycket sägs blivit visat, erhålla fastställelse å överenskommelse om ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, låte han till rätten stämma de kända fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen. Är fordringsägare okänd, varde ock tiden för frågans företagande vid rätten kungjord på sätt i 14 § omförmäles. Bestrider vid rätten fordringsägare, att överenskommelsen må fastställas, varde, om ej full betalning för hans fordran lämnas honom, expropriationsnämnd tillsatt. I annat fall må, därest expropriationen avser endast en ringa del av fastigheten eller upplåtelse av särskild rätt, som medför ringa men, och uppenbarligen icke rubbar säkerheten för fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen, rätten meddela fastställelse.

Överenskommelse om annan expropriationsersättning än ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet varde ock, på anmälan av part, fastställd av rätten.

Fastställelse må ej meddelas å överenskommelse om att expropriationsersättning skall utgå annorledes än på en gång, ej heller å överenskommelse om expropriationsersättning för fastighet, som innehaves såsom fideikommiss.

60 §.

Har överenskommelse om expropriationsersättning blivit av rätten fastställd, gälle i tillämpliga delar vad i 48—58 §§ stadgas. Skall enligt överenskommelsen expropriationsersättning ej utgå, göre den exproprierande, i stället för att nedsätta ersättning, anmälan hos Konungens befallningshavande; och vare, då rättens utslag vunnit laga kraft och sådan anmälan blivit gjord, expropriationen fullbordad.

Om återkallande av expropriationsanspråk.

61 §.

Vill den, som genom ansökning om stämning till rätten fullföljt anspråk på expropriation, återkalla anspråket, göre han, sist innan rätten meddelat utslag i målet, hos rätten eller domaren skriftlig anmälan om återkallelsen, med bifogande av bevis att han fullgjort vad i 62 § andra stycket sägs, eller vare rättigheten till återkallelse försutten. Den, som återkallat, åligger att ofördröjligen giva motparten samt, om expropriationsnämnd har saken under behandling, nämndens ordförande del av återkallelsen. Vad i 14 § stadgas om anteckning av expropriationsmål äge, sedan rätten skilt målet från sig, motsvarande tillämpning beträffande anteckning av återkallelse.

Återkallelse må gälla hela den fastighet expropriationsanspråket omfattar, så ock någon del därav, om ej genom expropriationen eller den exproprierade delens användande den återstående delen skulle lida synnerligt men. Ej må återkallelse göras i avseende å mark, som den exproprierande tagit i besittning.

62 §.

Har på grund av expropriationsanspråket skada uppstått för sakägare, vare, då återkallelse skett, den exproprierande skyldig ersätta skadan.

Innan återkallelse göres, ställe den exproprierande hos Konungens befallningshavande pant eller borgen för gäldande av skadeersättning som nu är sagd.

Om förändring i grunderna för expropriationsnämndens uppskattning.

63 §.

Har, sedan expropriationsnämndens förrättning avslutats men innan expropriationsmålet slutligen avgjorts, fastigheten genom naturhändelse eller annorledes så förändrats, att dess värde uppenbarligen väsentligt understiger värdet vid tiden för förrättningen, äge den exproprierande erhålla ny uppskattning; och varde på hans begäran målet för sådant ändamål av rätten återförvisat till nämnden.

Vad i första stycket stadgas gälle ej i fråga om fastighet, som den exproprierande tagit i besittning, innan förändringen inträffade.

64 §.

Visas före expropriationsmålets slutliga avgörande, att fastighet lider skada eller intrång, som uppkommit efter det expropriationsnämndens förrättning avslutats och ej kunnat förutses vid förrättningen men enligt 7 § skall ersättas, varde, om någon till ersättning berättigad det begär, målet återförvisat till nämnden för uppskattning av skadan eller intrånget.

65 §.

Har ej enligt 64 § återförvisning till expropriationsnämnden ägt rum för uppskattning av skada eller intrång, som i samma § omförmäles, äge bestämmelserna i denna lag ej tillämpning i fråga om skadan eller intrånget.

Om expropriationskostnad.

66 §.

Ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd njute ersättning för uppskattningen samt ordföranden därjämte för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som bestämmes av rätten, om överenskommelse ej träffas.

Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden enligt vad i 45 § andra stycket sägs, skall ersättning för det arbete, som härav föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten av särskild anledning det föreskriver.

67 §.

Den exproprierande vare pliktig gälda all av expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äge han, om han utgivit kostnad, som i 34 § första stycket avses, söka kostnaden åter av den, som därför svarar.

Om lösningsrätt till exproprierad egendom.

68 §.

Har exproprierad fastighet eller genom expropriation förvärvad särskild rätt ej kommit till användning för det avsedda ändamålet eller dess användande för ändamålet upphört och är nämnda ändamål såvitt angår dylik fastighet eller rätt att anse såsom övergivet, eller användes fastighet eller rätt som nyss sagts i väsentlig omfattning för annat ändamål än det avsedda, må fastigheten eller den särskilda rätten lösas, därest talan

om dess avträdande instämmes inom tjugo år från det expropriationen fullbordats. Lösningsrätt tillkomme, när hel fastighet exproprierats, den, som närmast före expropriationens fullbordande var fastighetens ägare, eller hans rättsinnehavare och, om en del av en fastighet exproprierats, ägaren av den återstående delen samt, då fråga är om särskild rätt, ägaren av den fastighet, som därav besväras.

Har, efter det fastighet exproprierats, byggnad uppförts å fastigheten eller eljest därå nedlagts kostnad, må vad sålunda påkostats jämväl lösas, om det i stämningen yrkas.

69 §.

Vid lösen enligt 68 § första stycket må värdet ej sättas högre än till den expropriationsersättning, som utgivits. I övrigt skola beträffande lösen, som i 68 § sägs, denna lags bestämmelser om expropriation i tillämpliga delar gälla; dock ankomme på rättens prövning, huru kostnad, som i 67 § avses, skall i första hand gäldas.

Strider expropriationsnämnds uppskattning mot vad i första stycket första punkten av denna § stadgas, varde den av rätten jämkad till överensstämmelse därmed.

70 §.

Löses ej vad å exproprierad fastighet blivit påkostat, vare ägaren berättigad att det bortföra; återställe dock fastigheten i det skick, vari den vid expropriationen befann sig.

Är ej vad sålunda må från fastigheten skiljas bortfört därifrån inom nittio dagar från det fastigheten må av nye ägaren tagas i besittning, tillfalle det honom utan lösen.

Äro till byggnad eller annan anläggning ämnen hämtade från fastigheten, vare nye ägaren berättigad till gottgörelse för värdet av vad från fastigheten tagits, om han under domstolens förberedande handläggning av målet eller inför nämnden det yrkar; och varde värdet, om överenskommelse ej träffas, av nämnden bestämt enligt vad i denna lag stadgas. Innan gottgörelse, som alltså tillkommer nye ägaren, lämnats, må anläggningen ej bortföras från fastigheten.

Om förundersökning.

71 §.

Vill någon för ansökning om rätt till expropriation låta upprätta karta över fastighet eller eljest verkställa nödig förundersökning därå, äge

Konungens befallningshavande på ansökning föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Dylik föreskrift må dock ej meddelas, om Konungens befallningshavande finner det uppgivna ändamålet icke vara sådant, som i 1 § avses.

Om undersökningens påbörjande underrätte sökanden minst fjorton dagar förut fastighetens ägare och, därest fastigheten är utarrenderad, arrendatorn.

Växande träd må ej för undersökningen fällas, med mindre Konungens befallningshavande det särskilt medgivit.

72 §.

Föranleder undersökning, som i 71 § avses, skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av domstol.

Innan undersökningen börjas, skall sökanden hos Konungens befallningshavande ställa pant eller borgen för ersättningens gäldande.

Om pant eller borgen.

73 §.

Skall någon enligt denna lag ställa pant eller borgen, och är ej sådan säkerhet godkänd av den, till vars förmån den ställes, varde säkerheten prövad av Konungens befallningshavande.

Borgen må ej godkännas av Konungens befallningshavande, utan att löftesmännen förbundit sig en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

74 §.

Vad i denna lag stadgas om ställande av pant eller borgen gälle ej kronan.

---

2. Särskilda bestämmelser om expropriation av naturminnesmärke eller fornlämning.

75 §.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att avsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast av vetenskapsakademien.

Fråga om att för bevarande av fast fornlämning denna skall jämte därför erforderlig mark exproprieras må väckas endast av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

---

3. Särskilda bestämmelser om expropriation för allmänna vägar.

76 §.

Ansökning om expropriationsrätt för anläggning eller förändring av allmän väg skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av vägens sträckning, styrkt uppgift på ägare och innehavare av fastighet, varöver vägen skall framdragas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

77 §.

Konungen äge, utan att området för expropriationen närmare bestämmes, giva den, av vilken vägarbetet skall utföras, rätt att expropriera den mark, som härför erfordras.

78 §.

Den exproprierande äge taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Konungens befallningshavande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

79 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av ägaren eller stadgande i denna lag tagit mark i besittning utan att ersättningen blivit bestämd av expropriationsnämnd, och kan sådan uppskattning icke lämpligen äga rum, innan den anläggning, för vilken expropriationen sker, längre fortskridit, äge rätten på framställning av part låta anstå med tillsättande av nämnd.

---

4. Särskilda bestämmelser om expropriation för järnvägar.

80 §.

Innan expropriationsrätt sökes för byggande av järnväg, äge renstakning av banlinjen rum.

Vid ansökningen foge sökanden karta och däröver upprättad beskrivning, utvisande järnvägens sträckning samt i fråga om stationer, last- och hållplatser och andra platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, angivande sådant områdes läge och storlek ävensom till vilken jordeboksenhet område å landet hör. Sökanden bifoge tillika styrkt uppgift å ägare och innehavare av den mark ansökningen avser samt, om i något hänseende överenskommelse träffats, redogörelse därför. Är fastighetsregister för orten upplagt, skall vid ansökningen fogas jämväl utdrag av registret, såvitt angår mark utanför banlinjen.

81 §.

I fråga om de platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

För banlinjen give Konungen sökanden rätt att expropiera mark å ömse sidor om den renstakade linjen intill visst avstånd från denna. Vidtages sedermera, enligt vad för byggande av järnväg må vara medgivet, ändring av banlinjens sträckning, varde avståndet räknat från den linje, som för ändringens genomförande renstakas.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området eller det bestämda avståndet från den renstakade linjen, förordne Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må äga rum.

82 §.

Sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, äge den exproprierande taga mark i besittning, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen samt sist å fjortonde dagen före nämnda dag giver ägaren och, om arrendators eller hyresgästs rätt beröres, denne underrättelse om att marken skall tagas i besittning. Dock vare, därest å området finnes byggnad, där dess ägare eller på grund av arrende- eller hyresavtal annan har sin bostad, bostadens innehavare ej pliktig att därifrån avflytta förr än å den fardag för avträde av förhyrd lägenhet, som efter underrättelsens mottagande först inträffar; och vare enligt vad i 83 § stadgas i vissa fall även nedsättande av expropriationsersättning erforderligt.

83 §.

Vägrar ägaren den exproprierande att utan gäldande av ersättning taga mark i besittning, förordne därom Konungens befallningshavande.

Finnes å området byggnad, där ägaren har sin bostad eller vars avstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller är området av väsentlig betydelse för ägarens bärgning, eller prövar Konungens befallningshavande ägaren eljest hava giltigt skäl för sin vägran, må föreskrift om markens upplåtande ej meddelas, innan, jämlikt förordnande av Konungens befallningshavande, ordföranden i expropriationsnämnder eller hans ersättare eller vid förfall för dem annan lämplig person ävensom en lantmätare och en tredje person, vilken utses bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara, efter besiktning av området avgivit förslag till expropriationsersättning samt sökanden hos Konungens befallningshavande nedsatt tre fjärdedelar av det föreslagna beloppet.

Vad om ägare sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande arrendator eller hyresgäst.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten.

84 §.

Då expropriationsersättning enligt 83 § blivit nedsatt, gälle i tillämpliga delar vad i 56 och 57 §§ samt 58 § andra stycket stadgas.

Uppgift å det nedsatta beloppet skall av Konungens befallningshavande ofördröjligen översändas till rätten eller domaren för att, om uppskattning genom expropriationsnämnd sker, tillställas nämnden.

Över Konungens befallningshavandes beslut, varigenom enligt 83 § förordnats om uppskattning eller tillträde, må klagan ej föras.

85 §.

Expropriationsnämnd må ej bestämma ersättningen lägre än till belopp, som enligt 83 § blivit hos Konungens befallningshavande nedsatt. Strider expropriationsnämnds uppskattning mot vad sålunda stadgas, varde den av rätten jämkad till överensstämmelse därmed.

86 §.

I fråga om expropriation för järnvägar skall tillämpas vad i 79 § är stadgat.

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder.

87 §.

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring av farled, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, bestämme Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske.

88 §.

Vad i 79 samt 82—85 §§ är stadgat skall tillämpas beträffande expropriation för farleder.

---

6. Särskilda bestämmelser om expropriation för elektriska svagströmsledningar.

89 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av telegraf- eller telefonledning eller annan elektrisk svagströmsledning skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av den föreslagna ledningens sträckning, styrkt uppgift å ägare och innehavare av fastighet, varöver ledningen skall framgå eller i vars mark den skall nedläggas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

90 §.

I fråga om gata, torg, allmän plats eller vattendrag inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde må expropriation ej avse egendoms avstående utan endast upplåtelse av nyttjanderätt.

91 §.

Bifalles ansökning, som i 89 § sägs, må fastigheten, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, genast tagas i användning av den exproprierande, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

Vad i 79 § stadgas äge motsvarande tillämpning.

92 §.

Påstår vid rätten ägaren av annan fastighet än i 90 § avses, att fastigheten lider synnerligt men och fördenskull, jämlikt 12 § första stycket, bör lösas, men bestrides sådant av motparten, varde, om annat ej avtalas, expropriationsnämnd ej tillsatt, innan denna tvist blivit av rätten avgjord genom lagakraftägande utslag. Mot rättens utslag i fråga som nu är sagd må särskild talan föras.

Vad i 12 § andra stycket stadgas äge ej tillämpning.

93 §.

Skall fastighet avstås, gälle om tillsättande av expropriationsnämnd de allmänna bestämmelserna i denna lag.

Då fastighet ej avstås utan endast nyttjanderätt upplåtes, skall nämnden, om annat ej avtalas, bestå av en av rätten utsedd ordförande samt två ledamöter, av vilka vardera parten väljer en. Till ordförande skall utses ordföranden i expropriationsnämnder inom länet eller ersättaren för honom eller eljest någon, som är upptagen å den i 25 § omförmälda förteckning; och gälle om valbarhet till ledamot vad i allmänhet är stadgat.

94 §.

Vid expropriation av nyttjanderätt till egendom, som i 90 § sägs, må ersättning icke av expropriationsnämnden bestämmas för skada eller intrång, som ännu ej uppkommit. Uppstår därefter skada eller intrång, som enligt 7 § skall ersättas, varde ersättningen därför, om överenskommelse ej träffas, bestämd av domstol.

95 §.

Är egendom, som i 90 § avses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å

egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom gas-, vatten- eller avloppsledning, spårväg, elektrisk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behövliga arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad av dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande.

Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande av ledning, och medför denna på grund av ändrade förhållanden betydande olägenhet för fastigheten, vare ledningens ägare pliktig på sin bekostnad ändra eller flytta ledningen, i den mån sådant erfordras för olägenhetens undanröjande och kan ske utan synnerligt men för ledningen.

Tvist i fråga, som nu är sagd, skall prövas av domstol.

96 §.

Upphör egendom att vara av den i 90 § angivna beskaffenhet, vare förut förvärvad rätt att hava ledning där framdragen ej längre gällande.

---

7. Särskilda bestämmelser om expropriation för linbanor.

97 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av linbana skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av den föreslagna banans sträckning och av den jord, som erfordras för banan, styrkt uppgift å ägare och innehavare av den fasta egendom, varöver banan skall framdragas eller som, utan att banan skall framdragas däröver, är belägen på mindre avstånd än tjugo meter från densamma, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför; dock att om banan skall framdragas inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, uppgift å ägare och innehavare erfordras allenast såvitt angår egendom, varöver banan skall framgå.

98 §.

Menighet vare ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnom-

råde för linbanas framdragande avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, därest linbana skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än tjugo meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne skyldig avstå eller upplåta något, utan så är att Konungen finner annan sträckning för banan icke kunna användas utan synnerlig olägenhet.

---

8. Särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden.

99 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 7 sägs, må, om den ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen.

Sådan expropriation må allenast avse område, som är bebyggt med boningshus, tillhöriga annan än markens ägare.

100 §.

Exproprieras mark för ändamål, som i 1 § 7 omförmäles, må vid uppskattning av det till boningshus hörande område hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som husägaren eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, utöver vad honom ålegat nedlagt å området.

101 §.

Har mark exproprierats för ändamål, som i 1 § 7 avses, vare nye ägaren pliktig att till varje husägare, som det begär, försälja eller upplåta det till hans hus hörande område med den jämkning, som kan erfordras för genomförande av stadsplan och tomtindelning.

Vill ej markägaren enligt vad nedan sägs upplåta sådant område till husägaren med tomträtt, därest dylik upplåtelse kan ske, och träffas

ej heller mellan dem arrendeavtal rörande området, vare husägaren berättigad köpa detta för en köpeskilling motsvarande den för området utgivna expropriationsersättning och å området belöpande del av expropriationskostnaden jämte fem procent årlig ränta från expropriationens fullbordande; har husägaren, efter det expropriationen fullbordats, innehaft området på grund av honom förut tillkommande besittningsrätt, varde avgiften härför avräknad från köpeskillingen. Sker upplåtelse med tomträtt, varde avgiften för den upplåtelse, som först äger rum, beräknad efter den för försäljning angivna grund. Tvist om vad husägaren sålunda har att erlägga varde prövad i den ordning, som stadgas i gällande lag om skiljemän.

Vad ovan i denna § är stadgat äge ej tillämpning, med mindre husägaren inom två år från expropriationens fullbordande hos markägaren gör framställning om försäljning eller upplåtande av området.

Expropriationen medföre ej förändring i den husägaren förut tillkommande besittningsrätt till området, utan vare, om försäljning eller upplåtelse ej kommer till stånd, husägaren berättigad att under den tid, som för nämnda rätt kan återstå, fortfarande åtnjuta densamma mot fullgörande av de därför stadgade villkor.

---

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag.

102 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag eller registrerad förening.

Sökes sådan rätt av annan förening än ekonomisk förening, och finner Konungen ansökningen förtjäna avseende, förordne Konungen, att vad i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar är stadgat skall äga tillämpning i fråga om föreningen; och skall därefter med prövning av ansökningen anstå under skälig tid i avbidan på föreningens registrering.

103 §.

Ej må expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 avses, beviljas aktiebolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller

föreningen samt huru dess verksamhet skall bedrivas; och må bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av fastighet, som genom expropriationen förvärvats. Konungens befallningshavande äge tillse, att dylika bestämmelser, vilka ej må ändras utan Konungens medgivande, varda efterlevda.

104 §.

Expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må beviljas endast fråga om mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark möter på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare.

Innan expropriationsrätt för dylikt ändamål beviljas aktiebolag eller förening, skall yttrande över ansökningen inhämtas från kommunalstämman i den kommun, där marken är belägen.

105 §.

Har fastighet, som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtits å annan ägare, eller har sådan fastighet använts i strid mot bestämmelse som avses i 5 § tredje stycket, eller har fastighet, som aktiebolag eller förening exproprierat för dylikt ändamål, använts i strid mot föreskrift i bolagsordningen eller stadgarna, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum enligt vad i 68—70 §§ sägs.

---

10. Särskilda bestämmelser om expropriation av ödelagd skogsmark.

106 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 9 avses, må, om rätten ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än den kommun, inom vars område marken är belägen, eller landstinget eller skogsvårdsstyrelsen inom landstingsområdet.

107 §.

Prövar Konungen framställning om expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 9 sägs, förtjäna avseende, men erbjuder markens ägare, att han skall själv ombesörja återväxt, give Konungen honom skälig tid därtill.

Gör ej markens ägare sådant erbjudande eller varda nödiga åtgärder för återväxt ej vidtagna inom förelagd tid, och bifalles framställningen om expropriationsrätt, bestämme ock Konungen, därest denna rätt skall tillkomma annan än kronan, viss tid, inom vilken nye ägaren skall sörja för återväxt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917. Dock skola stadgandena om val av ordförande och ersättare för ordförandena i expropriationsnämnder samt personer valbara till ledamöter i sådana nämnder tillämpas redan under år 1916. Av de valbara personer, som då utses, väljes en tredjedel för ett, en tredjedel för två och en tredjedel för tre kalenderår.

Genom denna lag upphäves förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov jämte de stadganden, som innefatta ändring i eller tillägg till nämnda förordning; dock skall i fråga om expropriationsmål, vari stämning utfärdats före den 1 januari 1917, vad i sagda förordning stadgas äga tillämpning, och skola, ändå att stämning ej utfärdats före nämnda dag, beträffande fastighet eller särskild rätt, som den exproprierande före samma dag tagit i besittning, stadgandena i 13 § första stycket och första punkten av andra stycket i omförmälda förordning tillämpas i stället för bestämmelserna i 7 § första stycket, 8, 9 och 11 §§ i denna lag. Förekommer i lag eller särskild författning hänvisning till bestämmelse, som sålunda upphäves, skall i stället motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas. Eljest göres ej genom denna lag ändring i vad lag eller särskild författning innehåller om fast egendoms avstående eller upplåtande för visst allmänt ändamål.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 16, 24, 36, 45 och 63 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skola erhålla följande ändrade lydelse:

16 §.

Kanal eller annan därmed jämförlig anläggning, vartill marken till större eller mindre del blivit förvärvad enligt gällande bestämmelser om expropriation, må ej med inteckning enligt denna lag belastas.

24 §.

1 mom. Varder i enlighet med gällande bestämmelser om expropriation eller om ändring eller utrivning av vattenverk fast egendom avträdd och ersättningen å behörig ort nedsatt, skall vad sålunda avträtts ej vidare häfta för inteckning, som meddelats i egendomen; skolande därom, sedan till rätten eller domaren inkommit anmälan om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet så som i 23 § sägs.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning, som enligt lagen om dikning och annan avledning av vatten tillkommer vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvestadgan avträtts till gruvägare, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning

å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet som nyss sagts.

Vad sålunda stadgats skall jämväl tillämpas, där enligt gällande bestämmelser om expropriation intecknad egendom tages i besittning av den exproprierande före expropriationens fullbordande eller allenast till en del varder till honom avträdd eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till intecknad egendom upplåtes samt i något av de fall nu sagda äro vid ersättnings fördelning betalning utfaller å huvudstol av inteckning, så ock där enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk allenast en del av intecknad egendom avträdes och vid fördelning av löseskillingen betalning utfaller å intecknings huvudstol.

36 §.

1 mom. Har egendom, som gemensamt med annan häftar för inteckning, blivit såld i den ordning utsökningslagen bestämmer, skall egendomen, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, icke vidare häfta för större del av intecknade beloppet än köparen enligt 131 § utsökningslagen kan hava fått avräkna å köpeskillingen eller som enligt 117 § 1 mom. samma lag skall innestå i egendomen; och varde därom, efter ty i 23 § sägs, anteckning gjord i inteckningsprotokollet.

Varda av gemensamt intecknade egendomar en eller flera utmätningsvis sålda, skola de övriga ej vidare häfta för vad av inteckningen kunnat utgå ur köpeskillingen för de egendomar, som sålts; skolande därom, när det visas, huru köpeskillingen fördelats och att fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, göras anteckning i inteckningsprotokollet.

2 mom. Ej heller skola i det fall, att enligt gällande bestämmelser om expropriation en eller flera av gemensamt intecknade egendomar helt eller delvis avträdas till den exproprierande eller av honom före expropriationens fullbordande tagas i besittning eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till en eller flera av gemensamt intecknade egendomar upplåtes, eller att en eller flera av gemensamt intecknade egendomar varda helt eller delvis avträdda enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk, eller att frälseränta, som gemensamt med annan fast egendom häftar för inteckning, varder inlöst för statsverkets räkning eller avlöst, de övriga egendomarna häfta för intecknat belopp, varför betalning utfallit vid ersättnings fördelning; skolande jämväl därom göras anteckning i inteckningsprotokollet enligt vad i 1 mom. andra stycket sägs.

45 §.

Har den tid, för vilken nyttjanderätten upplåtits, gått till ända, eller visas, att nyttjanderätten av annan anledning upphört, må på begäran av fastighetsägaren inteckningen dödas, även om inteckningshandlingen ej företes.

Har egendomen blivit utmätningsvis försåld utan förbehåll om nyttjanderättens bestånd, då skall, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, inteckningen vara utan verkan; skolande därom, sedan från auktionsförrättaren inkommit uppgift om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet, å landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden.

Vad i 24 § 1 mom. är stadgat med avseende å inteckning för fordran äge motsvarande tillämpning i fråga om inteckning för nyttjanderätt, som på grund av egendomens avträdande skall upphöra att gälla.

63 §.

Inteckningsärende må av rätten upptagas, å landet endast på lagtima ting samt i stad endast å måndag eller, om helgdag då inträffar, nästa söckendag därefter; dock att fråga om inteckningsförnyelse må av rätten handläggas på landet, så som i 20 § andra stycket sägs, och i stad jämväl å annan rättegångsdag än måndag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten.

Härigenom förordnas, att 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är fast egendom, för vilken löseskilling blivit nedsatt, intecknad, åligge Konungens befallningshavande att, sedan egendomen blivit avträdd, därom ofördröjligen göra anmälan å landet hos domaren och i stad hos rätten. Häftar den avträdda egendomen gemensamt med annan egendom för inteckningen, eller utgör det som avträtts allenast en del av den egendom, vari inteckningen är meddelad, och har vid fördelning av löseskillingen likvid utfallit å inteckningens huvudstol, åligge ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen godkänts eller vunnit laga kraft, göra anmälan efter ty nyss sagts och tillika insända fördelningslängden. Har vid fördelning av ersättning, som i 67 § avses, likvid utfallit å huvudstol av intecknad gäld, vare lag samma.

Utan hinder därav att fördelning av löseskilling eller av ersättning, som i 67 § avses, ägt rum och blivit godkänd eller vunnit laga kraft, äge inteckningshavare, vars fordran icke blivit till fullo betäckt, den rätt, varom i 69 § 3 mom. förmäles.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917, men skall ej tillämpas, där egendomen blivit avträdd före nämnda dag.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har, för någon orts förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna, Konungen prövat nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till framdragande av elektrisk starkströmsledning, skall vad för ändamålet erfordras, emot ersättning, avstås eller upplåtas.

Menighet vare dock ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, där ledningen skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än etthundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör jordens eller lägenhetens ägare, denne skyldig något avstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Skall enligt vad i denna paragraf är stadgat jord eller lägenhet avstås eller upplåtas, äge vad i lagen om expropriation i allmänhet stadgas samt de i nämnda lag meddelade särskilda bestämmelserna om expropriation för elektriska svagströmsledningar motsvarande tillämpning; dock att, där jorden eller lägenheten skall användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skall äga rum med hälften av det belopp, som jämlikt de i samma lag stadgade grunder skall utgå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Härigenom förordnas, att 21 § i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning skall upphöra att gälla samt att 14—18, 22, 23, 24, 26 och 32 §§ i samma lag skola erhålla följande ändrade lydelse:

14 §.

Skall enligt denna lag mark till staden avstås eller av staden lösas, skola i avseende härå stadgandena i lagen om expropriation i tillämpliga delar gälla, med iakttagande av vad nedan i 15—20 samt 22—24 §§ är stadgat.

15 §.

Ansökan om stämning må, där staden enligt 8 eller 12 § är skyldig lösa mark, göras såväl av staden som av markens ägare.

16 §.

Är fråga om marks avstående enligt 11 §, skola stadgandena i 78 och 79 §§ av lagen om expropriation äga tillämpning.

17 §.

Har stad sökt anstånd enligt 27 eller 28 §, varde frågan om nämnds tillsättande vilande, till dess sig visat, om anstånd varder beviljat.

18 §.

Vad i 12 § av lagen om expropriation är stadgat skall icke äga tillämpning inom det område, stadsplanen omfattar.

22 §.

Försummas vad i 48 § första stycket av lagen om expropriation är stadgat, och har ej den mark, som skall avstås, enligt medgivande av dess ägare eller stadgande i samma lag tagits i besittning av staden, skall, i händelse någon till ersättning berättigad det yrkar, frågan om markens avträdande, såvitt på hans rätt inverkar, vara förfallen.

23 §.

Vad i 67 § av lagen om expropriation är stadgat skall icke äga tillämpning, därest på grund av 15 § i denna lag ansökan om stämning gjorts av markens ägare och lösen ej kommer till stånd.

24 §.

I fråga om mark, som i denna lag avses, skola stadgandena i 68—70 §§ av lagen om expropriation icke äga tillämpning.

26 §.

Tvist, huruvida skadestånd, varom i 25 § sägs, utgå bör, prövas av rätten.

Är genom laga kraft ägande dom eller parternas åsämjande avgjort, att skadestånd skall utgå, och kunna parterna ej enas om skadeståndets belopp, skall frågan härom avgöras av nämnd, tillsatt i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Ansökan om stämning i sådant fall må göras såväl av ersättningstaganden som av staden. Skadeståndet må ej sättas lägre än staden medgivit eller höjas utöver vad ersättningstaganden yrkat. Skadestånd skall utgivas inom tre månader efter det beloppet blivit bestämt. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas av staden, då skadeståndet varder satt till högre belopp än staden medgivit, men eljest av ersättningstaganden.

32 §.

Ersättning, som tomtägare enligt 31 § har att utgiva, skall, där ej parterna kunna enas om dess belopp, bestämmas av nämnd, som på enderas

ansökan tillsättes i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Nämnden har att efter de för uppskattning av gatumark, som till staden avstås, stadgade grunder uppskatta värdet av själva marken vid tiden för ersättningens utgivande utan hänsyn till kostnad, som staden må hava vidkänts för markens planerande och ordnande. Uppstår tvist om vidden av den gatumark, tomtägaren har att ersätta, skall särskilt värde sättas å den mark, tvisten gäller. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas utav staden, då ersättningen varder satt till lägre belopp, än staden fordrat, men eljest av tomtägaren.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 28 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anförde följande.

»Genom proposition den 31 januari 1913 framlades för samma års riksdag förslag till lag om expropriation och till en del därmed sammanhängande lagändringar. Propositionen tillstyrktes i all huvudsak av lagutskottet. Sedan kamrarna stannat i olika beslut beträffande vissa delar av förslaget till lag om expropriation, avgav lagutskottet förslag till sammanjämkning. Detta bifölls av andra kammaren, men då första kammaren avslog förslaget, förföll frågan.

Den skiljaktighet mellan kamrarna, som föranledde frågans fall, avsåg icke berörda förslag såsom helhet eller någon mera omfattande del av detsamma. Tvärtom synes det inom riksdagen hava varit en så gott som enhällig mening — delad även av dem, som yrkade sammanjämkningsförslagets

förkastande — att förslaget i det hela var väl ägnat att fylla det från alla håll erkända behovet av den allmänna expropriationslagstiftningens omarbetande. Den för förslagets öde avgörande meningsskiljaktigheten hänförde sig, enligt vad förhandlingarna i kamrarna gåvo vid handen, till en enda punkt i de föreslagna nya bestämmelserna om expropriationsinstitutets tillämpningsområde. Majoriteten inom första kammaren fann det icke kunna medgivas, att expropriationsmöjligheten finge på föreslaget sätt utsträckas till det i denna punkt upptagna ändamål, varemot andra kammarens majoritet ansåg expropriationsrätt för samma ändamål vara av alltför stor vikt för att bestämmelserna därom skulle kunna utelämnas.

Förslagets förnyade framläggande bebådades i trontalet vid 1914 års förra riksdag, men innan tiden medgivit den sålunda tillkännagivna avsiktens fullföljande, avgick det dåvarande statsrådet, och därefter, sedan jag tillträtt chefsskapet för justitiedepartementet, har det på grund av förhållandena icke förrän nu ansetts lämpligt att inför Eders Kungl. Maj:t anmäla frågan, huruvida icke nytt initiativ till åstadkommande av lagstiftning i berörda ämne bör tagas från Eders Kungl. Maj:ts sida.

Däremot har under den förflutna tiden ett lifligt intresse för fortsättande av detta lagstiftningsarbete gång efter annan tagit sig uttryck i riksdagen.

I anledning av en vid 1914 års senare riksdag inom andra kammaren väckt motion om antagande av en provisorisk lag om expropriation för vissa sociala ändamål yttrade sålunda lagutskottet bland annat följande. Av den behandling, som vid 1913 års riksdag ägnats frågan om antagande av en fullständigt omarbetad expropriationslagstiftning, syntes med full tydlighet hava framgått, att icke någon som helst meningsskiljaktighet förefunnes angående behovet av en dylik lagstiftning och önskvärdheten av dess snara genomförande, ehuru enighet mellan kamrarna icke kunnat vinnas rörande vissa av det då föreliggande förslagets särskilda bestämmelser. Enligt utskottets förmenande kunde det ej heller vara tvivel underkastat, att frågan i hela dess vidd inom kort tid åter komme att underställas riksdagens prövning, helst ett fullständigt utarbetat och av riksdagens båda kamrar i väsentliga delar godkänt förslag funnes att tillgå såsom underlag för det fortsatta lagarbetet på ifrågavarande område. Den genom motionen gjorda framställningen avstyrktes av utskottet under hänvisning därtill att, innan den allmänna expropriationslagstiftningen blivit slutförd och de frågor, som i sammanhang därmed låge under Kungl. Maj:ts pröving, vunnit sin lösning, det knappast syntes vara lämpligt eller ens möjligt att till bedömande upptaga, huruvida och i vad mån de syftemål, som motionärerna därutöver ville vinna med sitt förslag om social

expropriation, lämpligen kunde på sådant sätt tillgodoses. I överensstämmelse härmed utföll riksdagens beslut.

Vid 1915 års riksdag återupptogs frågan genom tre i andra kammaren väckta motioner. I en av dessa föreslogs huvudsakligen, att riksdagen måtte dels besluta en allmän expropriationslag dels antingen definitivt eller åtminstone provisoriskt antaga en lag om expropriation för vissa sociala ändamål samt, om definitiv lagstiftning i ämnet ej komme till stånd, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag därtill. Med en annan av nämnda motioner avsågs att åvägabringa sådana ändringar i gällande förordning om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov, att däri upptoges bestämmelser motsvarande de i Eders Kungl. Maj:ts förberörda förslag innefattade stadgandena om expropriation för att inom bebyggt område vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden. Även i den tredje motionen hemställdes om ändring av nuvarande expropriationsförordning i syfte att möjliggöra förbättrat ordnande av bostadsförhållandena i orter av nyssnämnda slag.

Den i förstberörda motion framförda önskan om framläggande av förslag till fullständig ny expropriationslagstiftning fann inom lagutskottet ett välvilligt mottagande, ehuru det icke ansågs möjligt att tillmötesgå densamma. Utskottet erinrade, i huvudsaklig överensstämmelse med 1914 års lagutskott. därom att för ett fortsatt arbete å förevarande synnerligen viktiga lagstiftningsområde förelåge såsom underlag ett fullständigt utarbetat, av riksdagen en gång behandlat förslag, som icke redan blivit upphöjt till lag allenast av den anledning, att meningsskiljaktighet uppstått rörande ett fåtal, må vara ganska viktiga, punkter. Med avseende härå hade det, enligt vad utskottet vidare anförde, varit inom utskottet ifrågasatt att i anledning av motionen upptaga frågan i hela dess vidd till behandling, därvid utskottet i första hand skulle hava inriktat sig på att undersöka, huruvida icke i de omstridda punkterna en brygga skulle kunna slås mellan de skiljaktiga meningarna och ett förslag framläggas, som hade utsikt att vinna båda kamrarnas bifall. Den stora arbetsbörda, som under riksdagen vilat på lagutskottet, hade emellertid föranlett, att föreliggande ämne icke kunnat av utskottet upptagas förr än så sent under riksdagen, att nödig tid till en genomgående undersökning och bearbetning av detsamma icke stått utskottet till buds. Tvivelsutan skulle dessutom, i det läge vari frågan kommit, de bästa utsikterna till dess lösning vara att vinna genom ett förnyat regeringsinitiativ. Även övriga i motionerna innefattade förslag avstyrktes av utskottet. Beträffande förslaget

om expropriationslagstiftning för vissa sociala ändamål anslöt sig därvid utskottet till det yttrande, som i samma ämne avgivits av 1914 års lagutskott. Den i andra rummet nämnda motionen fann utskottet vara till sitt syfte synnerligen behjärtansvärd, men utskottet uttalade den uppfattningen, att åtskilliga svårigheter skulle möta att ur den allmänna expropriationslagstiftningen utbryta och särskilt för sig behandla frågan om expropriation för det i motionen angivna ändamål, varförutom jämväl beträffande sådan expropriation i vissa detaljfrågor rådde meningsskiljaktigheter, som det syntes vara svårt att i ärendets dåvarande skede utjämna. Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

De av riksdagens lagutskott sålunda vid olika tillfällen uttalade förhoppningarna, att den allmänna expropriationslagstiftningen skall ånyo göras till föremål för en Kungl. Maj:ts proposition, vilka förhoppningar vunnit stark tillslutning under kamrarnas förhandlingar, äro i min tanke väl förtjänta av att förverkligas. Önskemålet att åstadkomma en reform av gällande bestämmelser i detta ämne är så viktigt, att man icke kan avstå därifrån eller låta detsamma ställas på framtiden. Att förordningen angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov, vilken ägt bestånd från år 1866 och till större delen innebär ett återgivande av en år 1845 i samma ämne utfärdad författning, i sin ordning väsentligen byggd på bestämmelser i lagkommitténs år 1826 framlagda förslag till allmän civillag, numera är föråldrad och otillfredsställande utgör säkerligen icke föremål för någon meningsskiljaktighet. En lagstiftning, som så nära sammanhänger med och äger så stor betydelse för samhällsutvecklingen på olika områden, framför allt på det ekonomiska men även på andra, kan icke utan skada för det allmänna få kvarstå på en ståndpunkt, som denna utveckling för länge sedan lämnat bakom sig. Visserligen hava genom ändringar i och tillägg till expropriationsförordningen efter hand en del svåra luckor blivit utfyllda och anpassning skett till nyare lagar på närstående områden, men en tidsenlig lagstiftning i ämnet har ej härigenom kunnat ernås och står ej heller att vinna utan en fullständig revision. Det torde ock vara en enhällig uppfattning hos dem, som haft befattning med expropriationsmål, att den nuvarande förordningen genom sin dunkelhet och ofullständighet medför synnerliga svårigheter vid tillämpningen.

Det förslag till ny lagstiftning om expropriation, vilket av Eders Kungl. Maj:t förelades 1913 års riksdag, har vunnit allmänt erkännande såsom, i stort sett, väl fyllande önskemålet att, med avhjälpande av de tidigare bestämmelsernas brister, åstadkomma en efter nuvarande förhållanden lämpad lagstiftning i ämnet. Utan att rubba huvudgrunderna för

gällande expropriationsförordning innebär förslaget en utveckling och omarbetning av denna, som torde bereda utsikt att i större utsträckning, snabbare och med mindre kostnad vinna tillgodoseende av betydelsefulla allmänna ändamål. På samma gång lägges i förslaget stor vikt på att skydda den enskilde mot obefogat intrång. Att det med expropriation förenade starka ingreppet i enskild rätt stundom måste framstå såsom ett kännbart tvång — ehuru full ersättning lämnas — är oundvikligt, men intill den gräns, utöver vilken man icke kan gå utan att äventyra det allmännas intressen, bör allt göras för att mildra ingreppets verkningar. Förslaget, som utvidgar möjligheten till expropriation och söker hindra oskäligt hög värdering av skadan, giver å andra sidan åt den, från vilken exproprieras, en i vissa avseenden tryggare ställning än han hittills åtnjutit.

Även ur andra synpunkter än de nu angivna framstår det för mig såsom önskvärt, att förevarande lagstiftningsarbete må fullföljas. 1915 års riksdag har, såsom det vill synas på goda skäl, intagit den ståndpunkten, att då frågan om en allmän expropriationslagstiftning är svävande, det möter betänkligheter att ur det stora lagverket utbryta och särskilt genomföra en eller annan del. De partiella reformernas väg är alltså för närvarande på detta område, om icke stängd, åtminstone väsentligt försvårad. Ett fullständigt stillestånd inom lagstiftningen i ett ämne, där särskilt vissa reformer äro så angelägna, kan emellertid icke gärna få fortfara.

Jämväl utanför det område, som är avsett att inbegripas under den allmänna expropriationslagen, äro olägenheter förenade därmed att frågan om dennas antagande är olöst. Om och i vilken mån det är möjligt och berättigat att tillmötesgå de från olika håll framställda, vittutseende önskningarna om rätt till tvångslösen för vissa sociala syften, utöver de i 1913 års förslag beaktade, är ett spörsmål, på vilket jag icke nu vill inlåta mig. Även en av 1913 års riksdag avlåten skrivelse med anhållan om framläggande för riksdagen skyndsammast möjligt av förslag i syfte att medelst stadgande om lösningsrätt bereda ägare av byggnader å ofri grund en mera tryggad ställning torde, i den mån den går utöver nämnda förslag, icke böra nu erhålla slutlig behandling. Oavsett huruvida tidpunkten i övrigt vore lämplig för dessa ännu mera svårlösta frågors upptagande, finner jag det vara oklokt att genom deras sammanbindande med förslaget till allmän expropriationslag förminska utsikterna till dess genomförande. Denna lagstiftning är grundvalen, som bör läggas först; därefter är tiden inne för de påbyggnader, om vilka enighet kan vinnas.

Den allmänna expropriationslagstiftningen äger likaledes beröring

med en lagfråga, vars snara och lyckliga lösning är av den största betydelse för vårt lands ekonomiska framtid och därför är förtjänt av att, framgent liksom hittills, utgöra föremål för synnerlig omsorg; jag åsyftar härmed den nya vattenlagstiftningen, vilken i stor utsträckning förutsätter rätt till tvångslösen. Även på detta område är expropriationslagstiftningen grundläggande, och vattenlagstiftningens fortgång skulle utan tvivel befrämjas därigenom att före dess avgörande en tidsenlig expropriationslag vore antagen. En annan viktig lagstiftning, som till väsentliga delar vilar på bestämmelserna om expropriation, innefattas i lagen om stadsplan och tomtindelning.

Det synes mig därför vara uppenbart, att en reform av den allmänna expropriationslagstiftningen är av synnerlig vikt såväl i och för sig som genom denna frågas samband med andra lagstiftningsuppgifter. Vid sådant förhållande måste det ock framstå såsom angeläget, att en dylik reform genomföres så snart som möjligt. Skall man härvid kunna bygga på det nu föreliggande förslaget, är det säkerligen förenat med avsevärd risk att låta det uppskov, som hittills icke kunnat undvikas, få en längre varaktighet. Gångna tiders erfarenhet saknar icke exempel på att lagförslag, som en längre tid fått vila, så att säga kommit in i en återvändsgränd, ur vilken det sedermera visat sig svårt eller omöjligt att framföra dem. Det vore beklagligt, om förevarande förslag skulle få dela detta öde.

Den bestämmelse i 1913 års förslag, som efter allt att döma ensam föranledde förslagets fall, gällde rätt till expropriation av mark för uppförande av vissa samlings- och föreningslokaler. Enligt propositionen skulle expropriationsrätt kunna medgivas för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnat att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte av synnerlig vikt. Denna bestämmelse tillstyrktes av lagutskottet, enligt vars förslag den utgjorde 7 punkten av 1 §, samt bifölls av andra kammaren men återförvisades till utskottet av första kammaren. För åstadkommande av sammanjämkning föreslog därefter utskottet betydande förändringar i denna punkt. Därur uteslöts vad som var stadgat om expropriationsrätt för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel och andra förnödenheter samt för annat företag, ägnat att främja något jämförligt ideellt eller ekonomiskt syfte av synnerlig vikt. Den återstående delen av punkten omarbetades och erhöll den lydelse, att expropriationsrätt skulle kunna meddelas för byggnad, avsedd att bereda lokal för religiös uppbyggelse eller verksamhet till nykterhetens främjande eller eljest

för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag å ort, där inom befolkningen eller en väsentlig del av denna framträtt behov av dylik lokal, men varest, på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samma eller ett fåtal ägare, särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark.

Då det nu för mig gällt att taga ställning till förevarande bestämmelse, har jag icke funnit det kunna förordas att i förslaget ånyo införa den i lagutskottets sammanjämkningsmemorial uteslutna del därav, som avsåg expropriation för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag i dylikt ekonomiskt syfte.

Vad så angår bestämmelsen i övrigt synes det under riksdagens överläggningar därom icke hava mött någon gensaga, att det är ett missförhållande, om en jordägare använder sin makt över vidsträckta jordbesittningar till att omöjliggöra åstadkommandet av en samlings- och föreningslokal, som är behövlig för ortens befolkning eller en väsentlig del därav, t. ex. arbetarstammen vid någon större industriell anläggning. Däremot uttrycktes tvekan, huruvida sådana missförhållanden numera i vårt land förekomma i så stor utsträckning, att lagstiftningens ingripande kan anses påkallat. Sant är, att någon direkt på denna fråga riktad undersökning för riket i dess helhet icke blivit verkställd genom offentlig försorg. För en del av riket föreligger emellertid en sådan utredning i de nyligen till mig överlämnade andra och tredje delarna av det betänkande angående jordförhållandena i Värmlands län, som framgått av den enligt Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande av min företrädare i statsrådsämbetet anordnade s. k. jordundersökningen. Vid denna undersökning har till enskilda personer inom länets socknar, bolag, som äga jordbruksfastighet inom länet, vissa tjänstemän m. fl. framställts skriftlig förfrågan, i vad mån och av vilka anledningar inom vederbörande socken mött svårigheter att få tomter till samlingslokaler för folkliga, ekonomiska och kulturella strävanden av olika slag och vilka utvägar i stället måst anlitas. Svaren å denna fråga äro till sitt innehåll växlande, men från flera håll har uppgivits att det, särskilt å mark tillhörig bolag, varit svårt eller omöjligt att erhålla byggnadstomter för dylika ändamål, och att vissa större bolag ej medgiva förvärvande av sådana tomter med äganderätt har även från bolagen meddelats. En utredning, som är bilagd den s. k. norrlandskommitténs betänkande av år 1904, giver likaledes bekräftelse åt den erfarenheten, att de fastighetsägande bolagen ofta äro obenägna att avhända sig smärre områden inom sina övriga ägor. På en del orter tillhandahåller arbetsgivaren lokal på villkor, med vilka arbetarna äro tillfredsställda. Men

svårligen kan bestridas, att andra orter finnas, där en nöjaktig lösning av dylika frågor icke stått att vinna genom överenskommelse. Om man medgiver önskvärdheten av att i dessa fall bereda utväg för lokalbehovets fyllande, synes det mig icke äga avgörande betydelse, huruvida fallens antal är något större eller mindre. Äro de få, så är dock icke denna expropriationsrätt den enda, som gäller eller föreslås för undantagsförhållanden. Man har emellertid härjämte uttalat den meningen, att behovet av samlings- och föreningslokaler bäst skulle tillgodoses därigenom, att vederbörande kommuner, eventuellt med anlitande av rätten till expropriation för allmän byggnad, uppförde för ändamålet erforderliga byggnader och i dem uppläte plats till föreningssammanträden, överläggningar och föredrag av olika slag. Härigenom skulle, har man förmenat, behövliga lokaler finnas att tillgå, på samma gång som kommunernas bestämmanderätt över desamma skulle innebära trygghet för att de icke användes till ändamål, som vore mera till skada än till gagn. Den förhoppningen, att ifrågavarande behov skulle kunna avhjälpas på detta sätt, torde dock knappast äga tillräcklig grund i verkligheten. Sannolikt skulle kommunerna endast sällan vara benägna att ingripa, och ännu mera sällsynt bleve säkerligen, att en arbetarförening funne sitt lokalbehov på ett nöjaktigt sätt fyllt genom upplåtelse av plats i en kommunal byggnad. Om ett verkligt och ej blott ett skenbart resultat skall vinnas, torde det vara nödvändigt, att expropriation får ske till omedelbar förmån för den ortsbefolkning, inom vilken lokalbehovet gjort sig gällande, och att den exproprierade marken med äganderätt tillfaller denna eller representanter för densamma.

För min del tvekar jag icke att tillstyrka en bestämmelse om expropriationsrätt i detta syfte. I principiellt hänseende synes mig en dylik bestämmelse kunna väl försvaras, och den ekonomiska betydelsen därav är mycket ringa. Att i trakter, där all jord vitt omkring tillhör samma eller ett fåtal ägare, en byggnadstomt frånskiljes mot full ersättning kan icke i detta avseende ingiva några farhågor. Invändningarna torde ock mera grundas på den betydelse för jordägaren, som frågan ur andra synpunkter kan hava. Det bör ej bestridas, att expropriation för berörda ändamål stundom kan för jordägaren medföra påföljder av annan än ekonomisk art, mera kännbara i den mån det kan befaras, att vid expropriationsområdets bestämmande ej tages vederbörlig hänsyn till skäliga önskningar från hans sida, samt att områdets användning ej kommer att i allo motsvara det allmännyttiga syfte, som föranlett expropriationsrättens beviljande. Men liknande förhållanden kunna föreligga även vid andra slag av expropriation, och hänsynen till dem

torde ej böra medföra underkännande av expropriationsändamålet utan allenast att man söker i största möjliga utsträckning trygga såväl jordägarens rätt som det allmännyttiga syftets uppfyllande. Redan 1913 års förslag innehöll föreskrifter i denna riktning, och det förefaller mig möjligt och lämpligt att genom vissa jämkningar och tilläggsbestämmelser ytterligare förminska grunden för de mot förslaget i denna del förefintliga betänkligheterna, utan att dock ändamålet med förslaget förfelas.

I lagutskottets utlåtande över *förslaget till lag om expropriation* framlades beträffande åtskilliga punkter i detsamma ändringsförslag, som sedermera godkändes av riksdagens båda kamrar. De av riksdagen sålunda för dess del godtagna ändringarna hava vunnit beaktande, då jag låtit inom justitiedepartementet uppgöra ett delvis omarbetat förslag i ämnet. I fråga om andra punkter föreligger ej något samstämmigt beslut av kamrarna, i det att antingen kamrarna antagit vissa bestämmelser med olika lydelse, eller ock endera kammaren allenast återförvisat viss bestämmelse till lagutskottet. Beträffande dessa punkter, vilka ingå i lagutskottets sammanjämkningsmemorial, har det förefallit mig som om man i allmänhet bör kunna godkänna den lösning memorialet erbjuder. De avvikelser från det tidigare förslaget, som på något av nu angivna sätt fått anslutning inom riksdagen, avse endast undantagsvis ämnen av större betydelse, och mot de ifrågasatta förändringarna torde i regel ej någon anmärkning eller åtminstone ej någon mera väsentlig sådan vara att framställa. Och även i de fall, då förändringarna äro av större vikt och det äldre förslagets bestämmelser enligt min tanke i vissa hänseenden äga företräde, synas de betänkligheter, som kunna göras gällande, dock icke vara sådana, att hinder bör anses möta för godkännande av den uppfattning, som i nämnda ordning kommit till uttryck i riksdagen.

Vid den granskning, som det äldre förslaget underkastats, har jag haft tillfälle bygga på förarbetena till den proposition i ämnet, som var avsedd att föreläggas 1914 års förra riksdag. De ändringar, som av mig föreslås, överensstämma i väsentliga delar med ändringsförslag, som då framkommit. Härutöver har jag emellertid för egen del funnit anledning att ifrågasätta vissa jämkningar i det tidigare förslaget.

Då jag nu övergår till en redogörelse för det nya förslaget, torde jag i avseende å grunderna för de förändringar, som föranletts av det äldre förslagets behandling i riksdagen, kunna i huvudsak åtnöja mig med en hänvisning till vad inom riksdagen förekommit. En närmare motivering å min sida synes vara erforderlig blott i sådana fall, då en föreslagen ändring icke härleder sig från riksdagen.

1 §. Bestämmelserna i 1 §, som enligt det äldre förslaget var delad i två moment, hava, i enlighet med vad kamrarna på lagutskottets hemställan beslutit, sammanförts, varvid i stället de olika punkter, som innefatta en uppräkning av expropriationsändamålen, utmärkts genom nummerbeteckning. Utöver denna och några andra formella jämkningar hava vissa ändringar i sak företagits.

Sålunda har bestämmelsen om expropriationsrätt för kommunala och med dem likställda ändamål erhållit en något förändrad avfattning. Enligt Eders Kungl. Maj:ts tidigare förslag skulle expropriation kunna äga rum, så snart sådant erfordrades för något en kommuns eller annan dylik samfällighets allmänna ändamål. Denna bestämmelse, som tillstyrktes av lagutskottet och godkändes av andra kammaren, blev, sedan första kammaren återförvisat densamma till utskottet, i sammanjämkningsmemorialet ändrad så, att expropriationsrätten skall avse ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose. Det torde icke vara något att invända mot godkännande av den senare lydelsen.

Bestämmelse om expropriationsrätt för vissa överläggnings- och föredragslokaler har, såsom jag förut nämnt, bibehållits i det nya förslaget, och detsamma överensstämmer med sammanjämkningsförslaget även däri att exempel lämnas å de överläggningar och föredrag, för vilka man vill underlätta eller möjliggöra lokalers anskaffande. Dessa exempel hava i det nya förslaget något fullständigats. Sammanjämkningsförslaget upptog i sådant avseende endast lokaler för religiös uppbyggelse eller verksamhet till nykterhetens främjande. I fråga om betydelse i detta sammanhang torde lokaler för överläggningar eller föredrag, som åsyfta folkbildning eller social utveckling, vara att jämställa med de sålunda angivna, och då det i alla händelser är avsett, att förslaget skall äga tillämpning även i fråga om dylika lokaler, synas de för tydlighetens skull böra särskilt nämnas. Vidare har det synts lämpligen kunna uttryckligt stadgas, att mark icke skall kunna exproprieras till byggnader för överläggningar och föredrag, som åsyfta andra allmänna ändamål, utöver de uppräknade, än sådana med dem jämförliga som äro av synnerlig vikt.

Redan det i sammanjämkningsmemorialet intagna förbehållet, att expropriation för ifrågavarande ändamål endast skall kunna ske å orter, där på grund av jordäganderättsförhållandena särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark, synes vara av den art att föreskriften därom lämpligast får sin plats icke i förslagets 1 § utan bland de i senare avdelningar av förslaget meddelade särskilda bestämmelserna om vissa slag av expropriation. Behovet av dylika bestämmelser för nämnda expropriationsändamål framträder ännu starkare, då, såsom jag

redan nämnt, det förefaller ändamålsenligt att fullständiga förslaget med vissa ytterligare tilläggsbestämmelser i samma ämne. Till de nu i förslaget upptagna föreskrifterna i detta syfte anhåller jag att få återkomma.

Enligt 1 mom. i det tidigare förslagets 1 § skulle expropriation kunna förekomma dels för de i samma moment särskilt angivna ändamål dels för annat därmed jämförligt ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna. Till de i 2 mom. upptagna bestämmelserna om vissa expropriationsändamål var däremot icke fogad någon föreskrift, som medgav en dylik analogisk tillämpning. Då sedermera i lagutskottets förslag uppräkningen av expropriationsändamålen sammanfördes i ett stycke, fick bestämmelsen om analogisk tillämpning sin plats såsom sista ledet i denna uppräkning. Berörda tillämpning utsträcktes härigenom enligt förslagets lydelse till fall, där densamma svårligen kan ifrågakomma. En liknande erinran därom, att den analogiska tillämpningen erhållit ett vidsträcktare utrymme än förhållandena påkalla, synes mig emellertid kunna göras även mot det i propositionen innefattade förslaget. Går man till den nuvarande expropriationsförordningens 1 §, befinnes att stadgandet om avstående av mark, utom till vissa uppräknade behov, även till 'dylikt allmänt behov' hänför sig allenast till de i första punkten av första stycket uppräknade, särskilt viktiga behoven men ej till de i första styckets andra punkt samt i andra stycket upptagna ändamål. Bland de författningar av åren 1880, 1900 och 1909, som utgöra tillägg till expropriationsförordningen, innehåller visserligen den förstnämnda men ej de båda senare en sådan generaliserande bestämmelse. I anslutning till vad sålunda iakttagits i gällande rätt torde även med hänsyn till förslaget böra undersökas, i vilken mån en analogisk tillämpning av de särskilda bestämmelserna kan förekomma och bör medgivas.

Om man härvid följer sammanjämkningsförslagets nummerbeteckning, finner man, att de i 1—3 punkterna angivna ändamål äga motsvarighet bland dem, som enligt expropriationsförordningen få generaliseras. I betraktande såväl härav som av dessa ändamåls betydelse bör otvivelaktigt en liknande rätt stadgas för framtiden. Även i fråga om den i 4 punkten intagna bestämmelsen om expropriationsrätt för kommuners och andra dylika samfälligheters ändamål torde en analogisk tillämpning böra medgivas. För att nämna ett exempel må erinras om det förhållandet, att ett sjukhus, som tillhör en stiftelse eller eljest tillkommit genom mera enskild försorg, kan hava samma allmänna betydelse som en liknande kommunal inrättning. Stadgandet i 5 punkten har, såvitt det angår en orts förseende med vatten, motsvarighet i 1880 års författning och äger i

fråga om förhindrande av vattenlednings förorenande likaledes motsvarighet i gällande rätt, nämligen i förordningen av år 1900. Såsom jag nyss nämnt tillåter av dessa författningar den förra men ej den senare, att generalisering äger rum. Att nu göra skillnad mellan de två i 5 punkten införda ändamålen torde så mycket mindre vara lämpligt, som det senare endast innebär ett fullständigande av det förra. Det rätta synes vara att medgiva analogisk tillämpning av nämnda punkt i dess helhet. Beträffande den senare delen av samma punkt må i sådant avseende påpekas, att om en vattenledning är anlagd för att förse t. ex. en större allmän inrättning med vatten, förhindrande av ledningens förorening är av stor vikt, ehuru tilläventyrs inrättningen icke alltid kan betecknas såsom en ort. Längre än till dessa fem punkter torde det icke vara befogat att sträcka den analogiska tillämpningen. Vad beträffar det i 7 punkten innefattade stadgandet om expropriationsrätt för vissa samlings- och föreningslokaler synes ett särskilt skäl att icke låta detsamma åtföljas av en bestämmelse om analogisk tillämpning ligga i den omständigheten, att då nämnda stadgande avser byggnader för överläggningar och föredrag, vilka åsyfta vissa angivna ämnen eller »annat dylikt allmänt ändamål av synnerlig vikt», stadgandet självt sålunda i viss omfattning medgiver generalisering.

På grund av det nu anförda har 12 punkten: 'för annat därmed jämförligt ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna' med något jämkad lydelse uppflyttats såsom punkt 6, i sammanhang varmed de förutvarande 6—11 punkterna erhållit numren 7—12.

2 §. I 2 § har i enlighet med lagutskottets av kamrarna godkända förslag vidtagits en redaktionell jämkning.

3 §. Det äldre förslagets 3 § har utan förändring överförts till det nya förslaget.

4 §. De två första styckena i det nya förslagets 4 § överensstämma med motsvarande bestämmelser i det äldre förslaget.

I det betänkande, som avgavs av den kommitté, genom vilken det ursprungliga förslaget till förevarande lagstiftning utarbetades, ägnades även uppmärksamhet åt spörsmålet, huruvida bestämmelser borde meddelas därom att de personer, vilkas bestående rättigheter kunna rubbas genom en ifrågasatt expropriation, skola erhålla tillfälle att yttra sig om det föreslagna expropriationsområdet. Kommittén, som ej ville frånkänna tanken på dylika bestämmelsers meddelande ett visst berättigande, angav på följande sätt de skäl, som föranlett kommittén att dock icke avgiva något förslag i denna riktning.

'Emellertid synes det knappt vara möjligt att meddela några för alla fall lika eller efter de olika fallen avpassade regler om, huru sakägarna

skola höras. Utan tvivel är det önskvärt, att de, så långt lämpligen kan ske, genom direkt delgivning av ansökningshandlingarna var för sig erhålla anmaning att bevaka sina intressen. Men om sakägarnas antal är mycket stort och sådant därför icke låter sig göra utan oskälig kostnad och tidsutdräkt, får man för delgivningen anlita offentlig kungörelse. Huruvida den ena eller den andra utvägen bör väljas bestämmes bäst efter förhållandena i det särskilda fallet. Så torde tillgå för närvarande. Det vanliga tillvägagåendet synes vara, att antingen, sedan ansökningen ingivits till Kungl. Maj:t, densamma remitteras till Konungens befallningshavande med föreläggande att höra intressenterna och avgiva eget utlåtande, eller också ansökningen ingives till sistnämnda myndighet, som efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t överlämnar densamma, åtföljd jämväl av myndighetens yttrande. De expropriationsärenden, av vilka kommittén tagit del, hava givit kommittén den uppfattningen, att personlig delgivning härvid förekommer i så stor utsträckning, som gärna kan anses möjligt. Det huvudsakliga undantaget i fråga om sakägarnas hörande bildas av de ärenden, i vilka — — — expropriationsfrågan behandlas endast såsom ingående i frågan om en viss anläggnings företagande. I dessa förfares så, ett ortsbefolkningens yttranden visserligen inhämtas beträffande anläggningens allmänna betydelse, den föreslagna sträckningens lämplighet i stort sett o. s. v., men jordägarna såsom sådana icke höras, något som också är en naturlig följd därav, att i dylika fall visst område för expropriationen icke bestämmes av Kungl. Maj:t. En förändring i sistnämnda hänseende skulle utan tvivel medföra även jordägarnas hörande, för vilket ändamål det emellertid, såvitt angår den mark som tages i anspråk för själva järnvägslinjen, sannolikt oftast bleve nödvändigt att använda offentlig kungörelse. Vid expropriation av mark till bangårdar och andra större områden borde däremot jordägarna höras var för sig. Någon anledning till farhåga, att sakägarna icke skola bliva vederbörligen hörda, om icke bestämmelse i ämnet införes i lag, finnes säkerligen icke.'

I likhet med kommittén anser jag, att några mera detaljerade föreskrifter om det sätt, varpå sakägarna i olika fall skola höras, icke lämpligen kunna meddelas i lag. Men å andra sidan vill det synas, som om dock själva den principen, att sakägarna skola erhålla tillfälle att yttra sig om det föreslagna expropriationsområdet, är av så stor vikt att ett lagstadgande därom icke bör saknas. I nästa § är föreskrivet, att om mer än ett område finnes vara tjänligt för det avsedda ändamålet, expropriationsrätt ej må meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är. Innebörden av detta stadgande, som införts i förslaget vid en tidigare bearbetning därav inom de-

partementet, angavs av den dåvarande departementschefen sålunda. Ofta nog kunde förhållandet vara, att det med en expropriationsansökning avsedda området icke vore det enda, som lämpade sig för expropriationsändamålet. Sådant torde mera sällan framgå av ansökningen, men däremot låge det nära till hands, att jordägaren, då han hördes över denna, gjorde invändning om att något annat honom eller måhända en annan jordägare tillhörigt område, som vore tjänligt för ändamålet, kunde tagas i anspråk med mindre olägenhet för ägaren. Särskilt då det gällde att expropriera en del av en fastighet för ett syfte, som vore ägnat att vålla ägaren skada eller obehag, vore det för honom av vikt att expropriationsområdet icke lades för nära hans bostad, trädgård eller andra särskilt ömtåliga delar av den återstående fastigheten. Kunde sådant förhållande visas, vore det otvivelaktigt förtjänt av beaktande. Sökanden hade icke befogat anspråk på att erhålla just det av honom begärda och i regel enligt hans mening tjänligaste området, ifall dess avstående eller upplåtande skulle medföra särskild olägenhet för ägaren och ett annat område, som likaledes motsvarade ändamålet, stode till buds. Ansökningen borde i dylikt fall avslås.

Särskilt för tillämpningen av berörda synnerligen viktiga stadgande är det tydligen nödvändigt, att jordägarna höras. Bestämmelse härom har nu införts såsom ett tredje stycke i 4 §. I vilken form hörandet skall ske, lämnas i denna bestämmelse oavgjort. Såsom kommittén framhållit, är delgivning av ansökningshandlingarna med sakägarna var för sig den bästa formen. Att alltid iakttaga detta förfarande är emellertid omöjligt. I vissa fall måste man nöja sig med att under viss tid hålla handlingarna tillgängliga för sakägarna å lämplig plats samt genom offentlig kungörelse giva dem meddelande härom. Att stadga något undantag från regeln om jordägarnas hörande synes icke vara behövligt eller lämpligt; åtminstone den sistnämnda formen därför torde alltid kunna anlitas utan att för mycket tynga expropriationsförfarandet. Även i de — enligt förslaget i väsentligt mindre utsträckning än enligt gällande rättstillämpning förekommande — fall, då gränserna för expropriationsområdet ej i detalj bestämmas av Kungl. Maj:t, framgå dock expropriationens sträckning och omfattning av beslut, som Kungl. Maj:t meddelar, och det synes därför jämväl i dylika fall vara av värde för sakägarna att före ärendets avgörande få tillfälle yttra sig angående det avsedda expropriationsområdet.

5 §. I tredje stycket av det äldre förslagets 5 § är stadgat, att om särskilda bestämmelser finnas erforderliga för att trygga den exproprierade fastighetens användande för det avsedda ändamålet, det tillkommer Konungen att meddela sådana bestämmelser. Däremot innehåller förslaget icke

någon föreskrift, huru efterlevnaden av dylika bestämmelser skall kunna framtvingas, för den händelse att innehavaren av en exproprierad fastighet icke godvilligt ställer sig dem till efterrättelse. I någon mån kan den i detta avseende erforderliga tillsynen förväntas bliva utövad av fastighetens förre ägare eller hans rättsinnehavare, som på fastighetens begagnande i strid mot expropriationsändamålet kan grunda yrkande om återlösen. Men om ifrågavarande bestämmelser äro meddelade i det allmännas intresse, synes det icke vara tillfredsställande, att det uteslutande skall bero på enskilt ingripande att beivra överträdelse av desamma. Lösningsrätten upphör dessutom visst antal år efter expropriationen; och det kan icke överensstämma med god ordning, om meddelade föreskrifter, vilka anses fortfarande vara lämpliga och böra äga bestånd, efter den tiden skulle sakna varje skydd mot överträdelse. Det synes därför böra tillhöra offentlig myndighet, lämpligen Konungens befallningshavande, att övervaka bestämmelsernas efterlevnad. Kommer överträdelse till befallningshavandens kännedom, har myndigheten att, på det sätt förhållandena finnas påkalla, söka att åvägabringa rättelse. Vid fortsatt tredska torde föreläggande vid vite vara den bästa utväg, som står till buds.

Jämte det att i tredje stycket införts en bestämmelse i nu angivna hänseende, hava i förevarande § vidtagits några mindre jämkningar, som överensstämma med lagutskottets av kamrarna bifallna förslag.

6 § har lämnats oförändrad. *6 §*

Enligt det äldre förslagets 7 § skulle för exproprierad fastighet erläggas löseskilling motsvarande fastighetens värde, och skulle ersättning gäldas för skada, som uppkomme genom expropriationen, utan att i förslaget närmare angavs huru löseskillingen eller ersättningen skulle bestämmas. Lagutskottet hemställde om den jämkning häri, att löseskillingen skulle motsvara fastighetens *fulla* värde och *full* skadeersättning skulle gäldas. Till stöd härför anfördes att, då expropriationen ovedersägligen utgjorde ett synnerligen stort ingrepp i den därav drabbade ägarens förfoganderätt över sin egendom, samt oförnekligen en viss fara förelåge, att de bestämmelser, som intagits i förslaget i syfte att trygga mot för hög uppskattning, kunde verka i motsatt riktning, utskottet funnit angeläget att giva ett klart uttryck åt förslagets innebörd i fråga om ersättningens belopp. *7 §.*

Den föreslagna ändringen, som godkändes av båda kamrarna, har sålunda av lagutskottet betraktats endast såsom ett förtydligande av Eders Kungl. Maj:ts förslag. Givetvis var det också detta förslags mening, att expropriationsersättningen under alla förhållanden skulle bestämmas så, att den, från vilken exproprierades, icke lede ekonomisk förlust. Något

särskilt skydd mot att ersättningen bestämmes för lågt ansågs emellertid icke erforderligt; erfarenheten torde visa, att bestämmelser om expropriationsersättningens belopp gärna tolkas till dens fördel, som skall erhålla ersättningen. Utan direkt anmaning skulle nog expropriationsnämnderna, framdeles liksom hittills, i tvivelaktiga fall hålla sig så att säga på den säkra sidan. En uttrycklig erinran om deras skyldighet härtill kan möjligen — i synnerhet vid jämförelse med andra fall, då ersättning också skall vara full, utan att detta särskilt angives — befaras leda till att expropriationsersättning bestämmes högre än som är åsyftat. Mot den ifrågasatta lydelsen i och för sig är dock icke något att invända; och i förhoppning om att stadgandets rätta innebörd kommer att beaktas vid tillämpningen har jag därför icke velat motsätta mig att detsamma avfattas på föreslaget sätt.

8—11 §§. I 8—11 §§ har någon förändring ej vidtagits.

12 §. 12 § har i överensstämmelse med lagutskottets av kamrarna godkända förslag förtydligats i visst hänseende.

13 §. I 13 § har en formell jämkning vidtagits.

14—19 §§. 14—19 §§ hava lämnats oförändrade.

20 §. Även i 20 § har vidtagits en formell jämkning.

21 och 22 §§. 21 och 22 §§ äro oförändrade.

23 §. I 23 § har i enlighet med lagutskottets förslag och kamrarnas beslut införts bestämmelse, att ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder skall vara valbar till ledamot i nämnd.

24 och 25 §§. 24 och 25 §§ hava bibehållits utan förändring.

26 §. Beträffande 26 § beslöt andra kammaren på lagutskottets hemställan vissa jämkningar för utmärkande av att de myndigheter, som utse ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller personer valbara till ledamöter i dylika nämnder, icke skola hava skyldighet att övervaka, huruvida i fråga om en utsedd person uppkommer något förhållande, som, om det förelegat tidigare, skulle hava utgjort hinder för att utse honom till uppdraget. Första kammaren däremot återförvisade samma §, dock icke för att vinna någon ändring däri utan för att bereda tillfälle till förnyat övervägande av ett närstående ändringsförslag. I sammanjämkningsmemorialet hemställdes därefter, att första kammaren skulle biträda andra kammarens beslut.

De av sistnämnda kammare beslutade jämkningarna hava iakttagits i det nu föreliggande förslaget.

27 §. En i 27 § införd bestämmelse, att ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder icke får av annan än rätten utses till ledamot i nämnd, sammanhänger med förändringen i 23 §.

28—31 §§ hava utan förändring överflyttats från det äldre förslaget. *28—31 §§.*

I 32 § hava beträffande rätten att mot nämnd framställa anmärkningar om hinder eller jäv vidtagits vissa förändringar i överensstämmelse med vad kamrarna på lagutskottets hemställan beslutit. *32 §.*

Med bifall till vad lagutskottet föreslagit hava kamrarna beslutit att i 33 § återinföra en bestämmelse, som förefanns i det till grund för propositionen liggande kommitteförslaget men uteslöts vid frågans tidigare behandling i departementet, nämligen att, om val av ny ledamot i expropriationsnämnd skall ske, sedan expropriationsmålet överlämnats till nämnden, domaren å landet skall äga att taga den befattning med valet, vilken eljest tillkommer rätten. Utan tvivel skulle genom tillämpning av en sådan bestämmelse i vissa fall en avsevärd tidsvinst kunna beredas, och då de anmärkningar, som kunna framställas mot bestämmelsen, icke synas äga avgörande betydelse, torde man kunna bortse från desamma. *33 §.*

34—40 §§ överensstämma med samma §§ i det tidigare förslaget. *34—40 §§.*

De förändringar, som enligt lagutskottets av kamrarna godkända förslag vidtagits i 41 §, avse endast densammas förtydligande. *41 §.*

42—44 §§ hava lämnats utan förändring. *42—44 §§.*

Såsom lagutskottet anmärkt, synes det icke vara lämpligt att för visst fall åt Konungens befallningshavande överlämna prövningen, huruvida nämnden vid bestämmande av expropriationsersättning gått utöver vad den ersättningsberättigade yrkat. Att undersöka, om och i vilken mån en sådan stridighet mellan framställda yrkanden och nämndens beslut föreligger, bör tillkomma den domstol, som handlägger expropriationsmålet. Sedan det faktiska förhållandet sålunda fastslagits av domstolen, blir det Konungens befallningshavandes sak att efter detsamma lämpa ersättningens fördelning. *45 §.*

En bestämmelse i angivna riktning har i huvudsaklig överensstämmelse med utskottets av kamrarna biträdda förslag införts i 45 §.

46—49 §§ hava samma lydelse som motsvarande §§ i Eders Kungl. Maj:ts tidigare förslag. *46—49 §§.*

I 50 § har, i överensstämmelse med vad kamrarna på lagutskottets hemställan funnit lämpligt, intagits stadgande att, om den exproprierande försummar att vid ersättningens nedsättande hos Konungens befallningshavande tillika ingiva vissa handlingar, nämnda myndighet ofördröjligen skall på hans bekostnad anskaffa sådana. *50 §.*

I 51 och 52 §§ har någon förändring ej vidtagits. *51 och 52 §§.*

53 § har endast underkastats en redaktionell jämkning, överensstämmande med kamrarnas beslut. *53 §.*

54 och 55 §§. 54 och 55 §§ äro oförändrade.

56 §. 56 § motsvarar 57 § i det för riksdagen framlagda förslaget, med den förändring att expropriationsersättning alltid, även utan begäran av ersättningsberättigad, skall av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta. Vad sålunda nu föreslås överensstämmer med den uppfattning, som gjorde sig gällande i riksdagen, och innebär i huvudsak ett återvändande till kommitteförslaget i denna del. Den förändring, sistnämnda förslag underkastades vid frågans tidigare behandling i departementet, lärer hava föranletts av vissa befarade svårigheter vid förslagets tillämpning, men dessa svårigheter torde genom lämpliga anordningar kunna övervinnas.

57 §. Även 57 §, som motsvarar 56 § i det tidigare förslaget, har, i anslutning till vad inom riksdagen ansetts önskvärt, underkastats vissa jämkningar, till större delen av redaktionell natur.

58. 58 § har utan förändring upptagits från det tidigare förslaget.

59 §. I 59 § har ej vidtagits annan ändring, än att bestämmelse tillagts därom, att fastställelse ej må meddelas å överenskommelse om expropriationsersättning för fastighet, som innehaves såsom fideikomiss.

60 §. 60 § är oförändrad.

61 och 62 §§. 61 och 62 §§ hava, såsom lagutskottet dels i sitt utlåtande dels ock, sedan första kammaren antagit viss avvikande lydelse av 61 §, i sammanjämkningsmemorialet hemställt, lämnats utan annan förändring än att såsom villkor för återkallelse av expropriationsanspråk stadgats skyldighet för den exproprierande att hos Konungens befallningshavande ställa säkerhet för möjligen blivande skadestånd samt vid anmälan om återkallelsen foga bevis om den ställda säkerheten.

63—66 §§. I 63—66 §§ har den tidigare lydelsen bibehållits oförändrad.

67 §. 67 § har i enlighet med lagutskottets hemställan och kamrarnas beslut förtydligats i visst avseende.

68—70 §§. Återlösningsrätt till exproprierad egendom skulle enligt det tidigare förslaget förekomma endast beträffande område, som genom expropriation frånskilts en fastighet. I lagutskottets utlåtande föreslogs, att återlösen skulle få äga rum även i avseende å särskild rätt, som genom expropriation förvärvats. Mot denna utvidgning, vid vilken andra kammaren för sin del stannade, synes icke något vara att invända, utan torde den tvärtom böra anses såsom en riktig och lämplig utveckling av det ursprungliga förslagets tankegång. Sedan emellertid första kammaren återförvisat samma § till utskottet i syfte att vinna en ytterligare utvidgning av återlösningsrätten, föreslogs i sammanjänkningsmemorialet, att jämväl en hel fastighet, som exproprierats, skall kunna bliva föremål för lösen.

Häremot finnas oförnekligen vissa invändningar. Under det att i de förra fallen återlösningsrätten bindes vid äganderätten till den fastighet, som genom expropriationen fått sitt område förminskat eller ett besvär sig pålagt, och återlösens ändamål blir att med fastigheten återförena något, som naturligt tillhör densamma, kunna förhållandena bliva mera växlande och gagnet av återvinningen mera ovisst, när rätt till lösen av en hel fastighet skall tillkomma den, som närmast före expropriationens fullbordande var fastighetens ägare, eller hans rättsinnehavare. Det bör dock icke bestridas, att en återlösningsrätt även i denna större omfattning under vissa förhållanden är berättigad och lämplig; den är ju också stadgad i gällande lagstiftning. Det torde därför finnas övervägande skäl för att låta den tidigare föreslagna återlösningsrätten utvidgas på angivet sätt. Likaledes äro otvivelaktigt vissa fördelar förbundna med att, såsom lagutskottet vidare föreslagit, utsträcka den tid, inom vilken återlösningsrätt får göras gällande, från tio till tjugo år efter expropriationens fullbordande, och ehuru det ur andra synpunkter är ganska olägligt att under så lång tid låta äganderättsförhållandena i fråga om en fastighet vara i viss mån svävande, anser jag mig kunna förorda, att det nya förslagets 68 § även i denna del avfattas enligt vad inom riksdagen funnits önskvärt.

Enligt expropriationsförordningen skall återlösningssumman i händelse av tvist bestämmas av nämnd, dock ej till högre belopp än det, varför jorden eller lägenheten blivit avträdd. Den sålunda stadgade begränsningen av lösesummans belopp har i det tidigare förslaget uteslutits, enär den ansetts ingiva betänkligheter med hänsyn till möjligheten, att området, då det återlöses, är besvärat av inteckning. Utan tvivel är denna synpunkt förtjänt av uppmärksamhet. Begränsning av lösesumman lärer dock mera inverka på ägarens möjlighet att belåna fastigheten än på blivande inteckningshavares rätt. Så länge lösningsrätten fortfar, kan i händelse av sådan begränsning fastigheten icke i allmänhet godkännas såsom säkerhet för högre belopp än som motsvarar den utgivna expropriationsersättningen; endast om en långivare på grund av förhållandena känner sig förvissad om att återlösen icke skall komma i fråga, torde han vara benägen att gå utöver detta belopp. Någon större risk för att en långivare, i saknad av kännedom om det på fastigheten vilande eventuella lösningsanspråket, skulle belåna fastigheten för högt och härigenom bliva lidande, synes knappast föreligga. Däremot kan givetvis inskränkningen av belåningsmöjligheten vara kännbar för jordägaren. Å andra sidan synes emellertid en bestämmelse, enligt vilken vid återlösen full ersättning skall utgivas för fastighetens dåvarande värde, kunna högst väsentligt förminska återlösningsrättens betydelse. Om efter expropriationen fastig-

heten blivit bebyggd eller andra dyrbarare anläggningar vidtagits därå, kan lösenbeloppet komma att mycket överstiga expropriationssumman. Äro tillika förhållandena sådana, att dessa anläggningar icke hava något motsvarande värde för den lösningsberättigade, som måhända vill giva fastigheten en helt annan användning, kommer lösningsrättens utövning att i ekonomiskt avseende ställa sig synnerligen ogynnsamt för denne. Skall man med bestämmelserna om återlösningsrätt bereda jordägaren — och i viss mån det allmänna — den trygghet, som därmed åsyftas, torde det vara nödvändigt att återgå till gällande lags ståndpunkt i förevarande ämne. Erinras må att den liknande bestämmelse, som finnes i 73 § av lagen om dikning och annan avledning av vatten, bibehållits i 9 kap. 66 § av förslaget till vattenlag.

Då lösesumman för fastigheten ej skall inbegripa ersättning för därå verkställda anläggningar, har den lösningsberättigade ej heller något befogat anspråk på att allenast genom denna lösesummas erläggande bliva ägare av dylika anläggningar. Antingen få dessa särskilt lösas av honom, eller också måste ägaren vara berättigad att bortföra desamma, i den mån sådant är möjligt. Ehuru den, som löser fastigheten, icke bör vara skyldig att lösa jämväl anläggningarna, torde rätt därtill böra tillerkännas honom. Om lösningsförfarandet sålunda utsträckes till hela fastigheten i dess dåvarande skick, är detta utan tvivel i de flesta fall till synnerlig fördel för ägaren; han får därigenom anläggningarnas fulla värde ersatt, under det att vid deras bortförande endast någon mycket ringa del av värdet torde kunna bevaras. Kommer lösen av anläggningarna ej till stånd och vill ägaren därför bortföra dem, bör han emellertid vara skyldig att dessförinnan lämna ersättning för ämnen, som tilläventyrs för desamma tagits från fastigheten. Att så skett i någon mera betydande omfattning torde dock bliva sällsynt, då i regel endast smärre fastighetsdelar exproprieras.

Enligt nu angivna huvudgrunder hava i förslaget införts bestämmelser, vid vilkas avfattande ledning hämtats från vad i lagen om nyttjanderätt till fast egendom är stadgat för den händelse, att arrendator, som skall lämna arrendet, nedlagt kostnad å fastigheten. Den ersättning, som skall förekomma, bör i varje särskilt fall bestämmas av expropriationsnämnden, och tiderna för de olika lösnings- och ersättningsanspråkens framställande hava därför utsatts så, att detta skall låta sig göra. Bestämmelse om rätt att lösa anläggningar har intagits i 68 §, som sålunda kommer att angiva de fall, i vilka lösen får ske. Stadgandena om lösesummans bestämmande samt om rätt att bortföra ej lösta anläggningar

mot ersättande av ämnen, som till dem tagits från fastigheten, hava fått sin plats i två nya §§, med numren 69 och 70.

I anledning av dessa paragrafers tillkomst har nummerbeteckningen å de efterföljande paragraferna i förslaget underkastats erforderlig jämkning.

I enlighet med lagutskottets av kamrarna godkända hemställan hava vissa förändringar vidtagits i det tidigare förslagets 69 §, som nu fått paragrafnumret 71. Sålunda har Konungens befallningshavande fått sig ålagd en något strängare prövning av ansökningar om tillstånd till förundersökning för expropriation. Vidare har den, som erhållit sådant tillstånd, förklarats skyldig att minst fjorton dagar innan förundersökningen skall börjas därom underrätta fastighetsägaren och, om fastigheten är utarrenderad, arrendatorn. Slutligen har återinförts en i kommitteförslaget upptagen men sedermera utesluten bestämmelse, att växande träd ej få för förundersökning fällas, utan att Konungens befallningshavande lämnat särskilt tillstånd därtill. *71 §.*

72 § (förut 70 §) har, likaledes i enlighet med vad inom riksdagen ansetts lämpligt, jämkats i det hänseendet att, innan förundersökning börjas, alltid skall hos Konungens befallningshavande ställas säkerhet för ersättande av skada, som undersökningen kan föranleda. *72 §.*

I 73 och 74 §§ (71 och 72 §§) har någon förändring ej vidtagits. *73 och 74 §§.*

75 § (73 §) ävensom rubriken till den avdelning, som utgöres av denna §, hava, såsom jämväl inom riksdagen funnits lämpligt, på grund av vissa förändringar i 1 § erhållit en ändrad uppställning. *75 §.*

76—81 §§ (74—79 §§) hava lämnats utan förändring. *76—81 §§.*

I 82 § (80 §) hava nu arrendator och hyresgäst likställts med fastighetsägaren i fråga om rättighet att viss tid innan fastigheten skall tagas i besittning av den exproprierande erhålla underrättelse därom. Vidare har den, som i egenskap av ägare, arrendator eller hyresgäst har bostad å fastigheten, förklarats berättigad att för flyttningen därifrån åtnjuta fardag. Båda dessa förändringar överensstämma i sak med lagutskottets förslag och kamrarnas beslut. *82 §.*

Även tillämpningen av bestämmelserna i 83 § (81 §) har utsträckts till arrendator och hyresgäst. Denna förändring överensstämmer likaledes med lagutskottets av kamrarna godkända förslag. *83 §.*

84—92 §§ (82—90 §§) hava utan förändring överflyttats från det äldre förslaget. *84—92 §§.*

Enligt andra stycket i det tidigare förslagets 91 §, som i det nuvarande förslaget motsvaras av 93 §, skola vid expropriation för elektriska svagströmsledningar i sådana fall, då fastighet ej avstås utan endast nyttjanderätt upplåtes, vissa avvikelser gälla från de allmänna bestämmelserna *93 §.*

om tillsättande av expropriationsnämnd. Nämnden skall bestå av endast tre personer, nämligen en av rätten utsedd ordförande och två ledamöter, av vilka vardera parten väljer en. Valbarheten skall ej vara inskränkt till dem som äro upptagna på den förteckning, inom vilken ledamöter i expropriationsnämnd eljest skola utses. Vidare stadgas i det genom samma proposition för riksdagen framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, att då jord eller lägenhet skall avstås eller upplåtas för framdragande av elektrisk starkströmsledning, de i lag om expropriation meddelade särskilda bestämmelserna om expropriation för elektriska svagströmsledningar skola äga motsvarande tillämpning. Härav följer att berörda stadganden om tillsättande av expropriationsnämnd skola gälla, även då expropriationen avser upplåtande av nyttjanderätt för en elektrisk starkströmslednings framdragande. Liknande bestämmelser i dessa hänseenden funnos redan i det av mig förut åberopade kommittébetänkandet. Till stöd för desamma har där framhållits, att med hänsyn till obetydligheten av de ersättningsbelopp, som ifrågakomme vid framdragande av en telegraf- eller telefonledning, det vore angeläget att så mycket som möjligt nedbringa kostnaden för värderingsförrättningen, samt att, vad särskilt anginge bestämmelsen om frihet att välja ledamöter i nämnden utanför berörda förteckning, denna bestämmelse ur kostnadssynpunkt medförde den fördelen, att alla deltagarna i nämnden kunde utses inom orten.

I en till 1913 års lagutskott ingiven skrift ifrågasatte svenska elektricitetsverksföreningens styrelse vissa ändringar i de sålunda föreslagna bestämmelserna. Enligt vad i skriften anfördes hade styrelsen, som tillfullo uppskattade fördelen av att antalet medlemmar i nämnden minskades till tre, icke kunnat undgå att finna tryggheten för att en på föreslaget sätt sammansatt nämnd skulle verkställa en rättvis och riktig värdering väl liten. Denna styrelsens uppfattning synes särskilt hava varit grundad på farhåga, att vederbörande häradsrätt i regel skulle till ordförande i expropriationsnämnden utse någon av häradsnämndens ledamöter samt att, då sålunda olika personer vid olika tillfällen och i olika trakter finge dessa uppdrag sig anförtrodda, de förmåner av samlad erfarenhet och likformig behandling, som vid andra expropriationer skulle beredas genom en enligt förslagets 23 § anordnad permanent institution, icke komme att vinnas vid bestämmande av ersättningen för intrång av elektriska ledningar. Styrelsen förklarade sig anse, att större trygghet i avseende å ersättningarnas bestämmande säkerligen skulle beredas, om en särskild ordförande för expropriationer av förevarande slag förordnades t. ex. för tre år, samt att, om detta önskemål icke kunde uppfyllas, det skulle innebära en förbättring av för-

slaget att begränsa valbarheten för alla de tre medlemmarna i dylika nämnder till personer upptagna i förenämnda förteckning. Skrivelsen föranledde icke någon åtgärd från lagutskottets sida.

Vattenfallsstyrelsen ingick härefter till Kungl. Maj:t med en skrivelse av den 14 juni 1913, i vilken styrelsen förklarade sig på det livligaste biträda de önskemål, som framförts av svenska elektricitetsverksföreningens styrelse. Det kunde enligt vattenfallsstyrelsens förmenande med säkerhet förväntas, att sådana olägenheter som de åsyftade många gånger skulle yppa sig vid användande av det av Kungl. Maj:t ifrågasatta förfarandet. Om, såsom numera vunnen erfarenhet gjorde sannolikt, i regel någon nämndeman komme att utses till expropriationsnämndens ordförande, skulle åtminstone i ett övervägande flertal fall jordägarintresset bliva oproportionerligt väl tillgodosett i förhållande till den exproprierande partens eller kraftproducentens intresse.

Slutligen har svenska elektricitetsverksföreningens styrelse i skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 november 1915 förnyat sin till lagutskottet gjorda framställning.

Enligt upplysningar, som ställts till mitt förfogande, lärer vunnen erfarenhet från framdragande av högspända starkströmsledningar, särskilt sådana som tillhöra statens vattenfallsverk, visa, att ersättningen för upplåtelse av mark samt för skada och intrång i allmänhet uppgår till 150—300 kronor, i vissa fall 500 kronor eller därutöver, för kilometer ledning, och detta icke blott för korta sträckor utan för ledningar av betydande längd. De ersättningsbelopp, som det i dylika fall ankommer på expropriationsnämnd att bestämma, kunna sålunda utöva en avsevärd inverkan på kostnaderna för en elektrisk starkströmsanläggning. Vidare har framhållits att, i synnerhet då ledningar droges genom skogsmark och härav föranleddes fällande av träd i större eller mindre omfattning, värderingen icke vore av särskilt enkel natur utan krävde sakkunskap samt erfarenhet från liknande förrättningar. Den ökning av värderingskostnaden, som kunde uppstå genom värderingsmäns tillkallande från annan ort, vore ej sådan att någon större betydelse kunde tillmätas densamma. Dessutom skulle, om nämnden ej alltid kunde antagas bestå av fullt kvalificerade personer, parterna oftare anse sig behöva påkalla sakkunniga personers hörande inför nämnden, vilket skulle medföra höjda kostnader.

Vid bedömande av föreliggande fråga har jag trott mig finna, att den i det tidigare förslaget bestämda anordningen torde innebära övervägande fördelar med hänsyn till elektriska svagströmsledningar. Däremot förefaller det ovisst, huruvida den är fullt lämplig i avseende å

starkströmsledningar. Visserligen synes det mig ogrundat att hysa tvivel om, att häradsrätterna skola till ordförande utse kompetenta och opartiska personer samt därvid även söka tillgodose önskemålet av enhetlighet i värderingar, i den mån sådant lämpligen låter sig göra. Men oförnekligt är, att såväl tryggheten för att nämnden i sin helhet skall vara kompetent som utsikten till enhetlighet mellan olika värderingar förminskas därigenom, att man avstår från anspråket på att nämnden skall sammansättas ur en krets av på förhand bestämda, lämpliga personer. Efter nu erhållna upplysningar om ifrågavarande värderingsförrättningar synes detta förhållande kunna ingiva vissa farhågor. Vid den, enligt vad man vill hoppas, förestående starka utvecklingen av den elektriska kraftindustrien i vårt land torde det bliva behövligt att i stor utsträckning anlita expropriation för framdragande av elektriska starkströmsledningar, icke minst från statens vattenfall, och det är därför ett viktigt intresse att i dylika ärenden åstadkomma en skälig och någorlunda jämn uppskattning. Skall en ändring i förslaget göras beträffande starkströmsanläggningar, torde den emellertid böra utsträckas även till svagströmsanläggningar. Frågan om nämndens sammansättning i berörda hänseende torde nämligen icke för dessa äga sådan betydelse, att det kan anses av behovet påkallat att meddela olika bestämmelser för de båda slagen av ledningar, så mycket mindre som, enligt vad även kommittén nämnt, expropriation för framdragande av svagströmsledningar endast i sällsynta undantagsfall förekommit. Vid den ändring av förevarande §, som jag på nu angivna skäl finner mig böra förorda, torde det senare av de båda i berörda framställningar ifrågasatta alternativen vara att föredraga. I överensstämmelse med den sålunda uttalade meningen har åt 93 § i det nya förslaget givits en från 91 § i det tidigare förslaget delvis avvikande lydelse.

94 §. I lagutskottets utlåtande föreslogs viss ändrad lydelse av 94 § (92 §), och denna hemställan godkändes av andra kammaren. Efter det första kammaren återförvisat samma §, föreslog emellertid utskottet i sammanjämkningsmemorialet, att paragrafen skulle av båda kamrarna godkännas med den avfattning den erhållit i Eders Kungl. Maj:ts förslag. I föreliggande förslag har paragrafen lämnats i sak oförändrad.

95 §. 95 § (93 §) har, i överensstämmelse med den mening som gjorde sig gällande i riksdagen, förändrats i två hänseenden. Dels har nämligen rättigheten för ägare av fastighet, över vilken elektrisk ledning genom expropriation framdragits, att fordra ändring eller flyttning av ledningen i någon mån utvidgats, dels har stadgats, att sådan ändring eller flyttning skall vidtagas på bekostnad av ledningens ägare.

96—98 §§ (94—96 §§) äro oförändrade. *96—98 §§.*

Vid behandling inom riksdagen av det tidigare förslagets särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden framträdde olika meningar, huruvida vid fastställande av löseskillingen för område, varå boningshus uppförts av annan än områdets ägare, hänsyn bör tagas till värdeförökning, som området vunnit under den tid detsamma innehafts av husägaren eller sådan företrädare i besittningsrätten till detsamma, vars rätt övergått på denne. Förslaget innehöll icke något stadgande härom. *99—101 §§.*

I en inom andra kammaren väckt motion yrkades, att genom föreskrifter om grunderna för markens värdering i dylika fall måtte förebyggas, att löseskillingen skulle kunna sättas oskäligt högt, och särskilt att däri kunde komma att ingå ersättning för ett värde, som besittningshavaren skapat genom att å området nedlägga arbete och kostnad, eller som härledde sig från en allmän, av jordägarens åtgöranden oberoende jordvärdestegring i orten. Lagutskottet anslöt sig emellertid till förslagets ståndpunkt. Under erinran om att jämlikt 18 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom arrendator i allmänhet vore berättigad att vid avflyttning borttaga byggnad, plantering eller annat, som han under arrendetiden bekostat utan att vara skyldig därtill och som kunde flyttas från fastigheten, framhöll utskottet, att dylika värden, som icke tillhörde jordägaren utan arrendatorn, uppenbarligen icke skulle vid beräkning av expropriationsersättningen inräknas i den arrenderade fastighetens värde. Vad i övrigt anginge förhållandet mellan jordägaren och nyttjanderättshavaren syntes det icke vara riktigt att, oberoende av det mellan dem träffade nyttjanderättsavtalet samt de rättigheter och skyldigheter detta medförde, fastställa några särskilda föreskrifter i avseende å expropriationsersättningens bestämmande. Ej heller hade utskottet funnit skäl att på detta område införa någon bestämmelse om att sådan prisstegring på marken, som ägt rum till följd av samhällets egen tillväxt, ej skulle få medräknas i fastighetens värde.

Utskottets uppfattning rörande nämnda fråga godkändes av första kammaren, varemot andra kammaren beslöt att i förslaget införa två nya §§, innefattande i huvudsak förbud den ena mot att i värdet inräkna förbättring, som härledde sig från besittningshavaren, och den andra mot att taga hänsyn till en värdeökning, som berodde på en allmän jordvärdestegring. I sammanjämkningsmemorialet vidhöll därefter utskottet sin tidigare hemställan.

För min del anser jag det icke gärna kunna leda till ett gott resultat, om man skulle söka för detta särskilda fall giva en fristående lösning åt den svåra och på så många områden ingripande frågan om rätt

till jordvärdestegring, som uppstår genom ett samhälles tillväxt. Jag kan därför icke tillstyrka, att någon bestämmelse i detta syfte upptages i förslaget. Vad åter beträffar en värdeförökning, som härleder sig från besittningshavarens arbete eller av honom nedlagda kostnader å området, förefaller det mig mera ovisst, huruvida icke med hänsyn till densamma ett fullständigande av förslaget i själva verket skulle vara ändamålsenligt och önskvärt. Utan tvivel vore det oriktigt, om besittningshavaren skulle nödgas utgiva ersättning för ett värde, som han själv skapat utan att därtill hava någon förpliktelse gentemot jordägaren. I väsentlig mån torde detta vara förhindrat därigenom att, såsom lagutskottet påpekat, expropriationsnämnden uppenbarligen icke bör tillerkänna jordägaren ersättning för sådant som besittningshavaren införlivat med jorden men äger åter bortföra därifrån. Till detta har ju besittningshavaren redan före expropriationen bättre rätt än jordägaren. Den av lagutskottet åberopade bestämmelsen om nyttjanderättshavares befogenhet att bortföra vad han påkostat gäller emellertid endast för sådana nyttjanderättsavtal, beträffande vilka lagen om nyttjanderätt till fast egendom äger tillämpning, sålunda ej andra avtal för bestämd tid utan ömsesidig uppsägningsrätt än dem, som ingåtts tidigast den 1 januari 1908. Den föreslagna expropriationsrätten torde däremot företrädesvis få betydelse för äldre avtal. Vilken ställning nyttjanderättshavaren enligt dessa intager i berörda hänseende är svårare att avgöra. Skulle upplåtelsen utgöra en jordavsöndring på viss tid eller livstid, har man ej annat stadgande att tillgå än bestämmelsen om rätt för avsöndrad lägenhets innehavare eller, vid livstidsupplåtelse, hans arvingar att vid besittningstidens slut från lägenheten bortföra honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, som stamhemmanets innehavare ej vill lösa. Väl må det vara sannolikt, att rättsåskådningen i sistberörda fall skulle tillerkänna lägenhetshavaren befogenhet att bortföra även annat, som han påkostat, än åbyggnad och stängsel, samt att en liknande uppfattning skulle göra sig gällande i fråga om de nyttjanderättsavtal, för vilka varje bestämmelse i ämnet saknas. Men nyttjanderättshavarens rätt är i dylika fall dock icke så klar, att jämväl i dem en expropriationsnämnd kan förutsättas vid värderingen alltid göra undantag för sådant av honom påkostat som är av beskaffenhet att kunna bortföras. Härtill kommer att, oavsett huru långt nyttjanderättshavarens befogenhet sträcker sig, bortförande är faktiskt uteslutet beträffande resultatet av en del på värdet väsentligt inverkande arbeten, såsom planering, uppodling eller jordförbättring. Den genom dem åstadkomna värdeförökningen kan säkert påräknas tillfalla jordägaren vid nyttjanderättstidens slut, och vid sådant förhållande torde en expropriationsnämnd kunna känna sig tveksam, om icke denna

förbättring även bör inräknas i det värde, efter vilket jordägaren skall få ersättning för det som genom expropriationen frånvinnes honom.

På grund härav finner jag skäl tala för att i förslaget införa en bestämmelse, att vid uppskattning av område, som exproprieras till förmån för ägare av därå uppfört hus, hänsyn icke må tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som husägaren eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, utöver vad honom ålegat nedlagt å området. Denna bestämmelse har fått sin plats såsom 100 §.

Under arbete eller kostnad, som ålegat nyttjanderättshavaren, skall enligt min uppfattning av nämnda bestämmelses innebörd hänföras ej blott vad som ålagts honom genom uttryckligt åtagande utan även sådant som på annat sätt ingått bland förutsättningarna för nyttjanderättsavtalet. Har nyttjanderättsavgiften bestämts särskilt lågt eller upplåtelsen skett utan avgift, och framgår av förhållandena uppenbart, att anledningen härtill varit den vinst jordägaren kunde påräkna genom områdets förbättrande, bör arrendatorn, i den mån han sålunda genom upplåtelsevillkoren redan åtnjutit gottgörelse för sitt arbete eller sin kostnad, icke kunna göra anspråk på att till hans förmån ersättningen till jordägaren skall bestämmas endast efter områdets ursprungliga värde.

Beträffande lydelsen av det äldre förslagets 97 och 98 §§, som motsvaras av 99 och 101 §§ i det nya förslaget, ifrågasatte lagutskottet endast några smärre jämkningar av huvudsakligen redaktionell natur. I överensstämmelse härmed utföll andra kammarens beslut, medan däremot första kammaren visserligen godkände 97 § men för 98 § antog en avvikande lydelse, enligt vilken husägare skall efter expropriationen äga ovillkorlig rätt att köpa det till hans hus hörande område och alltså icke, liksom enligt Eders Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, vara pliktig nöjas med att området upplåtes åt honom med tomträtt i de fall, då sådan upplåtelse kan ske och den exproprierande föredrager densamma framför områdets försäljning. I sammanjämkningsmemorialet vidhöll utskottet sitt förslag, och jämväl nu föreliggande förslag ansluter sig till detsamma.

I 99 § av föreliggande förslag har för ökad tydlighets vinnande införts bestämmelse därom, att expropriation för ifrågavarande ändamål endast må avse mark, varå boningshus uppförts av annan än markens ägare. Denna ändring har föranlett jämkning även i 101 §.

102—105 §§ av samma förslag innehålla de särskilda bestämmelser, som, enligt vad jag förut nämnt, torde böra meddelas rörande expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag. *102—105 §§.*

En viss trygghet mot missbruk av expropriationsrätt för berörda ändamål torde kunna vinnas genom föreskrift, att sådan rätt icke får beviljas annan än vissa juridiska personer. Bland dessa upptager förslaget i första rummet kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen. Härvid kan man emellertid ej stanna; syftet med den föreslagna lagstiftningen i denna del skulle, såsom jag förut framhållit, säkerligen icke uppnås, om expropriation icke finge ske i andra fall än då ett samhälle vore benäget att träda emellan och ombesörja expropriationen. Även privata rättssubjekt måste därför enligt min mening godkännas såsom innehavare av dylik expropriationsrätt. Men detta godkännande synes icke behöva sträckas längre än till sammanslutningar, vilkas organisation ger utsikt till samfällighetens varaktiga bestånd och bereder möjlighet till en viss kontroll å dess verksamhet. I enlighet härmed torde lämpligen kunna stadgas, att förutom nämnda samhällen endast aktiebolag och registrerade föreningar må erhålla ifrågavarande expropriationsrätt.

Här möter den svårigheten, att lagstiftning saknas om de ideella föreningarna, som kunna förutsättas i allmänhet komma att företräda de intressen man nu vill tillgodose. Sådana föreningar kunna därför icke registreras, deras stadgar kunna, i den mån de ej själva föreskriva annat, ändras när som helst och i huru enkla former som helst, och deras handlingsfrihet är utan annan begränsning än den, som följer av allmän lag. En utväg att tillsvidare, intill dess lagstiftning om ideella föreningar kan komma till stånd, giva de ideella föreningar, som vilja förvärva expropriationsrätt för dylikt ändamål, önskvärd stadga synes emellertid vara att låta dem ställas under rättsreglerna för ekonomiska föreningar. Visserligen komma härigenom dessa ideella föreningar att underkastas strängare villkor, än en blivande lagstiftning om sådana föreningar kan antagas komma att uppställa, men detta förhållande torde knappast i nu föreliggande fall föranleda någon större olägenhet för föreningarna. Jag föreställer mig, att saken kunde praktiskt ordnas så, att en ideell förening, som ville genom expropriation förvärva mark till uppförande av en föreningsbyggnad men önskade bibehålla sin fulla rörelsefrihet, skulle inom sig bilda en byggnadsförening, som vid expropriationen och sedermera beträffande byggnaden företrädde huvudföreningen. En dylik byggnadsförening skulle, även om den icke uppfyllde gällande lagstiftnings betingelser för att utgöra en ekonomisk förening i egentlig mening, dock huvudsakligen vara av ekonomisk natur, och tillämpning av denna lagstiftning kunde så mycket mindre kännas hämmande eller oläglig, som föreningens uppgift och verksamhetsområde ju vore synnerligen begränsade.

Vidare torde lämpligen kunna föreskrivas, att i bolagsordning eller stadgar för aktiebolag eller förening, som vill förvärva expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål, skall, även utöver vad bolags- eller föreningslagstiftningen i allmänhet fordrar, lämnas noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller föreningen och huru dess verksamhet skall bedrivas, samt att bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej må ändras utan Konungens medgivande.

Den i lagutskottets sammanjämkningsmemorial föreslagna bestämmelsen, att möjligheten till expropriation för omförmälda ändamål skall vara begränsad till orter, varest, på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare, särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark, synes mig innebära ett lämpligt förtydligande av vad som, enligt vad det tidigare förslagets motivering utvisar, redan från början varit avsett Därigenom att expropriationsmöjligheten inskränkes till orter, där utan expropriation mark endast skulle kunna förvärvas på större avstånd, gives även ett lämpligt uttryck däråt, att sökanden icke under alla förhållanden kan hava anspråk på att erhålla mark med den bästa och mest centrala belägenhet. En sådan bestämmelse har därför upptagits i det nya förslaget.

Ehuru tillämpningen av expropriationslagstiftningen i denna del icke kan inskränkas till sådana fall, då ett samhälle finner expropriationsändamålet så behjärtansvärt, att samhället vill självt åtaga sig dess förverkligande, synes det dock, när expropriationsrätt sökes av annan än ett samhälle, vara av vikt, att någon kommunal representation får yttra sig över ansökningen; härigenom bör kunna vinnas en värdefull ledning för bedömande, hur stort och allmänt känt det behov är, som skulle fyllas genom expropriationen. Med hänsyn härtill har jag låtit i förslaget upptaga stadgande att, innan expropriationsrätt för dylikt ändamål beviljas aktiebolag eller förening, yttrande över expropriationsansökningen skall inhämtas från kommunalstämman i den kommun, där marken är belägen.

Enligt 5 § tredje stycket i förslaget skall det tillkomma Konungen att, om särskilda bestämmelser prövas erforderliga för att trygga exproprierad fastighets användande för det avsedda ändamålet, meddela sådana bestämmelser. Vid expropriation för nu berörda ändamål torde dylika bestämmelser alltid böra meddelas, och jag har därför låtit i förslaget införa stadgande härom. Det ligger i sakens natur, att nämnda bestämmelser må avse ej blott det sätt, varpå det exproprierade området skall begagnas av förening eller annat rättssubjekt, som i egenskap av representant för en ortsbefolkning förvärvar äganderätt till området, utan även

huru området må användas av den ortsbefolkning, för vars skull expropriationen äger rum.

För syftet att förebygga missbruk av ifrågavarande expropriationsrätt torde även äga betydelse att utsträcka den i allmänhet stadgade rätten att under vissa förutsättningar återlösa det exproprierade området. Då sådan expropriationsrätt endast skall kunna beviljas vissa angivna rättssubjekt och de garantier, man genom bestämmelsen härom velat vinna, skulle kunna omintetgöras, om den, som genom expropriation förvärvat egendomen, överläte densamma på annan, synes det vara befogat att lösningsrätt får inträda, så snart överlåtelse ägt rum. Vidare ligger i sakens natur, att man måste fordra den exproprierade egendomens användande i noggrann överensstämmelse med föreskrifterna i den bolagsordning eller de stadgar, som legat till grund för prövningen av expropriationsansökningen, samt de särskilda bestämmelser Konungen, enligt vad jag nyss anfört, alltid skall meddela. I regel torde väl, om denna fordran ej uppfylles, de allmänna bestämmelserna angående återlösningsrätt kunna tillämpas, men även om någon gång så icke skulle vara förhållandet, synes rätt till återlösen böra förefinnas. I såväl det ena som det andra fallet skall dock lösningsrätten givetvis vara underkastad den enligt 68 § i allmänhet gällande tidsbegränsning.

106 och 107 §§. 106 och 107 §§ motsvara 99 och 100 §§ i det tidigare förslaget med några smärre av lagutskottet förordade och av kamrarna godkända jämkningar.

Slutbestämmelsen. Enligt det äldre förslagets slutbestämmelse skulle gällande expropriationsförordning fortfarande äga tillämpning i fråga om expropriationsmål, vari stämning utfärdats före dagen för den nya lagens ikraftträdande, och skulle därjämte beträffande expropriation, till vilken Konungen före samma dag lämnat tillstånd, den äldre författningens stadganden om grunderna för expropriationsersättningens bestämmande tillämpas i stället för motsvarande bestämmelser i den nya, ändå att stämning ej utfärdats före nämnda dag. Sedan lagutskottet hemställt, att stadgandet om vissa äldre bestämmelsers tillämpning beträffande expropriationsmål, instämda efter den nya lagens ikraftträdande, skulle uteslutas, biföll andra kammaren utskottets hemställan, varemot första kammaren godkände Eders Kungl. Maj:ts förslag i denna del utan förändring. I sammanjämkningsmemorialet föreslogs därefter att, jämte det gällande expropriationsförordning fortfarande skulle vinna tillämpning i fråga om expropriationsmål, vari stämning utfärdats före dagen för den nya lagens ikraftträdande, omförmälda äldre bestämmelser skulle tillämpas beträffande fastighet eller särskild rätt, som den exproprierande före samma dag tagit i besittning.

Beträffande motiven för den del av Eders Kungl. Maj:ts förslag, om vilken olika meningar sålunda framträtt, yttrade vid förslagets föredragning inför Eders Kungl. Maj:t dåvarande departementschefen att, om expropriationsrätt meddelades under nuvarande lagstiftnings giltighetstid, fastighetsägaren syntes därmed förvärva anspråk på att erhålla ersättning enligt de nu gällande högre grunderna; det förhållandet, att expropriationsmålets instämmande fördröjts, kanske genom försummelse eller uppsåtlig underlåtenhet av den exproprierande, borde icke få försämra ägarens ställning. Särskilt tydligt framträdde detta, om den exproprierande toge egendomen i besittning, medan den äldre lagen gällde, men, såsom ofta förekommit, läte instämma expropriationsmålet först långt efter besittningstagandet. Ägaren kunde då icke gärna vara skyldig åtnöjas med lägre ersättning än enligt reglerna vid den tid, då egendomen frånhänts honom.

De skäl, på grund av vilka sakägaren, även då expropriationsmål instämts efter den nya lagens ikraftträdande, i vissa fall synes böra erhålla ersättning enligt nuvarande, för honom förmånligare bestämmelser, göra sig, såsom ock framhållits i nämnda tidigare yttrande, företrädesvis gällande, när expropriationsområdet tagits i besittning och sålunda frånhänts ägaren under dessa bestämmelsers giltighetstid. För dylika fall är sammanjämkningsförslaget tillräckligt. Att gå längre torde icke vara med nödvändighet påkallat av rättvisa eller billighet mot ägaren. Särskilt i fråga om kommunikationsföretag, för vilka enligt nuvarande regler redan koncessionen eller fastställelsen å plan medför expropriationsrätt, utan att denna bindes vid visst område, kunna måhända billighets- och lämplighetsskäl anses tala för att, när expropriationen sedermera sättes i verket och området för densamma bestämmes — stundom ett flertal år efter det expropriationsrätt på angivet sätt förvärvats — ägaren, som förut icke lidit något intrång, får betalt endast efter de nya lägre grunderna, till lättnad för dylika allmännyttiga anläggningars genomförande. Man torde därför utan större betänklighet kunna följa den i sammanjämkningsförslaget valda medelvägen.

Såsom jag redan nämnt, innefattade den till riksdagen avlåtna propositionen i förevarande ämne, förutom förslaget till lag om expropriation, jämväl förslag till en del därmed sammanhängande lagändringar.

Dessa förslag voro *förslag till lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, förslag till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni*

1879 om dikning och annan avledning av vatten, förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt *förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.* Nämnda förslag hava i riksdagen lämnats utan anmärkning. Även jag saknar anledning att beträffande lydelsen av desamma ifrågasätta andra åtgärder än en utvidgning i visst avseende av förslaget till ändring i inteckningsförordningen samt vissa mindre jämkningar i förslaget till ändring av lagen om stadsplan och tomtindelning. I 63 § inteckningsförordningen hänvisas till samma förordnings 21 §, men enligt lag den 11 oktober 1912 hava de bestämmelser, som avses med hänvisningen, fått sin plats i 20 § andra stycket av förordningen. Då ändringar i berörda förordning nu erfordras av annan anledning, synes det vara lämpligt att även vidtaga rättelse i nämnda hänseende. Jämte det att det härför behövliga stadgandet nu införts i det lagförslag, som avser inteckningsförordningen, har förslagets rubrik erhållit den ändrade lydelsen: förslag till lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom. Vad beträffar förslaget till ändring av lagen om stadsplan och tomtindelning bör den i dess 16 § givna hänvisning till 76 och 77 §§ i lagen om expropriation med hänsyn till den ändrade nummerbeteckningen å dessa båda §§ numera avse 78 och 79 §§ i nämnda lag, och vidare bör det i förslagets 24 § stadgade undantaget från berörda lags 68 § efter de ändringar, som nu vidtagits i lagens bestämmelser om lösningsrätt till exproprierad egendom, utsträckas till att gälla 68—70 §§ i samma lag.

Över förslagen till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning, i vilka förslag ändringar nu vidtagits, måste lagrådets utlåtande inhämtas; och i samband härmed torde lagrådet även böra höras över det med förändringarna i inteckningsförordningen nära sammanhängande förslaget till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, vilket förslag dessutom icke tidigare utgjort föremål för lagrådets granskning och ej heller omedelbart föranletts av någon hemställan från lagrådets sida vid dess föregående behandling av förevarande lagstiftningsfråga. På grund av sammanhanget mellan 93 § i förslaget till lag om expropriation, i vilken § ändring nu vidtagits, samt förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, torde jämväl sistnämnda förslag böra ånyo remitteras till lagrådet.»

Departementschefen uppläste härefter ifrågavarande förslag till

lag om expropriation,

lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom,

lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten,

lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt

lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning; och hemställde departementschefen, att lagrådets utlåtande över nämnda förslag, som voro av den lydelse bilagor vid detta protokoll utvisa, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet

N. Beite.

Förslag

till

Lag om expropriation.

Härigenom förordnas som följer:

I. Allmänna bestämmelser.

Om expropriationsrätt.

1 §.

Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

1. för befästning, övnings- eller förläggningsplats för krigsmakten, skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling, eller eljest för rikets försvar;

2. för allmän väg på landet eller i stad, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf- eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande;

3. för allmän byggnad;

4. för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose;

5. för att förse en ort med vatten eller förhindra förorenande av vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål;

6. för annat ändamål, som är jämförligt med något under 1, 2, 3, 4 eller 5 angivet och äger väsentlig betydelse för det allmänna;

7. för att inom bebyggt område vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden;

8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag,

som åsyfta religiös uppbyggelse, folkbildning, social utveckling, nykterhetens främjande eller avse annat dylikt allmänt ändamål av synnerlig vikt;

9. för åstadkommande på det allmännas bekostnad av skogsåterväxt å skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark;

10. för kronans övertagande av flygsandsfält, varom ägaren försummat att taga föreskriven vård;

11. för att i kronans ägo överföra jordområde av synnerligen märklig naturbeskaffenhet, för dess avsättande såsom naturminnesmärke, eller ock synnerligen märklig fast fornlämning, vars bevarande ej kan på annat sätt tryggas, jämte därför erforderlig mark; eller

12. för linbana, som är behövlig för ett företag av större gagn för orten.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt; och må expropriation enligt Konungens förordnande jämväl äga rum för upphävande av särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark.

2 §.

Ägare av fastighet, i avseende varå rätt till expropriation meddelats, vare pliktig att, enligt vad i denna lag stadgas och Konungen i förordnandet om expropriation föreskrivit, avstå fastigheten eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma.

Har expropriationsrätt meddelats i avseende å särskild rätt, som besvärar fastighet, vare rättighetens innehavare, enligt vad nyss är sagt, pliktig avstå rättigheten eller underkasta sig inskränkning därav.

Avstås på grund av expropriation fastighet, till vilken särskild rätt innehaves av annan än kronan, vare ock innehavaren pliktig avstå rättigheten.

Angående motsvarande tillämpning, då tomträtt eller vattenfallsrätt exproprieras, av bestämmelserna om expropriation av fastighet är särskilt stadgat.

3 §.

Är särskild rätt till fastighet föremål för expropriation utan att fastigheten avstås, skall vad nedan stadgas om expropriation av fastighet i tillämpliga delar gälla.

4 §.

Den, som vill hos Konungen söka rätt till expropriation, foge vid ansökningen karta över fastigheten med beskrivning, utvisande, därest det

är fråga om fastighet å landet, till vilken jordeboksenhet den hör och, om fastigheten är fördelad i flera ägolotter, dessas läge och gränser, så ock styrkt uppgift å fastighetens ägare och innehavare samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

Är fråga endast om expropriation av särskild rätt till fastighet, äge vad nu stadgats om bifogande av karta med beskrivning samt uppgift å ägare och innehavare tillämpning i avseende å den fastighet, som är föremål för rättigheten; dock må expropriationsrätt beviljas, utan att ansökningen åtföljes av karta och beskrivning, om Konungen icke finner dem vara av nöden för ärendets prövning. Innehaves den rätt sökanden vill expropriera av annan än fastighetens ägare, skall, förutom ovan omförmälda handlingar, styrkt uppgift å innehavaren bifogas ansökningen.

Då rätt till expropriation blivit sökt, skall tillfälle lämnas fastighetens ägare och innehavare att avgiva yttrande, huruvida den avsedda markens avstående eller upplåtande är med särskild olägenhet förenat, eller annan lämplig mark kan med mindre olägenhet tagas i anspråk, eller eljest något är att erinra i anledning av ansökningen.

5 §.

Konungen bestämme, vilket område expropriationen må omfatta.

Finnes mer än ett område vara tjänligt för det avsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskälig kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan, vars rätt är i fråga.

Prövas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga fastighetens användande för det avsedda ändamålet, meddele Konungen sådana bestämmelser; tillkommande det Konungens befallningshavande att hålla hand över meddelade bestämmelsers efterlevnad.

Konungen utsätte viss tid, inom vilken den, som erhållit expropriationsrätt, skall fullfölja frågan genom ansökning om stämning till domstol, vid äventyr att expropriationsrätten upphör.

6 §.

Expropriationsrätt må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen det medgiver.

Om expropriationsersättning.

7 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskillning motsvarande fastighetens fulla värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada fullt ersättas.

Är den exproprierande på grund av åtagande eller av annan anledning pliktig vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande av skada eller intrång, varde expropriationsersättningen därefter jämkad.

Expropriationsersättningen skall bestämmas i penningar, att utgå på en gång.

8 §.

Vid bestämmande av expropriationsersättningen må hänsyn icke tagas till förändring i värde, som uppstår allenast till följd av expropriationsrättens beviljande eller det avsedda ändamålets genomförande.

9 §.

Exproprieras en del av en fastighet och föranleder expropriationen eller den exproprierade delens användande skada eller intrång å den återstående delen men i annat hänseende jämväl nytta för densamma, skall ersättning för sådant men gäldas endast i den mån det överstiger nyttan.

10 §.

Har, efter det fråga om expropriation blivit väckt, kostnad nedlagts å fastigheten i uppenbar avsikt att höja expropriationsersättningen, må genom sådan kostnad åstadkommen förökning av fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättningens bestämmande.

11 §.

Vad i 7, 9 och 10 §§ stadgas om fastighet äge motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation.

Om utvidgning av expropriationen.

12 §.

Har expropriationsrätt meddelats beträffande en del av en fastighet och lider genom expropriationen eller den exproprierade delens användande en återstående del av fastigheten synnerligt men, varde jämväl denna del exproprierad, om ägaren det begär. Skall nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtas och föranledes därav synnerligt men för fastigheten eller någon del därav, vare ock ägaren berättigad fordra, att område, som lider sådant men, skall lösas.

Om vid expropriation av en del av en fastighet ersättningen för skada eller intrång å en återstående del skulle uppgå till två tredjedelar av den delens värde, eller ersättning vid upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet skulle motsvara två tredjedelar av värdet å fastigheten, äge den exproprierande lösa det område, som lider sådant men eller utgör föremål för rättigheten. Kostnaden för åtgärd, som i 7 § andra stycket avses, varde inberäknad i ersättning som nu är sagd.

Om expropriationsmåls förberedande handläggning vid domstol.

13 §.

Expropriationsmål skall instämmas till underrätten i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika underrätters domvärjo belägna fastigheter, som ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne Konungen, att för sådan uppskattning frågan om expropriationen skall i sin helhet instämmas till den av underrätterna Konungen bestämmer.

14 §.

På ansökning av den exproprierande utfärde rätten i stad och domaren på landet stämning å fastighetens ägare så ock å andra ersättningsberättigade, om sådana sakägare av sökanden uppgivas. Rätten eller domaren föranstalte ock att, till underrättelse för möjligen befintliga okända sakägare, kungörelse om tiden för målets företagande vid rätten

minst fjorton dagar förut uppläses i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införes i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Målet varde tillika, om det ej angår allenast upphävande av särskild rätt, som ej är intecknad i fastigheten, antecknat i rättens inteckningsprotokoll, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden, samt anmärkt i inteckningseller fastighetsboken.

Avser på grund av förordnande, som i 13 § andra stycket sägs, stämning i expropriationsmål fastighet utanför rättens domvärjo, åligger den, som utfärdat stämningen, att därom ofördröjligen göra anmälan hos rätten i den ort, där fastigheten är belägen, för anteckning enligt vad nyss är sagt.

Vistas känd sakägare utrikes eller å okänd ort, och finnes ej någon, som äger att för honom föra talan, förordne rätten god man att i saken företräda den frånvarande.

15 §.

Vad i denna lag stadgas om sakägare gälle ej innehavare av fordran, för vilken inteckning i fastigheten är sökt eller beviljad eller fastigheten häftar jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken.

16 §.

Vid rätten skall företes gravationsbevis rörande fastigheten.

17 §.

Fastighetens ägare vare pliktig att uppgiva övriga sakägare i avseende å samma egendom. Underlåter han det utan laga skäl, och uppstår skada för sakägare, som saknat kännedom om expropriationen, skall han hålla sådan sakägare skadeslös. Erinran härom varde införd i den stämning, som utfärdas å fastighetens ägare.

18 §.

Har under målets handläggning sakägare uppgivits eller eljest blivit känd, varde han stämd i målet, om han ej ändå kommit tillstädes.

19 §.

Tvistas om fastighet, som exproprieras, vare den av de tvistande, som innehar fastigheten, berättigad att med laga verkan tala och svara för densamma, till dess den lagligen vinnes från honom.

Ny ägare må ej rubba överenskommelse, som förre ägaren ingått, eller annan i målet vidtagen, för denne bindande åtgärd. Har förre ägaren varit stämd eller kommit tillstädes i målet, vare stämning å nye ägaren ej behövlig.

Vad sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som på grund av expropriation avstås.

20 §.

Prövas särskilda inom rättens domvärjo belägna fastigheter, från vilka expropriation skall ske, ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne rätten om sådan uppskattning.

21 §.

Då målets förberedande handläggning vid rätten avslutats, skall, om ej stadgandena i 59 § annat föranleda, inför rätten tillsättas nämnd för bestämmande av expropriationsersättningen.

Kan tid för målets fortsatta handläggning vid rätten ej bestämmas, förklare rätten målet vilande.

Rätten tillställe nämnden protokoll och övriga handlingar i målet.

Om expropriationsnämnd.

22 §.

Komma parterna överens om val av expropriationsnämnd, äge de bestämma, huru många och vilka personer skola deltaga i nämnden; dock vare antalet alltid ojämnt.

Eljest skall nämnd utses på sätt nedan sägs.

23 §.

Konungens befallningshavande skall för en tid av tre kalenderår till ordförande i expropriationsnämnder inom länet utse en i praktiska värv

väl förfaren man ävensom förordna ersättare för denne. För Stockholms stad skola ordförande och ersättare enligt vad nu är sagt utses av överståthållarämbetet.

Till ledamöter i expropriationsnämnder vare inom varje län följande valbara, nämligen tjugofyra av landstinget utsedda och, om stad, som ej deltager i landsting, finnes, tolv av stadsfullmäktige i varje sådan stad valda ävensom så många av Konungens befallningshavande utsedda, som motsvara antalet av dem landstinget och stadsfullmäktige valt. Finnas inom ett län två landsting, skall vartdera utse tolv valbara. De valbara skola utses för en tid av tre kalenderår. I den mån möjligt är skall iakttagas, att länets olika delar och de särskilda slag av sakkunskap, som för expropriationsnämnder inom länet äga den största betydelsen, bliva behörigen företrädda bland de valbara; börande minst halva antalet av dem landsting och tolv av dem Konungens befallningshavande utser vara ägare av jordbruksfastighet.

Ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder vare ock, med iakttagande av vad i 27 § sägs, valbar till ledamot i nämnd.

Då ordförande och ersättare för ordföranden skola utses, äge sådant rum, innan landstinget för året sammanträder, och lämne Konungens befallningshavande landstinget samt, om stad, som ej deltager däri, finnes, stadsfullmäktige därstädes meddelande, vilka blivit utsedda. Stadsfullmäktige företage sitt val, efter det de från landstinget mottagit underrättelse, vilka landstinget utsett. Sist fullgöre Konungens befallningshavande, efter erhållet meddelande om landstingets och stadsfullmäktiges val, vad i fråga om utseende av valbara på Konungens befallningshavande ankommer.

Stockholms stad och län utgöre i fråga om utseende av valbara ett område. Antalet valbara skall vara nittiosex, av vilka landstinget i Stockholms län, Stockholms stadsfullmäktige, överståthållarämbetet och Konungens befallningshavande i Stockholms län var för sig i nu angivna ordning utse tjugofyra. I övrigt äge vad ovan i denna § stadgas motsvarande tillämpning.

24 §.

Avgår ordföranden eller ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder eller till ledamot i sådana nämnder valbar före den bestämda tidens utgång, skall vederbörande valmyndighet utse någon i den avgångnes ställe för den tid, som för honom återstått. Sådant val må, om det skall förrättas av landsting, anstå till landstingets näst därefter infallande lagtima möte. Är valmyndigheten annan än Konungens befallningshavande,

erhålle befallningshavanden genom valmyndighetens försorg underrättelse om valet.

25 §.

En förteckning upptagande ordföranden och ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder samt de inom länet eller, beträffande Stockholms stad och län, inom deras område till ledamöter i sådana nämnder valbara skall av Konungens befallningshavande varje år, sedan vad i 23 § stadgas blivit för året fullgjort, införas i länskungörelserna samt tillställas rätten i stad och domaren på landet. Inträffar ändring i förhållande, som är upptaget i förteckningen, skall ock tillkännagivande därom göras på sätt nu är sagt.

Rätten och domaren hålle förteckningen tillgänglig för allmänheten.

26 §.

Den, som är bosatt utom länet, eller ej uppnått tjugofem års ålder, eller ej råder över sig och sin egendom, eller enligt domstols utslag är förlustig medborgerligt förtroende eller ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller att föra annans talan inför rätta, må ej utses till ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller uppföras bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara; dock må för Stockholms stad och län valbara utses inom såväl staden som länet.

Uppdrag, varom nu är fråga, må ej annan undandraga sig än den, som uppnått sextio års ålder eller sex år innehaft sådant uppdrag, samt tjänsteman, som är av sin tjänst förhindrad att mottaga uppdraget.

27 §.

Expropriationsnämnd skall utgöras av ordföranden och fyra ledamöter. Vardera parten äge utse en ledamot och rätten två ledamöter i nämnden. Äro å någondera sidan två eller flera, som hava gemensam del i saken, och bliva de ej ense, vem de skola utse, välje rätten ledamot i deras ställe. Samma lag vare, om part utan styrkt laga förfall underlåter att fullgöra valet. Har av flera samägare en utövat valrätt, gälle det för dem alla.

Ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder må ej av annan än rätten utses till ledamot i nämnd.

Kunna ägaren av fastighet och annan sakägare i avseende å samma fastighet ej enas om val av ledamot i nämnden, äge de var för sig utse

en ledamot att vid sakens prövning, såvitt en var av dem rör, deltaga i nämnden.

Ersättare för ledamöterna i nämnden skola ock, särskilt för varje ledamot, utses enligt vad om ledamöter är stadgat.

28 §.

Skola särskilda fastigheter, som tillhöra olika ägare, uppskattas såsom en enhet enligt vad i 13 eller 20 § sägs, gälle om val av nämnd vad i 27 § stadgas för det fall att två eller flera hava gemensam del i saken.

29 §.

Då nämnd blivit utsedd, kalle ordföranden, så snart ske kan, ledamöterna i nämnden till sammanträde i den ort, där fastigheten är belägen.

Underrättelse om tid och ort för sammanträdet skall genom ordförandens försorg minst en vecka förut med posten sändas till sakägarna.

30 §.

Emot ordföranden eller ledamot i nämnd gälle dessa jäv: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som enligt lag utgör jäv mot domare; om han eller någon, som är med honom sålunda skyld eller besvågrad, har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada därav; om han såsom domare eller eljest å ämbetets vägnar deltagit i åtgärd eller beslut, som rör saken; om han varit fullmäktig i saken eller däri vittnat eller yttrat sig däri såsom sakkunnig; om han är part i en lika sak; om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän; om han står under någondera partens förmanskap eller är i hans tjänst eller av honom åtnjuter lön eller underhåll; samt om han står under tilltal för brott, som kan medföra förlust av medborgerligt förtroende.

Har expropriationsmålet varit handlagt vid häradsrätt, må ej den, som därvid suttit i häradsnämnden, av sådan orsak anses jävig. Ej heller vare den, som av kronan åtnjuter lön eller underhåll, därför jävig i mål, vari kronan är part.

Söker någon sak med ordföranden eller ledamot i expropriationsnämnd eller tillfogar honom något med ord eller gärning i ändamål att därmed göra honom jävig, skall det ej räknas för jäv.

31 §.

Ändring i nämnds sammansättning skall ej föranledas därav, att ordföranden eller ledamot flyttar utom valområdet eller den i 23 § omförmälda tid för honom utlöper.

Ej heller må ordföranden eller ledamot avgå ur nämnd på den grund att han uppnått sextio års ålder eller sex år varit ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder inom valområdet eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara.

32 §.

Är ordföranden eller ledamot, då nämnden tillsättes, bosatt utom valområdet, eller finnes för ordföranden eller ledamot annat hinder, som i 26 § första stycket sägs, eller finnes jäv mot ordföranden eller ledamot, må part framställa anmärkning därom antingen inför rätten vid nämndens tillsättande eller, om den omständighet, varå anmärkningen grundas, då ej var för handen eller parten kunnig, inför nämnden å första dag, då den, som anmärkningen angår, har säte i nämnden och parten om sagda omständighet äger kännedom. Visas mål, som varit av nämnd handlagt, åter till nämnden, pröve rätten därvid sådan inför densamma under den senare handläggningen gjord anmärkning, som ej, enligt vad nu är sagt, kunnat förut inför rätten eller inför nämnden framställas; och skall beträffande nämndens nya sammanträde stadgandet om parts rätt att vid det tidigare sammanträdet framställa anmärkning äga motsvarande tillämpning.

Göres anmärkning, som nu är sagd, inför nämnden, varde den av nämnden prövad. Ogillas anmärkningen, skall förrättningen fortsättas. Anmäler part vid det första rättegångstillfälle, då målet åter förekommer till handläggning, missnöje med beslut, varigenom nämnden ogillat anmärkning, pröve rätten anmärkningen.

Över rättens beslut i fråga om anmärkning, som ovan sägs, må klagan ej föras.

Hinder, som i 26 § första stycket avses, må ock, om anmärkning därom ej gjorts inför rätten, på anmärkning inom nämnden av denna prövas.

33 §.

Är ordföranden av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden eller har han funnits jävig, och kan ej heller ersättaren fullgöra uppdraget, nämne Konungens befallningshavande särskild ordförande.

Har ledamot på grund av laga förfall eller jäv avgått ur nämnd, och är jämväl ersättaren hindrad eller jävig, skall ny ledamot utses enligt vad eljest för val till nämnden gäller. Dock äge, om val av ny ledamot skall ske efter det målet överlämnats till nämnden, å landet domaren taga den befattning med valet, vilken eljest tillkommer rätten.

34 §.

Utebliver ordföranden eller ledamot utan laga förfall från sammanträde, och föranleder hans utevaro kostnad, skall denna av honom gäldas. Är ersättaren tillstädes, inträde han i nämnden; och ankomme i annat fall på nämnden, huruvida ersättaren skall inkallas i den uteblivnes ställe.

Konungens befallningshavande äge på anmälan förelägga den uteblivne vite.

35 §.

Nämnden må ej, utöver vad i 34 § stadgas, vidtaga åtgärd, med mindre ordföranden och alla ledamöter äro tillstädes.

36 §.

Part äge att inför nämnden andraga vad han aktar nödigt samt att låta höra sakkunniga inför nämnden.

Finner nämnden skäl att höra part eller sakkunnig eller att på annat sätt inhämta närmare upplysningar, have rätt därtill.

Vid förrättningen skall genom ordförandens försorg föras protokoll.

37 §.

Vid nämndens överläggningar till beslut må ej någon utom nämnden närvara.

38 §.

Ersättning må ej bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit eller högre än motparten begärt.

Till förfång för innehavare av fordran, för vilken fastighet svarar, må dock ej löseskilling för fastigheten eller, om endast en del av fastigheten exproprieras, ersättning för skada eller intrång å den återstående delen och ej heller ersättning för upplåtelse av särskild rätt till fastigheten sättas lägre än till värdet, även om ägaren mindre begärt.

Har den exproprierande enligt vad i 54 § sägs tagit fastighet i besittning, sedan uppskattning för ersättningens bestämmande ägt rum men innan ersättningen blivit slutligt bestämd, må ej vid ny uppskattning ersättningen sättas lägre än till det värde, som framgått av den tidigare uppskattningen.

39 §.

Då fastighet exproprieras, uppskatte nämnden ej mindre fastighetens värde än även värdet av all särskild rätt, som i avseende å fastigheten tillkommer sakägare och ej jämlikt utfästelse av den exproprierande lämnas orubbad. Medför särskild rätt, som tillkommer sakägare, förminskning av fastighetens värde, skall uppskattningen av fastigheten avse det värde denna med därå vilande besvär äger. Är fastighet, vilken svarar för fordran som skall utgå ur ersättningen, tillika besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fodringen, uppskatte nämnden jämväl det värde fastigheten utan sådant besvär skulle äga.

Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling för exproprierad fastighet, ersättning för skada eller intrång å fastighet och annan ersättning till ägaren varde ock bestämda var för sig.

40 §.

Har fråga om expropriation av fastighet enligt 12 § blivit väckt varde jämväl denna fastighet värderad av nämnden.

41 §.

Vad de flesta i nämnden säga gälle för nämndens beslut.

Äro flera meningar och kunna de till varandra jämkas, gälle den mening, som efter jämkning finnes hava erhållit de flesta rösterna.

Kunna icke, då flera meningar äro, dessa jämkas till varandra, gälle den, som biträdes av flera röstande än någon annan. Finnes ej, enligt vad nu är sagt, röstövervikt, skall ny omröstning anställas mellan de meningar, som erhållit mer än en röst var, och varde den mening gällande, om vilken de flesta i nämnden då förena sig. Har var sin mening, gälle vad ordföranden säger.

I fråga om uppskattningen må ej i protokollet införas eller eljest kungöras, huru nämnden inom sig röstat, och ej heller skälen för beslutet uppgivas.

42 §.

Nämndens beslut skall avfattas skriftligen och undertecknas av nämnden; och insände ordföranden, så snart ske kan, beslutet jämte det vid förrättningen förda protokoll till rätten eller domaren.

Om expropriationsmåls slutliga handläggning.

43 §.

Har expropriationsmålet förklarats vilande, skall tillkännagivande om tiden för dess förnyade företagande vid rätten genom rättens eller domarens försorg minst fjorton dagar förut såväl med posten sändas till den exproprierande som uppläsas i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

44 §.

Under målets förnyade handläggning vid rätten må ej upptagas ny fråga, som kunnat väckas tidigare och enligt denna lag tillhör expropriationsnämnds behandling.

45 §.

Är ersättning av expropriationsnämnden bestämd till lägre belopp än den exproprierande i målet erbjudit, eller är annan ersättning än som avses i 38 § andra stycket av expropriationsnämnden bestämd till högre belopp än den till ersättningen berättigade i målet yrkat, varde sådan ersättning av rätten jämkad till det belopp, som erbjudits eller yrkats. Strider expropriationsnämndens uppskattning mot vad i 38 § tredje stycket stadgas, varde den ock av rätten jämkad till överensstämmelse därmed. Eljest må rätten ej göra ändring i uppskattningen.

Har nämnden ej iakttagit vad i 39 och 40 §§ sägs eller eljest ej förfarit i enlighet med bestämmelserna i denna lag, förvise rätten målet eller den del, vari rättelse tarvas, åter till nämnden.

Finner rätten, att nämnden vid bestämmande av ersättning, som avses i 38 § andra stycket, gått utöver fastighetsägarens yrkande, meddele rätten därom besked; ock skall, därest överskott, som ej faller inom det yrkade beloppet, uppstår efter gäldande av de fordringar, som skola utgå ur ersättningen, vad för sådant fall i 57 § stadgas äga tillämpning.

46 §.

Har någon yrkat expropriation av fastighet enligt 12 §, give rätten besked, huruvida yrkandet är lagligen grundat.

47 §.

Expropriationsnämndens uppskattning varde, med iakttagande av vad i 45 och 46 §§ sägs, fastställd av rätten.

I fråga om belopp, som blivit enligt uppskattningen bestämt, må ändring i rättens utslag ej sökas.

Om expropriationsersättnings erläggande och tillträde av fastigheten.

48 §.

Expropriationsersättningen skall nedsättas hos Konungens befallningshavande inom nittio dagar från det rättens utslag vunnit laga kraft.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten, rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft.

49 §.

Då vad i 48 § första stycket stadgas blivit fullgjort, vare expropriationen fullbordad och nye ägaren berättigad att genast taga fastigheten i besittning.

Exproprierad fastighet skall övergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som innehavaren jämlikt 2 § tredje stycket är pliktig avstå och som ej jämlikt utfästelse av nye ägaren lämnas orubbad. Fastighetens ansvar för allmänna utskylder eller för fordringar, som åtnjuta förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken, förändras ej genom expropriationen.

Genom expropriation förvärvad särskild rätt till fastighet äge företräde framför all annan rätt till samma fastighet.

50 §.

Försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, och har ej den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i

denna lag tagit fastigheten i besittning, vare expropriationsrätten förverkad.

Visar fastighetens ägare att förverkande ägt rum, göre Konungens befallningshavande anmälan därom hos rätten, och äge i sådant fall vad i 14 § stadgas om anteckning i inteckningsprotokollet samt inteckningseller fastighetsboken motsvarande tillämpning.

Varda de handlingar, som i 48 § andra stycket avses, ej ingivna till Konungens befallningshavande vid nedsättning av expropriationsersättningen, åligger Konungens befallningshavande att ofördröjligen på den exproprierandes bekostnad anskaffa nämnda handlingar.

51 §.

Med fastighetsägarens medgivande må inom nittio dagar från det expropriationsrätten förverkats efter vad i 50 § första stycket sägs expropriationen fullbordas genom nedsättande av expropriationsersättningen.

Fastighetsägaren må ock inom nämnda tid från expropriationsrättens förverkande hos Konungens befallningshavande påfordra expropriationens fullbordande; och åligger det i sådant fall Konungens befallningshavande att låta uttaga expropriationsersättningen av den exproprierande.

Åtgärd för expropriationens fullbordande enligt vad nu är sagt må dock ej vidtagas, sedan hos rätten gjorts anmälan, som i 50 § andra stycket avses.

52 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i denna lag tagit fastigheten i besittning utan nedsättande av expropriationsersättningen, och försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, må sakägare hos Konungens befallningshavande påkalla uttagande av den sakägaren tillkommande ersättning.

53 §.

Vid ansökning, som i 51 § andra stycket eller 52 § avses, skola fogas rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft; och skola utsökningslagens stadganden om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äga motsvarande tillämpning vid expropriationsersättningens uttagande.

Har expropriationsersättningen i sin helhet inkommit till Konungens befallningshavande, vare expropriationen fullbordad.

54 §.

Vill den exproprierande taga fastigheten i besittning, innan rättens utslag vunnit laga kraft, vare berättigad därtill, om han hos Konungens befallningshavande nedsätter den i utslaget bestämda expropriationsersättning samt ställer pant eller borgen för den ytterligare ersättning han på grund av ändring i utslaget kan bliva skyldig gälda. Avser klagan över utslaget fall, som i 12 § sägs, må den fastighet eller rättighet tillståndet till expropriation omfattar tillträdas av den exproprierande mot nedsättande av därå belöpande expropriationsersättning och säkerhets ställande enligt vad nyss är sagt.

Varder till följd av klagan över rättens utslag expropriationsersättningen slutligt bestämd till högre belopp än det enligt stadgandena i första stycket nedsatta, gälle om nedsättande av det överskjutande beloppet vad i 48 § sägs. Bestämmes ersättningen ej till högre belopp, göre den exproprierande, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande; och vare expropriationen fullbordad, då sådan anmälan skett.

55 §.

Erlägges expropriationsersättning efter den i 48 § bestämda tid eller, om fastigheten förut tagits i besittning, efter tiden härför, skall tillika gäldas sex procent årlig ränta i förra fallet från den bestämda tidens utgång och i senare fallet från tillträdesdagen.

56 §.

Medel, som nedsatts eller uttagits enligt vad ovan sägs, skola av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

57 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta eller uttagna medel jämte därå upplupen ränta till den, som är till desamma berättigad.

Besväras fastighet av sökt eller beviljad inteckning för fordran, eller kan fastighet jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola i fråga om löseskilling för fastigheten samt, om endast en del av fastigheten exproprierats, beträffande ersättning för skada och intrång å den återstående delen, så ock angående ersättning för

upplåtelse av rätt till sådan fastighet, stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmätningsvis såld fast egendom hava motsvarande tillämpning. Är fastigheten förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhålle fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om fastigheten icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad. Har vid bestämmande av ersättning, som i första punkten avses, nämnden gått utöver det belopp fastighetsägaren yrkat, och uppstår efter gäldande av de fordringar, som skola utgå ur ersättningen, överskott, som ej faller inom nämnda belopp, må fastighetsägaren ej uppbära överskottet, utan varde detta återställt till den exproprierande.

Sammanträde för fördelningen varde hållet så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg med posten sändas till fastighetens ägare samt kända innehavare av fordran, som skall utgå ur ersättningen, och innehavare av annan särskild rätt, som nyss är sagd; är innehavare av fordran okänd, låte ock Konungens befallningshavande kungöra dagen för sammanträdet på sätt i 14 § om kungöselse stadgas.

Innehades exproprierad fastighet såsom fideikommiss, hålle Konungens befallningshavande den innehavaren tillkommande ersättning inne, till dess Konungen förordnat, huru därmed skall förfaras.

58 §.

Då expropriation, vilken ej avsett allenast upphävande av särskild rätt som ej är intecknad i fastigheten, blivit fullbordad, åligger det Konungens befallningshavande att därom ofördröjligen göra anmälan på landet hos domaren och i stad hos rätten; och skall anteckning om att fastighet exproprierats eller om särskild rätt, som genom expropriationen förvärvats, göras i inteckningsprotokollet, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden, samt införas i intecknings- eller fastighetsboken.

Utfaller, då en del av intecknad fastighet eller en eller flera av gemensamt intecknade fastigheter exproprieras eller särskild rätt till intecknad fastighet genom expropriation förvärvas, vid fördelning av expropriationsersättning likvid å intecknings huvudstol, åligger ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan enligt vad nyss sagts och tillika insända fördelningslängden.

Om överenskommelse rörande expropriationsersättningen.

59 §.

Hava parterna träffat överenskommelse rörande expropriationsersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, och visas att fastigheten ej besväras av sökt eller beviljad inteckning för fordran och ej heller kan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, eller att den avtalade ersättningen förslår till full betalning av de fordringar, som vid fördelning av ersättningen skola därur utgå, eller att överenskommelsen godkänts av de fordringsägare, som ej skulle erhålla full betalning, varde överenskommelsen fastställd av rätten.

Vill den exproprierande, utan att förhållande som i första stycket sägs blivit visat, erhålla fastställelse å överenskommelse om ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, låte han till rätten stämma de kända fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen. Är fordringsägare okänd, varde ock tiden för frågans företagande vid rätten kungjord på sätt i 14 § omförmäles. Bestrider vid rätten fordringsägare, att överenskommelsen må fastställas, varde, om ej full betalning för hans fordran lämnas honom, expropriationsnämnd tillsatt. I annat fall må, därest expropriationen avser endast en ringa del av fastigheten eller upplåtelse av särskild rätt, som medför ringa men, och uppenbarligen icke rubbar säkerheten för fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen, rätten meddela fastställelse.

Överenskommelse om annan expropriationsersättning än ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet varde ock, på anmälan av part, fastställd av rätten.

Fastställelse må ej meddelas å överenskommelse om att expropriasionsersättning skall utgå annorledes än på en gång, ej heller å överenskommelse om expropriationsersättning för fastighet, som innehaves såsom fideikommiss.

60 §.

Har överenskommelse om expropriationsersättning blivit av rätten fastställd, gälle i tillämpliga delar vad i 48—58 §§ stadgas. Skall enligt överenskommelsen expropriationsersättning ej utgå, göre den exproprierande, i stället för att nedsätta ersättning, anmälan hos Konungens befallningshavande; och vare, då rättens utslag vunnit laga kraft och sådan anmälan blivit gjord, expropriationen fullbordad.

Om återkallande av expropriationsanspråk.

61 §.

Vill den, som genom ansökning om stämning till rätten fullföljt anspråk på expropriation, återkalla anspråket, göre han, sist innan rätten meddelat utslag i målet, hos rätten eller domaren skriftlig anmälan om återkallelsen, med bifogande av bevis att han fullgjort vad i 62 § andra stycket sägs, eller vare rättigheten till återkallelse försutten. Den, som återkallat, åligger att ofördröjligen giva motparten samt, om expropriationsnämnd har saken under behandling, nämndens ordförande del av återkallelsen. Vad i 14 § stadgas om anteckning av expropriationsmål äge, sedan rätten skilt målet från sig, motsvarande tillämpning beträffande anteckning av återkallelse.

Återkallelse må gälla hela den fastighet expropriationsanspråket omfattar eller någon del därav men må ej göras i avseende å mark, som den exproprierande tagit i besittning.

62 §.

Har på grund av expropriationsanspråket skada uppstått för sakägare, vare, då återkallelse skett, den exproprierande skyldig ersätta skadan.

Innan återkallelse göres, ställe den exproprierande hos Konungens befallningshavande pant eller borgen för gäldande av skadeersättning som nu är sagd.

Om förändring i grunderna för expropriationsnämndens uppskattning.

63 §.

Har, sedan expropriationsnämndens förrättning avslutats men innan expropriationsmålet slutligen avgjorts, fastigheten genom naturhändelse eller annorledes så förändrats, att dess värde uppenbarligen väsentligt understiger värdet vid tiden för förrättningen, äge den exproprierande erhålla ny uppskattning; och varde på hans begäran målet för sådant ändamål av rätten återförvisat till nämnden.

Vad i första stycket stadgas gälle ej i fråga om fastighet, som den exproprierande tagit i besittning, innan förändringen inträffade.

64 §.

Visas före expropriationsmålets slutliga avgörande, att fastighet lider skada eller intrång, som uppkommit efter det expropriationsnämndens förrättning avslutats och ej kunnat förutses vid förrättningen men enligt 7 § skall ersättas, varde, om någon till ersättning berättigad det yrkar, målet återförvisat till nämnden för uppskattning av skadan eller intrånget.

65 §.

Bestämmelserna i denna lag äge ej tillämpning i avseende å skada eller intrång, som uppstår efter expropriationsmålets slutliga avgörande och ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens förrättning.

Om expropriationskostnad.

66 §.

Ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd njute ersättning för uppskattningen samt ordföranden därjämte för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som bestämmes av rätten, om överenskommelse ej träffas.

Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden enligt vad i 45 § andra stycket sägs, skall ersättning för det arbete, som härav föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten av särskild anledning det föreskriver,

67 §.

Den exproprierande vare pliktig gälda all av expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äge han, om han utgivit kostnad, som i 34 § första stycket avses, söka kostnaden åter av den, som därför svarar.

Om lösningsrätt till exproprierad egendom.

68 §.

Har exproprierad fastighet eller genom expropriation förvärvad särskild rätt ej kommit till användning för det avsedda ändamålet eller dess användande för ändamålet upphört och är nämnda ändamål såvitt angår dylik fastighet eller rätt att anse såsom övergivet, eller användes fastighet eller rätt som nyss sagts i väsentlig omfattning för annat ändamål än det avsedda, må fastigheten eller den särskilda rätten lösas, om talan där-

om instämmes inom tjugo år från det att expropriationen fullbordats. Lösningsrätt tillkomme, när hel fastighet exproprierats, den, som närmast före expropriationens fullbordande var fastighetens ägare, eller hans rättsinnehavare och, om en del av en fastighet exproprierats, ägaren av den återstående delen samt, då fråga är om särskild rätt, ägaren av den fastighet, som därav besväras.

Har, efter det fastighet exproprierats, byggnad uppförts å fastigheten eller eljest därå nedlagts kostnad, må vad sålunda påkostats jämväl lösas, om det i stämningen yrkas.

69 §.

Vid lösen enligt 68 § första stycket må värdet ej sättas högre än till den expropriationsersättning, som utgivits. I övrigt skola beträffande lösen, som i 68 § sägs, denna lags bestämmelser om expropriation i tillämpliga delar gälla; dock ankomme på rättens prövning, huru kostnad, som i 67 § avses, skall i första hand gäldas.

Strider expropriationsnämnds uppskattning mot vad i första stycket första punkten av denna § stadgas, varde den av rätten jämkad till överensstämmelse därmed.

70 §.

Löses ej vad å exproprierad fastighet blivit påkostat, vare ägaren berättigad att det bortföra; återställe dock fastigheten i det skick, vari den vid expropriationen befann sig.

Är ej vad sålunda må från fastigheten skiljas bortfört därifrån inom nittio dagar från det fastigheten må av nye ägaren tillträdas, tillfalle det honom utan lösen.

Äro till byggnad eller annan anläggning ämnen hämtade från fastigheten, vare nye ägaren berättigad till gottgörelse för värdet av vad från fastigheten tagits, om han under domstolens förberedande handläggning av målet eller inför nämnden det yrkar; och varde värdet, om överenskommelse ej träffas, av nämnden bestämt enligt vad i denna lag stadgas. Innan gottgörelse, som alltså tillkommer nye ägaren, lämnats, må anläggningen ej bortföras från fastigheten.

Om förundersökning.

71 §.

Vill någon för ansökning om rätt till expropriation låta upprätta karta över fastighet eller eljest verkställa nödig förundersökning därå, äge

Konungens befallningshavande på ansökning föreskrivna, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Dylik föreskrift må dock ej meddelas, om Konungens befallningshavande finner det uppgivna ändamålet icke vara sådant, som i 1 § avses.

Om undersökningens påbörjande underrätte sökanden minst fjorton dagar förut fastighetens ägare och, därest fastigheten är utarrenderad, arrendatorn.

Växande träd må ej för undersökningen fällas, med mindre Konungens befallningshavande det särskilt medgivit.

72 §.

Föranleder undersökning, som i 71 § avses, skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av domstol.

Innan undersökningen börjas, skall sökanden hos Konungens befallningshavande ställa pant eller borgen för ersättningens gäldande.

Om pant eller borgen.

73 §.

Skall någon enligt denna lag ställa pant eller borgen, och är ej sådan säkerhet godkänd av den, till vars förmån den ställes, varde säkerheten prövad av Konungens befallningshavande.

Borgen må ej godkännas av Konungens befallningshavande, utan att löftesmännen förbundit sig en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

74 §.

Vad i denna lag stadgas om ställande av pant eller borgen gälle ej kronan.

---

2. Särskilda bestämmelser om expropriation av naturminnesmärke eller fornlämning.

75 §.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att avsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast av vetenskapsakademien.

Fråga om att för bevarande av fast fornlämning denna skall jämte därför erforderlig mark exproprieras må väckas endast av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

3. Särskilda bestämmelser om expropriation för allmänna vägar.

76 §.

Ansökning om expropriationsrätt för anläggning eller förändring av allmän väg skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av vägens sträckning, styrkt uppgift på ägare och innehavare av fastighet, varöver vägen skall framdragas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

77 §.

Konungen äge, utan att området för expropriationen närmare bestämmes, giva den, av vilken vägarbetet skall utföras, rätt att expropriera den mark, som härför erfordras.

78 §.

Den exproprierande äge taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Konungens befallningshavande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

79 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av ägaren eller stadgande i denna lag tagit mark i besittning utan att ersättningen blivit bestämd av expropriationsnämnd, och kan sådan uppskattning icke lämpligen äga rum, innan den anläggning, för vilken expropriationen sker, längre fortskridit, äge rätten på framställning av part låta anstå med tillsättande av nämnd.

4. Särskilda bestämmelser om expropriation för järnvägar.

80 §.

Innan expropriationsrätt sökes för byggande av järnväg, äge renstakning av banlinjen rum.

Vid ansökningen foge sökanden karta och däröver upprättad beskrivning, utvisande järnvägens läge och sträckning samt i fråga om stationer, last- och hållplatser och andra platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, angivande sådant områdes läge och storlek, till vilken jordeboksenhet område å landet hör, och, om område är fördelat i flera ägolotter, dessas läge och gränser. Sökanden bifoge tillika styrkt uppgift å ägare och innehavare av den mark ansökningen avser samt, om i något hänseende träffats överenskommelse, redogörelse därför.

81 §.

I fråga om de platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

För banlinjen give Konungen sökanden rätt att expropriera mark å ömse sidor om den renstakade linjen intill visst avstånd från denna. Vidtages sedermera, enligt vad för byggande av järnväg må vara medgivet, ändring av banlinjens sträckning, varde avståndet räknat från den linje, som för ändringens genomförande renstakas.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området eller det bestämda avståndet från den renstakade linjen, förordne Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må äga rum.

82 §.

Sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, äge den exproprierande taga mark i besittning, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen samt sist å fjortonde dagen före nämnda dag giver ägaren och, om arrendators eller hyresgästs rätt beröres, denne underrättelse om att marken skall tagas i besittning. Dock vare, därest å området finnes byggnad, där dess ägare eller på grund av arrende- eller hyresavtal annan har sin bostad, bostadens innehavare ej pliktig att därifrån avflytta förr än å den fardag för avträde av förhyrd lägenhet, som efter underrättelsens mottagande först inträffar; och vare enligt vad i 83 § stadgas i vissa fall även nedsättande av expropriationsersättning erforderligt.

83 §.

Vägrar ägaren den exproprierande att utan gäldande av ersättning taga mark i besittning, förordne därom Konungens befallningshavande.

Finnes å området byggnad, där ägaren har sin bostad, eller vars avstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller är området av väsentlig betydelse för ägarens bärgning, eller prövar Konungens befallningshavande ägaren eljest hava giltigt skäl för sin vägran, må föreskrift om markens upplåtande ej meddelas, innan, jämlikt förordnande av Konungens befallningshavande, ordföranden i expropriationsnämnder eller hans ersättare eller vid förfall för dem annan lämplig person ävensom en lantmätare och en tredje person, vilken utses bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara, efter besiktning av området avgivit förslag till expropriationsersättning samt sökanden hos Konungens befallningshavande nedsatt tre fjärdedelar av det föreslagna beloppet.

Vad om ägare sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande arrendator eller hyresgäst.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten.

84 §.

Då expropriationsersättning enligt 83 § blivit nedsatt, gälle i tillämpliga delar vad i 56 och 57 §§ samt 58 § andra stycket stadgas.

Uppgift å det nedsatta beloppet skall av Konungens befallningshavande ofördröjligen översändas till rätten eller domaren för att, om uppskattning genom expropriationsnämnd sker, tillställas nämnden.

Över Konungens befallningshavandes beslut, varigenom enligt 83 § förordnats om uppskattning eller tillträde, må klagan ej föras.

85 §.

Expropriationsnämnd må ej bestämma ersättningen lägre än till belopp, som enligt 83 § blivit hos Konungens befallningshavande nedsatt. Strider expropriationsnämnds uppskattning mot vad sålunda stadgas, varde den av rätten jämkad till överensstämmelse därmed.

86 §.

I fråga om expropriation för järnvägar skall tillämpas vad i 79 § är stadgat.

---

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder.

87 §.

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring av farled, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, bestämme Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske.

88 §.

Vad i 79 samt 82—85 §§ är stadgat skall tillämpas beträffande expropriation för farleder.

---

6. Särskilda bestämmelser om expropriation för elektriska svagströmsledningar.

89 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av telegraf- eller telefonledning eller annan elektrisk svagströmsledning skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av den föreslagna ledningens sträckning, styrkt uppgift å ägare och innehavare av fastighet, varöver ledningen skall framgå eller i vars mark den skall nedläggas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

90 §.

I fråga om gata, torg, allmän plats eller vattendrag inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde må expropriation ej avse egendoms avstående utan endast upplåtelse av nyttjanderätt.

91 §.

Bifalles ansökning, som i 89 § sägs, må fastigheten, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, genast tagas i användning av den exproprierande, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

Vad i 79 § stadgas äge motsvarande tillämpning.

92 §.

Påstår vid rätten ägaren av annan fastighet än i 90 § avses, att fastigheten lider synnerligt men och fördenskull, jämlikt 12 § första stycket, bör lösas, men bestrides sådant av motparten, varde, om annat ej avtalas, expropriationsnämnd ej tillsatt, innan denna tvist blivit av rätten avgjord genom lagakraftägande utslag. Mot rättens utslag i fråga som nu är sagd må särskild talan föras.

Vad i 12 § andra stycket stadgas äge ej tillämpning.

93 §.

Skall fastighet avstås, gälle om tillsättande av expropriationsnämnd de allmänna bestämmelserna i denna lag.

Då fastighet ej avstås utan endast nyttjanderätt upplåtes, skall nämnden, om annat ej avtalas, bestå av en av rätten utsedd ordförande samt två ledamöter, av vilka vardera parten väljer en. Till ordförande skall utses ordföranden i expropriationsnämnder inom länet eller ersättaren för honom eller någon, som är upptagen å den i 25 § omförmälda förteckning; och gälle om valbarhet till ledamot vad i allmänhet är stadgat.

94 §.

Vid expropriation av nyttjanderätt till egendom, som i 90 § sägs, må ersättning icke bestämmas för skada eller intrång, som ännu ej uppkommit. Uppstår därefter skada eller intrång, varde ersättningen därför, om överenskommelse ej träffas, bestämd av domstol.

95 §.

Är egendom, som i 90 § avses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom

gas-, vatten- eller avloppsledning, spårväg, elektrisk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behövliga arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad av dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande.

Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande av ledning, och medför denna på grund av ändrade förhållanden betydande olägenhet för fastigheten, vare ledningens ägare pliktig på sin bekostnad ändra eller flytta ledningen, i den mån sådant erfordras för olägenhetens undanröjande och kan ske utan synnerligt men för ledningen.

Tvist i fråga, som nu är sagd, skall prövas av domstol.

96 §.

Upphör egendom att vara av den i 90 § angivna beskaffenhet, vare förut förvärvad rätt att hava ledning där framdragen ej längre gällande.

---

7. Särskilda bestämmelser om expropriation för linbanor.

97 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av linbana skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget, avfattning på karta av den föreslagna banans sträckning och av den jord, som erfordras för banan, styrkt uppgift å ägare och innehavare av den fasta egendom, varöver banan skall framdragas eller som, utan att banan skall framdragas däröver, är belägen på mindre avstånd än tjugu meter från densamma, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför; dock att om banan skall framdragas inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, uppgift å ägare och innehavare erfordras allenast såvitt angår egendom, varöver banan skall framgå.

98 §.

Menighet vare ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnom-

råde för linbanas framdragande avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, därest linbana skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än tjugu meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne skyldig avstå eller upplåta något, utan så är att Konungen finner annan utsträckning för banan icke kunna användas utan synnerlig olägenhet.

---

8. Särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden.

99 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 7 sägs, må, om den ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen.

Sådan expropriation må allenast avse mark, varå boningshus uppförts av annan än markens ägare.

100 §.

Exproprieras mark för ändamål, som i 1 § 7 omförmäles, må vid uppskattning av det till boningshus hörande område hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som husägaren eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, utöver vad honom ålegat nedlagt å området.

101 §.

Har mark exproprierats för ändamål, som i 1 § 7 avses, vare nye ägaren pliktig att till varje husägare, som det begär, försälja eller upplåta det till hans hus hörande område med den jämkning, som kan erfordras för genomförande av stadsplan och tomtindelning.

Vill ej markägaren enligt vad nedan sägs upplåta sådant område till husägaren med tomträtt, därest dylik upplåtelse kan ske, och träffas

ej heller mellan dem arrendeavtal rörande området, vare husägaren berättigad köpa detta för en köpeskilling motsvarande den för området utgivna expropriationsersättning och å området belöpande del av expropriationskostnaden jämte fem procent årlig ränta från expropriationens fullbordande; har husägaren, efter det expropriationen fullbordats, innehaft området på grund av honom förut tillkommande besittningsrätt, varde avgiften härför avräknad från köpeskillingen. Sker upplåtelse med tomträtt, varde avgiften för den upplåtelse, som först äger rum, beräknad efter den för försäljning angivna grund. Tvist om vad husägaren sålunda har att erlägga varde prövad i den ordning, som stadgas i gällande lag om skiljemän.

Vad ovan i denna § är stadgat äge ej tillämpning, med mindre husägaren inom två år från expropriationens fullbordande hos markägaren gör framställning om försäljning eller upplåtande av området.

Expropriationen medföre ej förändring i den husägaren förut tillkommande besittningsrätt till området, utan vare, om försäljning eller upplåtelse ej kommer till stånd, husägaren berättigad att under den tid, som för nämnda rätt kan återstå, fortfarande åtnjuta densamma mot fullgörande av de därför stadgade villkor.

---

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag.

102 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som 1 § 8 sägs, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag eller registrerad förening.

Sökes sådan rätt av annan förening än ekonomisk förening och finner Konungen ansökningen förtjäna avseende, förordne Konungen, att vad i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar är stadgat skall äga tillämpning i fråga om föreningen; och skall därefter med prövning av ansökningen anstå under skälig tid i avbidan på föreningens registrering.

103 §.

Ej må expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 avses, beviljas aktiebolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller

föreningen samt huru dess verksamhet skall bedrivas; och må bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av fastighet, som genom expropriationen förvärvats.

104 §.

Expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må beviljas endast i fråga om mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark möter på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare.

Innan expropriationsrätt för dylikt ändamål beviljas aktiebolag eller förening, skall yttrande över ansökningen inhämtas från kommunalstämman i den kommun, där marken är belägen.

Vid beviljande av expropriationsrätt meddele Konungen städse särskilda bestämmelser för tryggande av fastighetens användande för det avsedda ändamålet.

105 §.

Har fastighet som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtits å annan ägare, eller har sådan fastighet använts i strid mot bestämmelse som avses i 104 § tredje stycket, eller har fastighet, som aktiebolag eller förening exproprierat för dylikt ändamål, använts i strid mot föreskrift i bolagsordningen eller stadgarna, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum enligt vad i 68—70 §§ sägs.

---

10. Särskilda bestämmelser om expropriation av ödelagd skogsmark.

106 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 9 avses, må, om rätten ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än den kommun, inom vars område marken är belägen, eller skogsvårdsstyrelsen inom landstingsområdet.

107 §.

Prövar Konungen framställning om expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 9 sägs, förtjäna avseende, men erbjuder markens ägare, att han skall själv ombesörja återväxt, give Konungen honom skälig tid därtill.

Gör ej markens ägare sådant erbjudande eller varda nödiga åtgärder för återväxt ej vidtagna inom förelagd tid, och bifalles framställningen om expropriationsrätt, bestämme ock Konungen, därest denna rätt skall tillkomma annan än kronan, viss tid, inom vilken nye ägaren skall sörja för återväxt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917. Dock skola stadgandena om val av ordförande och ersättare för ordförandena i expropriationsnämnder samt personer valbara till ledamöter i sådana nämnder tillämpas redan under år 1916. Av de valbara personer, som då utses, väljes en tredjedel för ett, en tredjedel för två och en tredjedel för tre kalenderår.

Genom denna lag upphäves förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov jämte de stadganden, som innefatta ändring i eller tillägg till nämnda förordning; dock skall i fråga om expropriationsmål, vari stämning utfärdats före den 1 januari 1917, vad i sagda förordning stadgas äga tillämpning, och skola, ändå att stämning ej utfärdats före nämnda dag, beträffande fastighet eller särskild rätt, som den exproprierande före samma dag tagit i besittning, stadgandena i 13 § första stycket och första punkten av andra stycket i omförmälda förordning tillämpas i stället för bestämmelserna i 7 § första stycket, 8, 9 och 11 §§ i denna lag. Förekommer i lag eller särskild författning hänvisning till bestämmelse, som sålunda upphäves, skall i stället motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas. Eljest göres ej genom denna lag ändring i vad lag eller särskild författning innehåller om fast egendoms avstående eller upplåtande för visst allmänt ändamål.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 16, 24, 36, 45 och 63 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skola erhålla följande ändrade lydelse:

16 §.

Kanal eller annan därmed jämförlig anläggning, vartill marken till större eller mindre del blivit förvärvad enligt gällande bestämmelser om expropriation, må ej med inteckning enligt denna lag belastas.

24 §.

1 mom. Varder i enlighet med gällande bestämmelser om expropriation eller om ändring eller utrivning av vattenverk fast egendom avträdd och ersättningen å behörig ort nedsatt, skall vad sålunda avträtts ej vidare häfta för inteckning, som meddelats i egendomen; skolande därom, sedan till rätten eller domaren inkommit anmälan om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet så som i 23 § sägs.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning, som enligt lagen om dikning och annan avledning av vatten tillkommer vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvestadgan avträtts till gruvägare, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rätts-

ägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet som nyss sagts.

Vad sålunda stadgats skall jämväl tillämpas, där enligt gällande bestämmelser om expropriation intecknad egendom tages i besittning av den exproprierande eller allenast till en del varder till honom avträdd eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till intecknad egendom upplåtes samt i något av de fall nu sagda äro vid ersättnings fördelning betalning utfaller å huvudstol av inteckning, så ock där enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk allenast en del av intecknad egendom avträdes och vid fördelning av löseskillingen betalning utfaller å intecknings huvudstol.

36 §.

1 mom. Har egendom, som gemensamt med annan häftar för inteckning, blivit såld i den ordning utsökningslagen bestämmer, skall egendomen, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, icke vidare häfta för större del av intecknade beloppet än köparen enligt 131 § utsökningslagen kan hava fått avräkna å köpeskillingen eller som enligt 117 § 1 mom. samma lag skall innestå i egendomen; och varde därom, efter ty i 23 § sägs, anteckning gjord i inteckningsprotokollet.

Varda av gemensamt intecknade egendomar en eller flera utmätningsvis sålda, skola de övriga ej vidare häfta för vad av inteckningen kunnat utgå ur köpeskillingen för de egendomar, som sålts; skolande därom, när det visas, huru köpeskillingen fördelats och att fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, göras anteckning i inteckningsprotokollet.

2 mom. Ej heller skola i det fall, att enligt gällande bestämmelser om expropriation en eller flera av gemensamt intecknade egendomar helt eller delvis avträdas till den exproprierande eller av honom tagas i besittning eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till en eller flera av gemensamt intecknade egendomar upplåtes, eller att en eller flera av gemensamt intecknade egendomar varda helt eller delvis avträdda enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk, eller att frälseränta, som gemensamt med annan fast egendom häftar för inteckning, varder inlöst för statsverkets räkning eller avlöst, de övriga egendomarna häfta för intecknat belopp, varför betalning utfallit vid ersättnings fördelning; skolande jämväl därom göras anteckning i inteckningsprotokollet enligt vad i 1 mom. andra stycket sägs.

45 §.

Har den tid, för vilken nyttjanderätten upplåtits, gått till ända, eller visas, att nyttjanderätten av annan anledning upphört, må på begäran av fastighetsägaren inteckningen dödas, även om inteckningshandlingen ej företes.

Har egendomen blivit utmätningsvis försåld utan förbehåll om nyttjanderättens bestånd, då skall, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, inteckningen vara utan verkan; skolande därom, sedan från auktionsförrättaren inkommit uppgift om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet, å landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden.

Vad i 24 § 1 mom. är stadgat med avseende å inteckning för fordran äge motsvarande tillämpning i fråga om inteckning för nyttjanderätt, som på grund av egendomens avträdande skall upphöra att gälla.

63 §.

Inteckningsärende må av rätten upptagas, å landet endast på lagtima ting samt i stad endast å måndag eller, om helgdag då inträffar, nästa söckendag därefter; dock att fråga om inteckningsförnyelse må av rätten handläggas på landet, så som i 20 § andra stycket sägs, och i stad jämväl å annan rättegångsdag än måndag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten.

Härigenom förordnas, att 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är fast egendom, för vilken löseskilling blivit nedsatt, intecknad, åligge Konungens befallningshavande att, sedan egendomen blivit avträdd, därom ofördröjligen göra anmälan å landet hos domaren och i stad hos rätten. Häftar den avträdda egendomen gemensamt med annan egendom för inteckningen, eller utgör det som avträtts allenast en del av den egendom, vari inteckningen är meddelad, och har vid fördelning av löseskillingen likvid utfallit å inteckningens huvudstol, åligge ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen godkänts eller vunnit laga kraft, göra anmälan efter ty nyss sagts och tillika insända fördelningslängden. Har vid fördelning av ersättning, som i 67 § avses, likvid utfallit å huvudstol av intecknad gäld, vare lag samma.

Utan hinder därav att fördelning av löseskilling eller av ersättning, som i 67 § avses, ägt rum och blivit godkänd eller vunnit laga kraft, äge inteckningshavare, vars fordran icke blivit till fullo betäckt, den rätt, varom i 69 § 3 mom. förmäles.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917, men skall ej tillämpas, där egendomen blivit avträdd före nämnda dag.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har, för någon orts förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna, Konungen prövat nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till framdragande av elektrisk starkströmsledning, skall vad för ändamålet erfordras, emot ersättning, avstås eller upplåtas.

Menighet vare dock ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, där ledningen skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än etthundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör jordens eller lägenhetens ägare, denne skyldig något avstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Skall enligt vad i denna § är stadgat jord eller lägenhet avstås eller upplåtas, äge vad i lagen om expropriation i allmänhet stadgas samt de i nämnda lag meddelade särskilda bestämmelserna om expropriation för elektriska svagströmsledningar motsvarande tillämpning; dock att, där jorden eller lägenheten skall användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skall äga rum med hälften av det belopp, som jämlikt de i samma lag stadgade grunder skall utgå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Härigenom förordnas, att 21 § i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning skall upphöra att gälla samt att 14—18, 22, 24, 26 och 32 §§ i samma lag skola erhålla följande ändrade lydelse:

14 §.

Skall enligt denna lag mark till staden avstås eller av staden lösas, skola i avseende härå stadgandena i lagen om expropriation i tillämpliga delar gälla, med iakttagande av vad nedan i 15—20 samt 22—24 §§ är stadgat.

15 §.

Ansökan om stämning må, där staden enligt 8 eller 12 § är skyldig lösa mark, göras såväl av staden som av markens ägare.

16 §.

Är fråga om marks avstående enligt 11 §, skola stadgandena i 78 och 79 §§ av lagen om expropriation äga tillämpning.

17 §.

Har stad sökt anstånd enligt 27 eller 28 §, varde frågan om nämnds tillsättande vilande, till dess sig visat om anstånd varder beviljat.

18 §.

Vad i 12 § av lagen om expropriation är stadgat skall icke äga tillämpning inom det område, stadsplanen omfattar.

22 §.

Försummas vad i 48 § första stycket av lagen om expropriation är stadgat, och har ej den mark, som skall avstås, enligt medgivande av dess ägare eller stadgande i samma lag tagits i besittning av staden, skall, i händelse någon till ersättning berättigad det yrkar, frågan om markens avträdande, såvitt på hans rätt inverkar, vara förfallen.

24 §.

I fråga om mark, som i denna lag avses, skola stadgandena i 68—70 §§ av lagen om expropriation icke äga tillämpning.

26 §.

Tvist, huruvida skadestånd, varom i 25 § sägs, utgå bör, prövas av rätten.

Är genom laga kraft ägande dom eller parternas åsämjande avgjort, att skadestånd skall utgå, och kunna parterna ej enas om skadeståndets belopp, skall frågan härom avgöras av nämnd, tillsatt i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Ansökan om stämning i sådant fall må göras såväl av ersättningstaganden som av staden. Skadeståndet må ej sättas lägre än staden medgivit eller höjas utöver vad ersättningstaganden yrkat. Skadestånd skall utgivas inom tre månader efter det beloppet blivit bestämt. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas av staden, då skadeståndet varder satt till högre belopp än staden medgivit, men eljest av ersättningstaganden.

32 §.

Ersättning, som tomtägare enligt 31 § har att utgiva, skall, där ej parterna kunna enas om dess belopp, bestämmas av nämnd, som på enderas ansökan tillsättes i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Nämnden har att efter de för uppskattning av gatumark, som till staden avstås, stadgade grunder uppskatta värdet av själva marken vid tiden för

ersättningens utgivande utan hänsyn till kostnad, som staden må hava vidkänts för markens planerande och ordnande. Uppstår tvist om vidden av den gatumark, tomtägaren har att ersätta, skall särskilt värde sättas å den mark, tvisten gäller. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas utav staden, då ersättning varder satt till lägre belopp, än staden fordrat, men eljest av tomtägaren.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1917.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd måndagen den 6 mars 1916.

Närvarande:

Justitieråden BERGMAN,
SJÖGREN,
Regeringsrådet PALMGREN,
Justitierådet DYBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 januari 1916, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till

lag om expropriation,

lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom,

lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten,

lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt

lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av dåvarande byråchefen för lagärenden, numera regeringsrådet Herman Falk.

I anledning av förslagen avgåvos följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter:

Förslaget till lag om expropriation.

4 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen, att kartan över fastigheten med beskrivning skall, om fastigheten är fördelad i flera ägolotter, utvisa dessas läge och gränser, torde såsom till sitt innehåll dunkel och som det synes obehövlig böra utgå. Detsamma gäller om motsvarande bestämmelse i 80 §.

Sedan fastighetsregister för orten blivit upplagt, torde det vara av mindre vikt, att ansökningshandlingarna utvisa, till vilken jordeboksenhet fastigheten, om den är belägen på landet, hör, men däremot böra de lämna upplysning om fastighetens beteckning i fastighetsregistret. För detta ändamål synes det böra föreskrivas, att, om fastighetsregister för orten är upplagt, vid ansökningen bör fogas utdrag av registret, så vitt fastigheten angår. Även i denna del kan enahanda erinran göras vid 80 § i förslaget.

5 §.

Justitieråden *Bergman*, *Sjögren* och *Dyberg:*

Med hänsyn till vad i lagen bör föreskrivas om lösningsrätt till exproprierad egendom torde stadgandet i tredje stycket av denna paragraf icke vara erforderligt, så vitt det avser bestämmelser för den tid, under vilken lösningsrätt äger rum. Sedan denna tid gått till ända, synes den exproprierade egendomen böra i allo likställas med annan, allmän eller enskild, egendom. På grund härav hemställes, att berörda stadgande må utgå.

Regeringsrådet *Palmgren:*

Såsom lagrådets övriga ledamöter anmärkt, bör, sedan den tid, under vilken lösningsrätt till exproprierad egendom äger rum, gått till ända, egendomen i allo likställas med annan egendom.

7 §.

Justitierådet *Sjögren*, regeringsrådet *Palmgren* och justitierådet *Dyberg:*

Om det åtagande, som avses i andra stycket, innebär utfästelse av ett servitut till förmån för den återstående delen av fastigheten, bör åta-

gandet, där så yrkas, ske i sådan form, att inteckning för servitutet kan meddelas. Endast genom en föreskrift härom synes med den stadgade jämkningen av expropriationsersättningen kunna förenas erforderlig trygghet för den ersättningsberättigade vid överlåtelse av den exproprierade fastigheten.

8 och 11 §§.

Lagrådet:

Den expropriationsersättning, som åsyftas i 8 §, torde vara ersättningen eller, såsom den i förslaget benämnes, löseskillingen för den fastighet, som exproprieras. För vinnande av större tydlighet synes sistnämnda uttryck böra användas i paragrafen.

Göres denna jämkning i förslaget, bör i 11 § hänvisas jämväl till 8 §.

14 §.

Lagrådet:

Den i andra stycket av denna paragraf föreskrivna anmälan synes på landet böra göras hos domaren, på det att vid utfärdandet av gravationsbevis hänsyn till förhållandet snarast möjligt må kunna tagas.

33 §.

Lagrådet:

Vad i förevarande pagragraf stadgas om laga förfall och jäv skall tydligtvis även gälla i fråga om hinder, som i 26 § första stycket sägs, dock med den skillnad beträffande ordföranden att, när på grund av sådant hinder Konungens befallningshavande skall utse ny ordförande, denne icke skall utses allenast för den ifrågavarande nämnden. Detta torde även vara förslagets mening. För att åt paragrafen giva den omfattning, som densamma sålunda bör äga, hemställes, att härför erforderlig jämkning vidtages.

49 §.

Lagrådet:

Förslagets mening torde vara, att då såsom villkor för expropriationens fullbordande föreskrives expropriationsersättningens nedsättande hos Konungens befallningshavande, härmed icke avses jämväl den ränta, som enligt 55 § i vissa fall skall erläggas. Denna förslagets mening, för vil-

ken goda skäl synas tala, framgår dock ej av förslagets särskilda paragrafer med den tydlighet, som torde vara erforderlig till förekommande av misstolkning av förslaget uti ifrågavarande avseende. På grund härav vore det önskligt, att förslaget bleve i denna del förtydligat.

Då särskild rätt, som innehavaren jämlikt 2 § tredje stycket är pliktig att avstå, även omfattar fordran, för vilken inteckning i fastigheten är sökt eller beviljad, eller för vilken fastigheten häftar jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, men dylik fordran icke vid expropriation må lämnas orubbad, hemställes, att andra stycket av förevarande paragraf må förtydligas i berörda hänseende, så att föreskrift lämnas, dels, såsom regel, att exproprierad fastighet skall övergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som innehavaren jämlikt 2 § tredje stycket är pliktig avstå, dels ock, såsom undantag härifrån, att fastigheten fortfarande skall häfta för särskild rätt, som tillkommer sakägare, och som jämlikt utfästelse av nye ägaren lämnas orubbad.

50 och 51 §§.

Lagrådet:

Med hänsyn till beskaffenheten av den bevisning, som kan ifrågakomma enligt stadgandet i andra stycket av 50 §, hemställes, att prövningen av frågan om förverkandet må förläggas till rätten. Där rätten finner, att förverkande ägt rum, och i anledning härav föreskriven anteckning skett inom nittio dagar från förverkandet, bör rätten därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungens befallningshavande. Om denna hemställan vinner beaktande, bör stadgandet i tredje stycket av 51 § ersättas av en bestämmelse, att åtgärd för expropriationens fullbordande enligt första eller andra stycket ej må äga rum, sedan anteckning enligt 50 § andra stycket skett.

61 §.

Lagrådet:

I fråga om återkallelse beträffande en del av den fastighet, expropriationsanspråket omfattar, bör gälla, att återkallelse ej får ske beträffande sådan del, vartill jämlikt 12 § på fastighetsägarens begäran expropriationen skolat utsträckas, därest anspråket från början omfattat allenast den återstående delen. Härom torde bestämmelse böra intagas i andra stycket av förevarande paragraf.

64 och 65 §§.

Justitierådet *Bergman*, regeringsrådet *Palmgren* och justitierådet *Dyberg:*

Beträffande skada, som ej kunnat vid expropriationsnämndens förrättning förutses, äger enligt reglerna i förevarande paragrafer den skadelidande att, om skadan uppkommit före expropriationsmålets slutliga avgörande, på därom framställd begäran få målet återförvisat till nämnden för ersättningsfrågans behandling enligt expropriationslagens bestämmelser men, om skadan uppstått efter expropriationsmålets slutliga avgörande, anhängiggöra ersättningstalan vid vederbörlig domstol, som då har att bedöma frågan efter vanliga skadeståndsregler. Denna anordning kan i vissa fall bliva obillig mot den skadelidande. Om nämligen en skada av ifrågavarande art inträffar före expropriationsmålets slutliga avgörande men så nära inpå avgörandet, att den skadelidande ej hinner dessförinnan framställa begäran om målets återförvisning till nämnden, går han förlustig all rätt till ersättning för skadan. För betryggande av den skadelidandes rätt i dylikt fall hemställes om sådan ändring av 65 §, att bestämmelserna i expropriationslagen icke bliva tillämpliga i avseende å skada eller intrång, som ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens första förrättning och ej heller på grund av stadgandet i 64 § efter expropriationsmålets återförvisande till nämnden av densamma uppskattats.

68—70 §§.

Justitieråden *Bergman* och *Sjögren:*

Därest den, som instämmer talan om lösningsrätt, icke i stämningen yrkar att jämväl få lösa byggnad eller annat, som påkostats fastigheten, blir exproprianten ställd i valet mellan att avstå detta mot ett av motparten bestämt pris eller att bortföra detsamma och återställa fastigheten i det skick, vari den vid expropriationen befann sig. Den förlust, som i regel är en given följd av denna expropriantens ogynnsamma ställning, får i viss mån karaktären av ett förverkande, som åtminstone i de fall, då lösningsrättens förutsättningar inträtt utan expropriantens eget förvållande, icke kan anses överensstämma med billighet. Men även där exproprianten genom försummelse eller annorledes kan anses själv hava föranlett, att lösningstalan kunnat anställas, synes det mindre billigt, att i anledning härav stadgas en påföljd, som för exproprianten innebär en förmögenhetsförlust, vilken icke kan lämpas efter för-

summelsens beskaffenhet. Det kan ock anmärkas, att de från arrendelagen hämtade bestämmelserna i 70 § av förslaget icke äro lämpliga, då här fråga icke är om kostnad, som nedlagts å *annans* fastighet. Om en arrendator å den av honom arrenderade fastigheten nedlägger kostnad utan att därtill vara förpliktad, torde han i allmänhet med större eller mindre säkerhet kunna beräkna den vinst, han under arrendetiden härav kan hämta, men någon motsvarighet härtill föreligger icke i förevarande fall.

Därest man föreskriver, att lösningsrätten skall omfatta fastigheten i dess helhet och således även avse därå uppförd byggnad och annat, som tillhör fastigheten, ävensom att i övrigt beträffande fastighetens värde reglerna om expropriationsersättning skola tillämpas, då lösningsrätten utövas, synas häremot avgörande betänkligheter icke kunna anföras. Det för 1913 års riksdag framlagda förslaget intog ock denna ståndpunkt, vilken jämväl företräddes av lagutskottet. Om med hänsyn till vad ovan anförts en återgång till det äldre förslagets bestämmelser härutinnan synes påkallad, följer härav, att 68 § sista stycket, 69 § första stycket första punkten samt andra stycket ävensom 70 § böra utgå.

Ändras förslaget i nu antydd riktning, föranledes därav ändring i hänvisningen i 24 § av förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

80 §.

Lagrådet:

Beträffande denna paragraf erinras om vad om densamma anförts vid 4 §.

99 §.

Lagrådet:

Stadgandet i denna paragrafs andra stycke torde böra förtydligas på det sätt, att expropriationen allenast må avse mark, varå finnes boningshus, tillhörigt annan än markens ägare.

102—105 §§.

Justitieråden *Bergman*, *Sjögren* och *Dyberg:*

Den i 68 § stadgade lösningsrätten torde utgöra en verksam garanti för att under den tid lösningsrätt äger rum den exproprierade fastigheten användes för det avsedda ändamålet; för tiden därefter bör, såsom vid 5 § anmärkts, fastighetens användning icke vara underkastad någon inskränkning i anledning av expropriationen. En verksam garanti i be-

rörda hänseende torde lösningsrätten särskilt innebära, när expropriation skett för ändamål, som i 1 § 8 avses. Beträffande detta slag av expropriation har man emellertid ansett nödigt att för vinnande av ökad trygghet härutinnan i förslaget föreskriva, att rätt till sådan expropriation icke får beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag eller registrerad förening. Att kommun eller municipalsamhälle annat än i sällsynta undantagsfall skall förvärva expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål, torde knappast vara att förvänta, och då sådant sker, utan att detta fall tillika är att hänföra under 1 § 3 eller 4, torde frågan, huruvida kommunens eller municipalsamhällets förfarande överensstämmer med nu gällande grundsatser för den kommunala hushållningen, kunna vara föremål för tvekan. Av de rättssubjekt, åt vilka enligt förslaget expropriationsrätt får beviljas, torde registrerade föreningar vara de enda, som i nämnvärd omfattning komma att begagna sig av denna rätt. De föreningar, som önska förvärva mark för nu ifrågavarande ändamål, torde i de flesta fall vara ideella föreningar. Såsom villkor för expropriationsrätts beviljande åt sådan förening fordras enligt förslaget, att den skall registreras såsom ekonomisk förening. Lämpligheten av detta villkor synes dock kunna ifrågasättas. Dels tvingas härigenom dessa föreningar in under former, vilka, enligt vad vid olika tillfällen av deras målsmän framhållits, äro för föreningarna mindre tilltalande, dels utvidgas lagen om ekonomiska föreningar att gälla föreningar, väsentligt olika dem, för vilka den är avsedd. Detta senare synes vara så mycket mindre lämpligt, som det lärer kunna förväntas, att en särskild lagstiftning om ideella föreningar skall komma till stånd under de närmaste åren. Om sålunda det föreslagna villkoret om föreningarnas registrering bör bortfalla, synes icke mycket vinnas med att inskränka expropriationsrättens beviljande till aktiebolag och föreningar. På grund av vad nu anförts böra bestämmelserna i 102 § uteslutas, och i följd därav synas ej heller stadgandena i 103 § böra bebehållas.

Föreskriften i andra stycket av 104 §, att yttrande skall inhämtas från kommunalstämman i den kommun, där marken är belägen, synes icke vara erforderlig, utan lärer det kunna överlämnas till Konungen att avgöra, vilka yttranden böra i ärendet inhämtas före detsammas avgörande. Härjämte kan mot förslaget i denna del anmärkas, dels att det stundom torde vara lämpligare, att yttrande i frågan avgives av vederbörande kyrkostämma, dels ock att, när marken är belägen inom municipalsamhälle, municipalstämman synes vara närmare än kommunalstämman att avgiva utlåtande i ärendet.

Om, såsom vid 5 § föreslagits, stadgandet i tredje stycket av nämnda

paragraf uteslutes, bör i följd därav även bestämmelsen i tredje stycket av 104 § utgå, men även om 5 § bibehålles oförändrad, synes berörda bestämmelse i 104 § mindre lämplig.

Bestämmelserna i 105 §, så vitt de avse exproprierad fastighets överlåtande å annan ägare eller användande av fastighet, som aktiebolag eller förening exproprierat, i strid mot föreskrift i bolagsordningen eller stadgarna, torde böra utgå, därest den i 102 § stadgade begränsningen av expropriationsrätten till vissa angivna rättssubjekt, såsom ovan föreslagits, bortfaller. Vad 105 § i övrigt innehåller om inträdande av lösningsrätt bör jämväl utgå, om stadgandena i 5 § tredje stycket och 104 § tredje stycket uteslutas.

Vid beaktande av vad sålunda anförts beträffande 102—105 §§ torde med dessa paragrafers uteslutande bestämmelsen i första stycket av 104 § lämpligen böra intagas i åttonde punkten av 1 §.

Regeringsrådet *Palmgren:*

Det remitterade förslaget innehåller i motsats till 1913 års proposition bestämmelser om vem som skall kunna erhålla rätt att expropriera mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag, och upptager förslaget i sådant avseende kommun eller municipalsamhälle, inom vars område marken är belägen, aktiebolag och registrerad förening. Vad kommun beträffar, torde, i den mån fråga är om att anskaffa dylik lokal till gagn för hela befolkningen inom kommunen eller åtminstone större delen därav, ändamålet kunna falla inom de uppgifter för den kommunala verksamheten, som utstakas av stadgandet i 1 § av förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande föreskrifter i kyrkostämmoförordningen, och dess tillgodoseende även genom expropriation i fall av behov således vara tryggat genom bestämmelserna i tredje och fjärde punkterna av 1 § i förslaget. Så vitt syftet åter är att bereda lokal av ifrågavarande art åt allenast befolkningen inom någon mindre del av kommunen eller åt allenast anhängare av vissa religiösa, politiska eller sociala meningsriktningar, synes detsamma näppeligen böra hänföras till de gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, vilka kommunen har att vårda. Att för anskaffande av nödiga medel i dylika fall anlita kommunens beskattningsrätt lärer också innebära en obillighet emot kommunens övriga medlemmar. Härtill kommer, att det icke för ändamålets vinnande är erforderligt att utsträcka den kommunala verksamheten till fall av sistnämnda beskaffenhet, enär förslaget öppnar möjlighet för de i saken verkligen intresserade att genom sammanslutning till aktiebolag eller registrerad förening förskaffa sig behörighet att erhålla expropriationsrätt.

Vad nu är sagt gäller i än högre grad i fråga om municipalsamhälle med avseende å den till bestämda uppgifter skarpt begränsade verksamhet, som jämlikt 80 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet tillkommer och enligt allmänna grunder även synes böra tillkomma sådant samhälle.

Det kan ifrågasättas, om föreskriften i andra stycket av 104 § därom att yttrande över ansökning av aktiebolag eller förening om expropriationsrätt i alla fall skall infordras från vederbörande kommunalstämma bör bibehållas. Om kommunalfullmäktige finnas i kommunen, synes det böra överlämnas åt dessa att yttra sig i ärendet. I vissa fall torde det också vara lämpligare, att yttrande avgives av kyrkostämman. Om föreskriften bortfaller, kan i varje särskilt fall förfaras efter omständigheterna.

Genom stadgandet i 5 § tredje stycket lärer vara tillräckligt sörjt för att nödiga bestämmelser för tryggande av fastighetens användande för det avsedda ändamålet varda meddelade vid beviljandet av expropriationsrätt. Vid sådant förhållande synes föreskriften i tredje stycket av 104 § böra utgå.

Bibehållas sistnämnda föreskrift och den därmed sammanhängande föreskriften i 105 §, torde i dessa föreskrifters innehåll ligga ett ytterligare skäl att icke upptaga kommun eller municipalsamhälle såsom bärare av den expropriationsrätt, varom här är fråga.

106 §.

Lagrådet:

Att inköpa ödelagd skogsmark för åstadkommande av skogsåterväxt torde knappast falla inom det verksamhetsområde, som enligt hittills antagen tolkning av 1 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande stadgande för stad är kommun anvisat. Även om kommunens befogenhet vidgas i berörda avseende, lärer det ytterst sällan komma att inträffa, att kommun begagnar sig därav. Stadgande i sådan riktning synes därför vara obehövligt. Däremot torde det ligga närmare de uppgifter, som tillkomma landsting, att ombesörja angelägenhet av ifrågavarande beskaffenhet. Om denna uppfattning godkännes, bör i paragrafen utsägas, att expropriationsrätt må kunna beviljas landsting.

Att nu införa stadgande om rätt för skogsvårdsstyrelse till expropriation för här ifrågavarande ändamål torde icke vara lämpligt. En sådan rätt synes nämligen icke stå väl tillsammans med gällande bestämmelser om skogsvårdsstyrelser. Och då den under år 1911 tillsatta s. k. skogslagstiftningskommittén, vilken har att utreda bland annat frågan om

revision av lagstiftningen om vården av enskildes skogar, lärer hava under omprövning frågan, huruvida och i vilken omfattning skogsvårdsstyrelse bör äga rätt att förvärva skogsmark, synes i avbidan på resultatet av kommitténs arbete den nu föreliggande frågan om expropriationsrätt för skogsvårdsstyrelse böra anstå.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

24 §.

Justitieråden *Bergman* och *Sjögren:*

I fråga om denna paragraf hänvisas till det vid 68—70 §§ i förslaget till lag om expropriation avgivna yttrande.

Lagrådet:

Förutom i de paragrafer, uti vilka enligt nu förevarande lagförslag föreslås ändring, torde förslaget till lag om expropriation påkalla ändring jämväl i 23 § av stadsplanelagen. Härigenom erfordras någon jämkning i lagförslagets ingress.

Övriga lagförslag.

Lagrådet:

Dessa lagförslag finner lagrådet icke föranleda någon anmärkning.

Ur protokollet
Erik Ölander.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott tisdagen den 14 mars 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde lagrådets utlåtande över de den 28 januari 1916 till lagrådet remitterade förslagen till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde departementschefen följande:

»I anledning av de erinringar lagrådet eller dess flesta ledamöter framställt vid 4, 7, 8, 11, 14, 33, 50, 51, 61, 80 och 99 §§ i förslaget till lag om expropriation hava vissa mindre ändringar vidtagits i dessa

paragrafers lydelse. Likaledes har lagrådets erinran beträffande 49 § andra stycket i samma förslag föranlett en jämkning av detta styckes avfattning. Det önskemål, åt vilket lagrådet i övrigt givit uttryck vid sistnämnda §, har tillgodosetts genom ett tillägg till 55 § i förslaget. Med hänsyn till vad lagrådets flesta ledamöter yttrat vid förslagets 64 och 65 §§ har lydelsen av sistberörda § omarbetats.

Däremot har jag icke funnit de vid 5 § gjorda erinringarna mot tredje stycket i samma § böra föranleda någon ändring i förslaget. Den huvudsakliga bestämmelsen i nämnda stycke infördes i ett tidigare förslag vid den omarbetning det undergick, innan detsamma den 7 september 1912 hänvisades till det dåvarande lagrådet för granskning, och till statsrådsprotokollet för nämnda dag anförde dåvarande departementschefen rörande denna bestämmelse, att den innehölle en regel, som i och för sig kunde anses självklar men som det dock icke syntes sakna betydelse att uttryckligt fastslå, särskilt då expropriationsrätten väsentligt utvidgades och detta även till områden, där expropriationen endast medelbart skulle tillgodose ett allmänt intresse. Efter att hava av lagrådet lämnats utan erinran i sak bibehölls bestämmelsen i det förslag, som förelades 1913 års riksdag, och inom riksdagen ifrågasattes icke från något håll ändring i bestämmelsens innehåll. På de skäl, som tidigare gjort sig gällande, torde sagda bestämmelse fortfarande böra anses lämplig. Beträffande grunderna för det tillägg bestämmelsen erhållit i det förslag, som nu utgjort föremål för lagrådets granskning, tillåter jag mig att allenast hänvisa till vad jag vid remissen till lagrådet därom yttrade.

Jämte det lagrådets flesta ledamöter till stöd för sin uppfattning, att stadgandena i 5 § tredje stycket av förslaget äro obehövliga, hänvisat till bestämmelserna om rätt att under vissa förutsättningar lösa exproprierad egendom, hava två av samma ledamöter vid 68—70 §§ i förslaget hemställt om ändringar, genom vilka lösningsrätten skulle erhålla väsentligt mindre betydelse än enligt det remitterade förslaget. Anledningarna till att sistnämnda förslag i denna del skiljer sig från tidigare förslag angåvos av mig vid remissen till lagrådet, och jag kan nu i all huvudsak inskränka mig till att åberopa vad jag då anförde. Obestridligt är att lösningsrättens utövande enligt det remitterade förslagets bestämmelser stundom kan leda till förlust för den, från vilken egendom löses, men då skulden till lösningsrättens inträdande ligger hos honom, synes det vara mindre obilligt, att han utsättes för möjligheten av en sådan förlust, än om den lösningsberättigade vid utövning av sin rätt skulle underkastas alltför ogynnsamma ekonomiska villkor. De föreslagna stadgandena, som till sina grunder överensstämma med motsvarande bestämmelser i gällande

expropriationsförordning och av två ledamöter i lagrådet lämnats utan anmärkning, torde därför böra bibehållas.

Inom lagrådet hava framställts åtskilliga anmärkningar mot det sätt, varpå i 102 § av förslaget blivit bestämt, åt vilka rättssubjekt expropriationsrätt för det i 1 § 8 angivna ändamål skall kunna beviljas. Lagrådets samtliga ledamöter hava uttalat tvekan om lämpligheten därav, att dylik rätt skulle få meddelas kommun eller municipalsamhälle, och tre ledamöter hava ifrågasatt, att även bestämmelserna om expropriationsrätt för aktiebolag och föreningar skola uteslutas. Vad kommuner och municipalsamhällen beträffar, må det vara riktigt, att i de undantagsfall, då en dylik samfällighet kan vara benägen att ombesörja expropriation för ifrågavarande ändamål, rätt därtill oftast torde kunna grundas på bestämmelserna i 1 § 3, 4 och 6. Skulle emellertid en kommun eller ett municipalsamhälle vilja söka expropriationsrätt för berörda ändamål även i något fall, då sistnämnda bestämmelser icke äga tillämpning, torde det icke vara olämpligt att dylik rätt kan beviljas samfälligheten, så mycket mindre som det förhållandet, att en sådan samfällighet utövar expropriationsrätten, innebär en särskild trygghet mot vissa olägenheter, som ansetts kunna vara förenade med sagda expropriationsändamål. De erinringar, som riktats mot bestämmelserna om expropriationsrätt för registrerade föreningar, avse det beträffande ideell förening uppställda villkoret om föreningens registrering såsom ekonomisk förening. Vår lagstiftning saknar dock icke helt och hållet bestämmelser, som äro i någon mån jämförliga med den sålunda föreslagna. Det förekommer nämligen att stadganden för ett visst slag av samfälligheter äga tillämpning för samfälligheter av annat, närstående slag; jag vill i sådant hänseende påminna om att stadganden, som avse handelsbolag, i vissa fall skola tillämpas beträffande enkla bolag, samt att förening, som genom idkande av handel eller annan verksamhet, varmed följer skyldighet att föra handelsböcker, vill vinna annat ändamål än främjande av medlemmarnas ekonomiska intressen, är underkastad bestämmelserna om ekonomiska föreningar. Redan härav framgår enligt min mening, att det icke ur formell synpunkt bör anses möta något hinder att, i avbidan på lagstiftning om ideella föreningar, uppställa ett sådant villkor som det i nämnda del av förslaget upptagna. I sak synas övervägande lämplighetsskäl tala för att vidhålla detta villkor. Givetvis är det önskvärt, att en förening, som skall erhålla expropriationsrätt för förvärv av fastighet, har sådan organisation, att föreningen otvivelaktigt utgör ett rättssubjekt och fyller förutsättningarna för att i olika hänseenden kunna framträda i denna egenskap, och trygghet härför vinnes bäst därigenom att föreningen är underordnad en lagstiftning, som innehåller erforderliga

bestämmelser i dessa ämnen. Att villkorets uppfyllande icke torde medföra några avsevärda olägenheter för de föreningar, om vilka här är fråga, har jag vid remissen till lagrådet påvisat. Då uteslutande av förslagets bestämmelse, att aktiebolag skola kunna erhålla expropriationsrätt för nämnda ändamål, synes hava inom lagrådet ifrågasatts endast såsom en följd därav att motsvarande bestämmelse om föreningar skulle utgå ur förslaget, torde jag icke behöva närmare angiva de grunder, på vilka jag finner även den förra bestämmelsen böra bibehållas. Det må jämväl tillåtas mig att erinra därom, att vid bifall till vad lagrådets flesta ledamöter i dessa hänseenden hemställt förslaget skulle komma att alldeles sakna bestämmelse, vilka rättssubjekt kunna företräda ifrågavarande expropriationsändamål. Mot den obestämdhet, som i denna del förefanns hos det för 1913 års riksdag framlagda förslaget, gjordes emellertid inom riksdagen anmärkningar, som icke torde kunna anses obefogade, och det synes mig angeläget att anledningen till dessa anmärkningar undanröjes.

Lagrådets samtliga ledamöter hava ansett stadgandet i 104 § tredje stycket böra uteslutas ur förslaget. Då Kungl. Maj:t, även utan detta stadgande, icke lärer underlåta att vid beviljande av expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål meddela de bestämmelser, som finnas påkallade av detta ändamåls särskilda beskaffenhet, torde den sålunda av lagrådet tillstyrkta ändringen utan olägenhet kunna vidtagas. I sammanhang härmed synes emellertid ett tillägg böra göras till 103 §. Bolagsordnings eller föreningsstadgars bestämmelser om ändamålet för bolaget eller föreningen samt huru dess verksamhet skall bedrivas må enligt sistnämnda § ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av fastighet, som förvärvats genom expropriation enligt stadgandena i förevarande del av förslaget. Då dylika bestämmelser i bolagsordning eller stadgar äga samma betydelse som de särskilda föreskrifter Konungen meddelar till tryggande av expropriationsändamålet, synes, i konsekvens med föreskriften i 5 § tredje stycket, ett stadgande böra meddelas om tillsyn å efterlevnaden jämväl av de förra bestämmelserna. Skulle beträffande ändamålet och verksamhetens art i en inom en förening bildad byggnadsförenings stadgar i huvudsak allenast hänvisas till bestämmelserna i moderföreningens stadgar, torde erfordras särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter, vilka tydligen i detta som i andra fall ersätta felande bestämmelser i stadgarna.

På skäl, som framgå av vad jag yttrat dels vid remissen till lagrådet dels i fråga om 5 § i förslaget förut denna dag, finner jag mig förhindrad tillstyrka, att de anmärkningar, lagrådet eller dess flesta ledamöter

i övrigt framställt vid förslagets 102—105 §§, föranleda någon ändring i förslaget.

Såsom lagrådet erinrat synes det vara lämpligt att i 106 § införa bestämmelse därom, att expropriationsrätt för det där avsedda ändamål kan meddelas landsting. I övrigt torde bestämmelserna i denna §, vilka i sak lämnats oförändrade under hela den behandling förevarande lagstiftningsfråga hittills undergått och icke förut varit föremål för någon meningsskiljaktighet, även nu böra bibehållas. Vad särskilt angår bestämmelsen om expropriationsrätt för skogsvårdsstyrelse, skulle dess uteslutande ur förslaget medföra, att det gagn den föreslagna expropriationsrätten kan förväntas bereda i fråga om enskilda skogar skulle till större delen gå förlorat. Lagrådets erinran därom att nämnda rätt icke synes stå väl tillsammans med gällande bestämmelser om skogsvårdsstyrelser torde företrädesvis åsyfta det förhållandet, att enligt 6 § i förordningen om skogsvårdsstyrelser de under deras förvaltning ställda medel ej få användas för de i samma § angivna allmänna skogar. Paragrafen synes emellertid ej enligt sin ordalydelse äga tillämpning beträffande skogar, som exproprierats för ifrågavarande ändamål, och då ej heller grunderna för paragrafen hava någon motsvarighet i fråga om dessa skogar, torde den icke utgöra något hinder för skogsvårdsmedels användande till vården av desamma. Såvitt jag kan finna torde det icke vara behövligt att undanskjuta frågan om expropriationsrätt för skogsvårdsstyrelser i avvaktan på den revision av skogslagstiftningen, till vilken, såsom lagrådet nämnt, förarbeten pågå.

Utöver förut omförmälda ändringar hava vissa redaktionella jämkningar vidtagits i förevarande förslag.

I anledning av den erinran lagrådet framställt beträffande förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning har förslagets ingress jämkats och ändrad lydelse av 23 § i samma lag föreslagits.»

Departementschefen uppläste härefter förslagen till lag om expropriation och till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning, med den lydelse dessa förslag genom de vidtagna ändringarna erhållit; och hemställde departementschefen, att nämnda förslag ävensom de av lagrådet utan anmärkning lämnade förslagen till lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten samt lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, förslaget till ändringar i inteckningsförordningen med några mindre, redaktionella jämkningar, måtte

jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet

Israel Myrberg.

Stockholm 1916. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
133269